

Nuorten aktivointipoliittinen kannustaminen

Nuorisotakuu asiakaskohtaamisen ja rekisteriaineiston perusteella TE-
toimistoissa

Joonas Luukkonen
Pro gradu -tutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2017

NUORTEN AKTIVOINTIPOLIITTINEN KANNUSTAMINEN

Nuorisotakuu asiakas kohtaamisen ja rekisteriaineiston perusteella TE-toimistoissa

Joonas Luukkonen

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Matti Kortteinen ja Terhi-Anna Wilska

Kevät 2017

sivumäärä: 124 sivua + liite

Tutkimuksessa tarkastellaan aktivointipolitiikan paradigmaan lukeutuvan nuorisotakuun kannustavuutta. Tämä tapahtuu tutkimalla sitä toimeenpanevien TE-toimistojen toimintaa erityisesti työntekijän ja nuoren työnhakijan vuorovaikutuksellisen kohtaamisen näkökulmasta. Tässä työvoimapolitiittisen byrokratian kehystämässä kohtaamisessa muodostuvaa kannustavuutta tutkitaan nuoren subjektiivista aktivoitumista mittaamalla. Lisäksi järjestelmän kykyä kannustaa indikoidaan työntekijän arviolla nuoren hakijan vastuunkannosta sekä tähän arvioon rinnastuvilla hakijalle osoitetuilla työvoimapolitiittisilla lausunnoilla.

Aineistona tutkimuksessa käytetään neljästä Uudenmaan nuorisotakuun kohderyhmää palvelevasta toimipisteestä kerättyä harkinnanvaraista kyselylomakehaastattelua (N = 203). Haastatteluaineistosta saatujen tulosten luotettavuuden varmistamiseksi tutkimuksessa käytetään lisäksi työvoimahallinnon käyttämän asiakastietojärjestelmän, Urarekisterin, raakadatasta koostettua aineistoa, joka kattaa noin 50 % Uudenmaan TE-toimiston keruuhetkellä helmikuussa 2016 työttömistä alle 25-vuotiaista nuorista. Aineisto on satunnaisotannalla poimittu edustava otos perusjoukosta (N = 4796). Analyysimenetelminä käytetään ristiintaulukointia, Spearmanin järjestyskorrelaatiota, lineaarista regressioanalyysiä sekä erotteluanalyysiä. Analyysi etenee vaiheittain. Ensimmäisellä tutkimusasetelmalla pyritään vastaamaan kysymyksiin, toimiiko henkilökohtainen asiointikohtaaminen toimistossa kannustavasti ja mihin tämä mahdollinen kohtaamisen kannustavuus perustuu. Tämän jälkeen tarkastelua laajennetaan TE-toimiston asiakkuuden prosessiluonteisuuden huomioon ottavilla muuttujilla. Tutkimuksessa siirrytään kysymään, ilmeneekö järjestelmän toiminnassa eroja nuoren sosioekonomisen aseman tai subjektiivisen orientaation suhteen. Tulosten tukiessa aiempaa tutkimusta etsitään lopuksi vastausta kysymykseen, miksi näin on.

Aineiston analyysi osoittaa aktivointipoliittisen kannustinjärjestelmän törmäävän ongelmiin nuorten aktivoinnissa. 41 prosenttia analyysin työttömistä nuorista ei ymmärtänyt kohtaamisessa käsitellyn toimenpidetarjouksen työvoimapolitiittista luonnetta. Selvä enemmistö kuitenkin koki kasvokkaisen asioinnin toimistossa myönteisenä. Aktivoimaan pyrkivä työttömyydenhallintajärjestelmä ei näytä kykenevän kannustamaan kaikkia yhtä lailla, vaan parhaiten järjestelmän edellyttämään toimintaan sopeutuu korkeasti koulutettu, aiempaa työkokemusta sekä tulevaisuuden työsuunnitelmia omaava nuori. Koulutustaustan mukaisia eroja järjestelmän toiminnassa selitetään työmarkkinoiden rakenteellisilla ongelmilla, kouluallergiateoriolla sekä koulunvastaisella nuorisokulttuurilla.

Avainsanat: aktivointipolitiikka, nuorisotakuu, nuorisotyöttömyys, kannustavuus, TE-toimistot, toiminta, rakenne

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	3
2. Aktivoiva sosiaali- / työvoimapolitiikka	7
2.1 Aktivointipolitiikka Suomessa.....	7
2.1.1 Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigmaattisena muutoksena	7
2.1.2 Aktivointipolitiikan ongelmakohdat	11
2.1.3 Aktivointipolitiikka, nuorisotakuu ja nuorisotyöttömyys	14
2.2 Aktivointipolitiikan byrokratia	16
2.2.1 Sopimuksellisten suunnitelmien lainsäädäntö.....	16
2.2.2 Yksilön vastuu ja asiakkaiden kontrolli	17
2.2.3 Aktivointipolitiikan toimeenpano ja katutason byrokratiaorganisaatiot	19
2.3. Kannustaminen ja kannustavuus.....	22
2.3.1 Kannustaminen aktivoinnin perustana	22
2.3.2 Kannustavuusajattelun taloustieteellisestä perustasta	23
2.3.3 Kannustavuuden yhteiskunnallinen kehys: toiminta, rakenteet ja rationaalisuus.....	25
2.3.4 Kannustavuus, rakenteet ja kulttuuri(t)	28
2.3.5 Yhteiskuntaluokista tutkimuskohteena Suomessa	32
3. Aineistot	37
3.1. Aineiston hankinta	37
3.2 Aineistotyyppi ja aineiston rajoitteet	39
3.3 Aineiston esittely ja analyysissä käytettävät muuttujat	41
3.3.1 Analyysissä käytettävät taustamuuttujat	41
3.3.2 Taloudellisen kannustavuuden indikaattorit ja operationalisointi.....	48
3.3.3 Psykokosiaalisen kannustavuuden indikaattorit ja operationalisointi.....	50
4. Tutkimusmenetelmät	53
4.1 Tutkimusasetelma(t) ja -kysymykset	53
4.2 Tutkimusmenetelmät	54
4.2.1 Kausaalisuhteesta	54
4.2.2 Lineaarinen regressioanalyysi ja tilastolliset mallit	55
5. Analyysi.....	60

5.1 Taloudellinen kannustavuus	60
5.2 Psykososiaalinen kannustavuus	65
5.3 Tarjouksen hallinnallisen sisällön ymmärtäminen	69
5.4 Onnistuneen käynnin osatekijät	73
5.5 Hakijan vastuunkanto	79
5.6 Koulutustasojen erot ja yhtäläisyydet	90
6. Tulokset ja tulkinta	99
6.1 Kohtaaminen ja sopimuksen ymmärtäminen.....	99
6.2 Aktivointijärjestelmän ilmentämät ongelmat.....	100
6.3 Kouluallergia?.....	102
6.4 Työväenluokkainen nuoriso?	104
6.5 Yleinen työmarkkinatilanne ja kannustavuus	106
6.6 Tulosten suhde makrotason teoriaan.....	107
6.7 Johtopäätökset ja yhteenveto	108
7. Pohdinta ja keskustelu	111
7.1 Reflektio: tulosten luotettavuus ja tutkimusetiikka.....	111
7.2 Keskustelu: Respa ongelman ratkaisijana?	114
7.3 Jatkotutkimuksen tarve	116
8. Lähteet:	118

1. Johdanto

Nuorisotakuu oli yksi Jyrki Kataisen hallituksen kärkihankkeista. Alun perin nuorten yhteiskuntatakuuna tunnettua hanketta päätettiin 1.1.2013 alkaen Nuorisotakuu-työryhmän päätöksestä kutsua Nuorisotakuuksi. Sen ydinajatuksena oli, että "jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta". Lisäksi "jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin". (Savolainen, Virnes, Hilpilä & Palola 2015, 13.) Lähtökohdaksi työssä otettiin Public-Private-People-Partnership, joka viittaa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin väliseen yhteistyöhön. Mallissa korostuvat viranomaisten, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin yhteistyö sekä nuorten aktiivinen osallistuminen. Nuorisotakuusta (youth guarantee) on sittemmin annettu toimeenpanosuositus kaikille Euroopan Unionin jäsenmaille Eurooppa-neuvoston toimesta. Suomen nuorisotakuun malli ja neuvoston suositus ovat hyvin yhdenmukaisia. (Mt, 13.) Uudistunut nuorisotakuu laajensi takuun sisältöä merkittävästi siirtäen painotusta erityisesti koulutukseen sekä nuorisotyöhön.

Hallitusohjelman mukainen nuorisotakuun valmistelutyö osui tilanteeseen, jossa pitkään jatkunut taantuma ja sen vaikutukset työllisyyteen alkoivat hiljalleen näkyä, mutta niitä ei ehkä vielä yleisesti tunnistettu. Nuorisotakuu-työryhmän näkemyksen mukaan kaikilla nuorilla täytyy olla mahdollisuus löytää oma ala ja polku eteenpäin eli heillä täytyy olla mahdollisuus siirtyä saumattomasti peruskoulusta eteenpäin heille itselleen soveltuvalla tavalla koulutusmäärärahojen vähenemisestä huolimatta. Kun tutkimukset osoittavat nuoren työuran olevan odotettua lyhyempi, mikäli hänen opintonsa päättyvät peruskouluun, painottaa työryhmä Suomessa olevan noin 120 000 sellaista 20–29 vuotiasta nuorta, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä toisen asteen tutkintoa. Koska nuorisotakuulle varattujen (60 miljoonaa euroa vuodessa) määrärahojen arvioitiin olevan riittämättömät, tämän ryhmän koulutustason nostamiseksi esitti työryhmä toimeenpantavaksi erillisellä määrärahalla osana nuorisotakuuta määräaikaisen Nuorten aikuisten osaamisohjelman. Niin sanottuja NEET-nuoria (Not in Education, Employment or Training) eli pelkän perusasteen varassa olevia työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolisia alle 25-vuotiaita on työryhmän arvion mukaan noin 40 000. Erilaisista laskutavoista johtuen arviot NEET-nuorten määrästä kuitenkin vaihtelevat. Toiseksi painopisteeksi työryhmä asetti näiden

nuorten etsimisen ja tukemisen tukemalla opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoimaa nuorisotyötä ja erityisesti laajentamalla etsivää nuorisotyötoimintaa sekä kehittämällä verkostoyhteistyötä. (Savolainen ym. 2015, 13–14.)

Kolmas työryhmän painopiste oli edistää työllisyyttä panostamalla muun muassa nuorten työttömien ohjaukseen ja työvoimakoulutukseen. Tätä tavoitetta hankaloitti vuoden 2013 alkupuolella Nuorisotakuun kanssa samanaikaisesti voimaan tulleet useat TE-hallintoa koskeneet uudistukset, kuten TE-toimistojen rakenneuudistus ja niiden siirtyminen uuteen palvelumalliin päivitetyn lain julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (1.1.2013) mukaisesti. Kuitenkin vuoden 2013 loppupuolella uusiutuneisiin TE-palveluihin hakeutui jo enemmän nuoria ja vuonna 2014 nuoria palveluihin ohjautui kuukausittain enemmän kuin vuonna 2013. Nuorisotakuun toimeenpanoa hankaloittivat siis vuoden 2013 muutokset lainsäädännössä sekä erityisesti yleinen heikentynyt taloudellinen tilanne sekä Suomessa että yleisemmin Euroopassa. Tämän lisäksi julkiseen talouteen kohdistuu säästöpainetta, jonka seurauksena nuorisotakuun myötä TE-toimistoihin nuorten palveluihin lisättäviksi osoitetut virat eivät olekaan lisänneet virkailijoiden kokonaismäärää toivotulla tavalla. Myös koulutus on joutunut säästöjen kohteeksi osana hallituksen rakennepoliittisen ohjelman toteutusta. (Savolainen ym. 2015, 14.)

Tiivistäen voidaan todeta, että kaikkia nuorten työllisyyttä parantavia tavoitteita ei ole saavutettu. Nuorten työttömyys on kuitenkin nuorisotakuun toimeenpanon aikana pysynyt suhteellisen lyhytkestoisena heidän keskimääräisen työttömyyden keston ollessa vuonna 2011 noin 11 viikkoa ja vuonna 2014 noin 14 viikkoa. Parannusta on tapahtunut nuorten palveluiden piirissä pysymisessä nuorten pysyessä aiempaa paremmin TE-toimistoihin ilmoittautuneina työnhakijoina ja päättäen aiempaa harvemmin työnhakunsa "kadoten" palveluiden piiristä. Muihin työnhakijaryhmiin verrattuna TE-palveluissa olevien nuorten määrät ovatkin nousseet selvästi enemmän: vuoden 2011 keskiarvoon verrattuna vuonna 2014 kuukausittain TE-palveluihin osallistui yli 5000 nuorta enemmän. Koulutustakuun ansioksi voidaan puolestaan lukea se, että entistä useampi peruskoulunsa päättänyt nuori on siirtynyt peruskoulusta eteenpäin joko suoraan toiselle asteelle, peruskoulun lisäopetukseen tai valmentavaan opetukseen. Nuorten aikuisten osaamisohjelmassa oppilaitosmuotoiselle koulutukselle asetetut määrälliset tavoitteet on toistaiseksi saavutettu. Nuorisotakuun tuoman lisärahoituksen myötä etsivän nuorisotyön tavoittamien nuorten määrä on kasvanut sen harjoittamisen laajetessa kaikkialle Suomeen. Yhä useampi nuori saa myös pitempiaikaista tukea etsivältä nuorisotyöltä. Myös alle 29-vuotiaiden

nuorten työpajatoimintaan osallistuneiden määrä kasvaa tasaisesti. Vuoden 2014 ammatillisen kuntoutuksen kriteerien lieventämisen jälkeen ammatillista kuntoutusta saaneiden nuorten määrä on myös tasaisesti kasvanut. (Savolainen ym. 2015, 9.)

OECD:n (2016, 346–348) tuoreen tilastokatsauksen valossa nuorisotakuun vaikutukset erityisesti syrjäytymisen ehkäisyssä asettuvat kyseenalaisiksi. Raportti osoittaa 20–24-vuotiaiden NEET-nuorten osuuden Suomessa kasvaneen viimeisen kymmenen vuoden aikana noin viisi prosenttia ollen vuonna 2015 noin 18 prosentin tasolla. Tälle ajanjaksolle osuu myös nuorisotakuun toimeenpano. Katsauksen mukaan NEET-nuorten osuus vuonna 2015 oli muutaman prosentin korkeampi kuin vuonna 2010, vaikka nuorisotakuun vaikutusten tulisi ilmetä juuri tämän aikajänteen välillä. Tätä voi selittää osaltaan edellä mainitut nuorisotakuun toimeenpanoon liittyneet haasteet, taloudelliset suhdanteet sekä niihin linkittyvät työmarkkinoiden rakenteelliset ongelmat. Vertailun vuoksi muissa pohjoismaissa vastaavat NEET-nuorten osuudet ovat pysyneet kutakuinkin vuoden 2010 tasolla. On huomioitava, että raportin tarkastelu on rajattu koskemaan 20–24-vuotiaita koulutusta ja työtä vailla olevia nuoria. Ikähaarukkaa muutettaessa tilastot ovat alttiita muutoksille. Myös eri tahojen tuottamien tilastojen välillä on pieniä eroja johtuen NEET-nuorten laskentatavan vaihtelevuudesta (esim. Eurostat). Yleisesti voitaneen kuitenkin todeta, ettei nuorisotakuun aikana näiden opiskelun ulkopuolella olevien työttömien nuorten määrä Suomessa ole ainakaan merkittävästi vähentynyt, vaan viitteitä jopa päinvastaisesta on havaittavissa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää nuorisotakuuhun liittyvän aktivointipoliittisen kannustamisen toimintaa ja siinä ilmeneviä ongelmia erityisesti nuoren työttömän ja työvoima-asiantuntijan vuorovaikutuksellisen kohtaamisen näkökulmasta. Työmarkkinoiden rakenteellisten syiden lisäksi on syytä tutkia myös itse järjestelmän toimintatapaa: onko siitä löydettävissä selittäviä tekijöitä sille, ettei järjestelmä tavoita kaikkia nuoria kannustavalla tavalla. Nuorten taustan mukaisia eroja aktivointitoimien toimeenpanossa ja tuloksissa on todettu olevan jo Vanhasen toisen hallituksen työllisyysohjelmaan liittyneessä nuorten yhteiskuntatakuussa (Pitkänen, Aho, Koponen, Kylmäkoski, Nieminen & Virjo 2007).

Tutkimuksessa pyritään siis selvittämään, **toimiiko henkilökohtainen asiointikohtaaminen toimipisteessä kannustavasti ja miten tämä mahdollinen kannustavuus toimii**. Tämän jälkeen kysytään aiempien tutkimusten viitoittamana, **muodostuuko nuoren asiointi TE-toimiston kanssa samanlaiseksi sosioekonomisesta**

asemasta tai subjektiivisesta orientaatiosta riippumatta, vai ilmeneekö järjestelmän toiminnassa eroja näiden tekijöiden suhteen.

Tutkimus alkaa ilmiön yhteiskuntapoliittisella taustoituksella, jossa esitellään nuorisotyöttömyysongelman viimeaikaista tilannetta ja kehitystä suomalaisessa yhteiskunnassa sekä kontekstoidaan se osaksi aktivointipolitiikan paradigmaa. Samalla esitellään työttömyydenhallintajärjestelmää niin lainsäädännöllis-byrokraattisesta kuin katutason toimeenpanon näkökulmasta käsin sekä valaistaan näihin liittyvää problematiikkaa. Luvussa 2.3 tarkastellaan kannustavuutta ja kannustamista käsitteinä sekä avataan niiden taustalla olevia oletuksia rationaalisesta toiminnasta ja toimijasta. Tätä seuraavissa luvuissa toimijäkäsitystä laajennetaan sosiologisilla teorioilla toiminnan, rakenteen ja kulttuurin sidoksista kartoittaen yhteiskuntateoreettisia selityksiä aktivointipolitiikan haasteille. Tarkastelu linkitetään myös laajempaan keskusteluun Suomen luokkarakenteesta. Luvussa 3 esitellään tutkimuksessa käytettävä aineisto edeten sen keräämisestä taustamuuttujittaiseen kuvailevaan esittelyyn sekä tutkimuskäsitteiden operationalisointiin. Tätä seuraavassa luvussa esitellään tutkimusasetelma sekä tutkimuksessa käytettävät analyysimenetelmät, jonka jälkeen siirrytään varsinaiseen analyysiin. Lopuksi, kappaleessa 6, esitetään yhteenveto empiirisistä tuloksista sekä muodostetaan teoreettiseen viitekehykseen nojaava tulkinta havainnoille. Tätä seuraa tutkimuksen luotettavuutta ja tutkimusetiikkaa arvioiva pohdinta. Lopuksi yhden esiinnousseen toimintatapaesimerkin viitoittamana pohditaan mahdollisuutta aktivointipoliittisen kannustamisen ongelmien ratkaisemiseksi ja suunnataan kysymyksiä jatkotutkimukselle.

2. Aktivoiva sosiaali- / työvoimapolitiikka

2.1 Aktivointipolitiikka Suomessa

2.1.1 Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigmaattisena muutoksena

Eurooppalaisessa sosiaalipoliittisessa keskustelussa on ainakin 1980-luvulta lähtien saanut huomiota ajatus hyvinvointivaltion kriisistä. Kriisiä selittävinä tekijöinä on tapana mainita taloudellisen kasvun hidastuminen useine taantuma-/lamajaksoineen, pysyvä pitkäaikaistyöttömyys, väestön ikääntyminen sekä julkishallinnon tehottomuus. Hyvinvointivaltion on nähty tekevän Skandinaavisista talouksista kilpailukyvyllisesti heikkoja. (Esim. Esping-Andersen 1996; Julkunen 2001.) Yhteiskunnan taloudelliset ja sosiaaliset muutokset ovat pakottaneet eurooppalaiset hyvinvointivaltiot ja perinteisen sosiaalipolitiikan mukautumaan. Ratkaisua ongelmiin on yleisesti lähdetty hakemaan uusliberalistisesta talouspolitiikasta, joka on tarkoittanut markkinaistumista, yksityistämistä, kilpailuttamista sekä julkisten palveluiden asiakkaiden valinnanvapauden ja vastuun lisäämistä. Etuuksien tasoa on lisäksi laskettu ja saantiehtoja kiristetty. (Esim. Kotkas 2013, 79.) Aktivointi on yleinen trendi nykyisessä länsimaisessa työllisyys-, talous- ja sosiaalipolitiikassa (Karjalainen 2013, 207). Globalisoituvan talouden, yhdentyvän Euroopan ja työmarkkinoiden rakenteellisten muutosten ollessa aktivointipolitiikan yhteistä taustaa aktiivisen työvoimapolitiikan trendien on esitetty olevan yllättävän samanlaisia riippumatta siitä, millaisessa hyvinvointivaltion regiimissä niitä toteutetaan. Aktivointipolitiikan uusilla muunnelmilla onkin tapana levitä ne kokeilumuodossaan ensimmäisinä omaksuneiden valtioiden ulkopuolelle alun vastustuksesta tai vieroksumisesta huolimatta. (Karjalainen 2013, 207; Bonoli 2010.) Aktivointiparadigman seuraukset ovat jääneet odotusten vastaisesti ristiriitaisiksi ja vaisuiksi vaikean työttömyyden purkamisessa eikä se ole osoittautunut riittäväksi voimaksi työllisyys- ja talouspolitiikan syvissä muutoksissa (Karjalainen 2013, 207).

Aktivoinnin on esitetty olevan hyvinvointivaltion paradigmaattinen muutos. Talous- ja hyvinvointipoliittisiin yhteyksiin paradigman käsitteen kontekstoi Peter Hall (1993), jonka mukaan keynesiläisestä (kysyntäkeskeisestä) talouspolitiikasta siirtyminen tarjontakeskeiseen rahan vakautta varjelemaan monetarismiin edustaa politiikkaparadigman vaihdosta. On kysymys suhteellisen syvällisestä ajattelun, politiikan tavoitteiden ja keinovalikoiman vaihdoksesta, jota Thomas Kuhnilta lainattu alkuperältään tieteensosiologinen paradigman käsite (ks. Kuhn 1964) pyrkii havainnollistamaan.

Monetarismi syrjäytti keynesiläisyyden, kun hyvää talouskasvua ja korkeaa työllisyyttä tarjonnut kasvumalli alkoi horjua kehittyneissä maissa 1970-luvulla ja keynesiläisyys oli käynyt kyvyttömäksi ratkaisemaan samanaikaisesti paisuneen inflaation sekä työttömyyden ongelmia. Kokonaiskysyntää ja työllisyyttä hoitava makroekonominen talouspolitiikka sai siirtyä schumpeterilaisen tarjontakeskeisen talousajattelun tieltä, jossa työttömyyden nähtiin korjautuvan työmarkkinoiden luonnollisen vakauden kautta. Uusi paradigma keskittyi talouden, yritysten ja yksilöiden kilpailukyvyn ohella innovatiivisuuteen, yrittäjyyteen, työvoiman tarjontaan ja työllistettävyyteen sekä työnteon kannustimiin ja velvoittavuuteen. (Hall 1993; Julkunen 2013, 21, 26; ks. Heiskala 2006.)

Suomessa aktiivisen työvoimapolitiikan perinne ei ole ollut niin vahva kuin Ruotsissa. Ennen 1990-luvun lamaa sen toimenpidevalikkoon lukeutuivat työnvälitys, työvoimapolitiittinen koulutus ja tukityöllistäminen. Laman mukanaan tuoma joukkotyöttömyys ja tilapäistyöttömyyden korvautuminen pitkäaikaistyöttömyydellä muuttivat suhtautumista työttömiin ja vauhdittivat sosiaalipolitiikan uudelleenajattelua. Vahvan yleisen mielipiteen pitäessä vähimmäisturvan tasoa liian korkeana ja hyväksyessä työttömyysetuuksiin ja toimeentulotukeen jonkin yleishyödyllisen työvastikkeen, iskulauseeksi omaksuttiin "työnteon tulee aina kannattaa". 1990-luvun "hyvinvointireformi" koostuikin sosiaalietuuksien leikkaamisesta ja ehtojen tiukentamisesta, palvelujen karsimisesta, vakuutusperiaatteen vahvistamisesta, tarveharkinnan yleistymisestä sekä kannustinloukku- ja aktivointiuudistuksista. Julkunen arvioikin kannustin-, tulo-, työttömyys-, köyhyys-, ja byrokraloukkujen purkamisen olleen aktivointia merkittävämpi diskurssi ja politiikka-alue Suomessa. Tämä näkyi laman jälkimainingeissa toimeentuloturvan järjestelmien ja verotuksen uudistamisessa kannustin- ja käyttäytymisvaikutuksia tarkkaillen. Tavoitteena oli parantaa työnteon kannattavuutta ja supistaa sosiaalimenoja sosiaalietuuksien leikkauksilla ja ehtojen tiukennuksilla. Loukkujen purkaminen on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi, vaikka kynnyispalkkaa (palkka, jolla "taloudellisesti rationaalisen" työttömän kannattaa siirtyä työttömyysetuuksien varasta työhön) voitiinkin laskea. (Julkunen 2001; Julkunen 2013, 34.)

Kannustinreformien lisäksi aktiivilinja puski läpi työvoima- ja sosiaalipolitiikassa ja lama-ajan jälkeen työllisyyspolitiittinen linja selkiytyikin korkean työllisyyden tavoitteluksi talouskasvun sekä kannustavuus- ja aktivointipolitiikan avulla. Suomessa aktiivipanostuksia lisättiin massatyöttömyyden vuosina 1990–1996 ja toimenpiteiden

piirissä olevien määrä kaksinkertaistui, mutta työttömyysturvamenojen kasvu pienensi aktiivitoimien osuutta työttömyysmenoista. (Julkunen 2013, 35.) Aktiivitoimia linjattiin uudestaan, joka tarkoitti avoimille työmarkkinoille suuntautuvan työnhaun aktivointia valtiolle ja kuntiin tapahtuvan tukityöllistämisen painotuksen sijaan. Tähän pyrittiin lisäämällä työhallinnon kapasiteettia, työnhakukurssitusta ja yksilöllistä ohjausta. Pyrkimyksenä oli työttömien identiteetin muokkaus kokopäiväiseksi työnhakijaksi, mutta suomalainen ay-liike ei antanut periksi avoimesti uusliberaaleille työmarkkinareformeille. (Julkunen 2013, 35.)

Aktiivisen sosiaalipolitiikan käsite ilmaantui myöhemmin kuin aktiivisen työvoimapolitiikan, eikä se ole sisällöltään yhtä selkeä. Tavoitteena on sosiaalitoimen asiakkaiden työelämäkelpoisuuden edistäminen ja heidän siirtämisensä sosiaalietuuksien piiristä ansiotyöhön. Tätä tarkoitusta varten keinovalikoimaan hyväksyttiin toimeentuloetuuksien vastikkeet ja sanktiot: mahdollinen etuuksien pienentäminen tai poistaminen. Kohteena olivat työmarkkina- ja toimeentulotuet, jotka alkoivat yhä useammin muodostaa syrjäytettyjen, kuten pitkäaikaistyöttömien, toimeentulon perustan. Aktiivisen sosiaalipolitiikan kohderyhmänä olivat erityisesti vaikeasti työllistyvät, jotka olivat usein työ- ja sosiaalihallinnon yhteisasiakkaita. (Julkunen 2013, 36.)

Vuodesta 1994 lähtien Suomessa on toteutettu sarja sosiaalietuuksien vastikkeellistamiseen tai aktiivisempaan käyttöön tähdänneitä uudistuksia: "työmarkkinatuen käyttöönotto (1994) ja sen ehdollistaminen alle 20-vuotiailta (1996), ja alle 25-vuotiailta (1997), toimeentulotuen sanktiot (1996), työvoimapalvelujen uudistaminen (1998), jolloin työhallinnossa otettiin käyttöön yksilölliset työnhakusuunnitelmat, yhdistelmäetuki (1998) ja sen ehtojen väljentäminen (2003), kuntouttava työtoiminta (2001), työvoimapolitiikan uudistamisen toinen aalto, kuten työvoiman palvelukeskukset, yksityiset työnetsijät ja työhönvalmentajat (2002–2003). Vuonna 2004 säädettiin laki sosiaalisista yrityksistä, ja vuoden 2006 alussa tulivat voimaan ikääntyneiden matalapalkkatuen kokeilu sekä työmarkkinatuen aktivointi, jota markkinoitiin myös pitkäaikaistyöttömän yhteiskuntatakuuna." (Julkunen 2013, 37; ks. Julkunen 2006, 208.) Työttömyysturvan leikkaukset ovat kohdistuneet erityisesti nuoriin, ikääntyneisiin ja pitkäaikaistyöttömiin (Van Gerven 2008, 601–604). Aktiivisessa sosiaalipolitiikassa kyse on ollut myös kuntien ja valtion välisestä vastuun- ja rahoituksenjaosta sekä kuntien sosiaalitoimen ja valtion työvoimapalvelujen välisestä suhteesta. Uudistuksilla on pyritty yhteistyöhön ja kuntien vastuullistamiseen pitkäaikaistyöttömien aktivoinnissa. Tätä havainnollistaa esimerkiksi

kuntouttava työtoiminta, joka on vastikkeellista ja palkatonta kuntien järjestämää työllistymistä edistävää toimintaa. Palkkatuki (yhdistelmätki) puolestaan antoi järjestöille rahakannusteen työttömien palkkaamiseen ja työmarkkinatuen rahoituksen uudistuksella pyrittiin kannustamaan kuntia työttömien työllistämiseen. Osin aktivointipolitiikan virallistaminen on turvautunut lakisääteisten muutosten ohella myös ESR-rahoitukseen, jonka avulla on pidetty yllä työllistämistä- ja aktivointiprojekteja sekä nuorten työpajoja. (Keskitalo 2008; Julkunen 2013, 38.)

Myös Juha Sipilän hallitus jatkaa toimintasuunnitelmassaan strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi (Valtioneuvoston kanslia 2/2016, 25–28) työvoimahallinnon uudistamista "työllistymistä tukevaksi" (30 miljoonalla eurolla). Tämä tarkoittaa sitä, että TE-toimistojen tehtäväksi kirkastetaan työnvälitystoiminta. Julkisen työnvälityksen yhteistyötä ja vuoropuhelua työnantajayritysten kanssa vahvistetaan. Uudistuksen todetaan aktivoivan työnhakijan omaa roolia työnhaussa, mutta myös varmistavan nykylainsäädännön sanktioiden tehokkaan täytäntöönpanon. Yksityisten työvoimapalveluiden roolia lisätään erityisesti helpoimmin työllistyvien palveluissa. Lisäksi asiakaslähtöisistä työllisyyspalveluista toteutetaan alueellisia kokeiluja, toteutetaan kasvuyritysten työllisyysohjelma sekä "työnäyte"-palvelun käyttöönottoa selvitetään. Työllisyyttä ja kilpailukykyä pyritään parantamaan myös yleisesti elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla, työn vastaanottamista estävien kannustinloukkujen purkamisella ja rakenteellista työttömyyttä alentamalla. (Valtioneuvoston kanslia 2/2016, 47–49.)

Vaikka aktiivisella työvoimapolitiikalla ja aktiivisella sosiaalipolitiikalla on erilaiset juuret ja polut, voidaan niiden ajatella kasvaneen yhteen niin, ettei niitä voida erottaa. (Julkunen 2013, 38; ks. Van Aerschot, 2011). Tavoitteena on polkujen ja valmiuksien luonti työmarkkinoille ja normaalielämän rutiineihin. Aktivointi on monien ideologioiden ja ideoiden hybridi ja aktiiviparadigman voisi kiteyttää niin, että "tavoitteena on luoda työmarkkinoiden osapuolille kannustimia, kykyjä ja velvoitteita työllistää ja työllistyä." (Julkunen 2013, 38.) Aktivointipolitiikkaan on kytköksissä sosiaaliriippuvuusdiskurssi, joka esittää viranomaisten ja asiantuntijoiden määrittelemien palveluiden ja etuuksien riistävän ihmisiltä heidän oman yrittämisensä sekä tekevän heistä passiivisia palveluiden kohteita, sosiaaliriippuvaisia (Julkunen 2006, 206). Anglosaksisessa diskurssissa kaikki työ ajatellaan yksilöiden moraalia korjaavaksi ja kohentavaksi, kun Pohjoismaissa on vedottu myös humanistisempiin ideoihin, joissa tavoitteena on kaikkien inhimillisten resurssien

käyttöönotto ja kehittäminen sekä sosiaalinen osallisuus. Ekonomistinen puhe työvoiman tarjonnasta ikääntyvässä yhteiskunnassa on saanut viime aikoina yhä lisää painoarvoa Suomessa. Eron voisikin kiteyttää niin, että anglosaksisen tyylin vedotessa suoraan yksilöiden moraaliin vetoaa pohjoismainen taloudellisiin näkökohtiin (Julkunen 2013, 39).

2.1.2 Aktivointipolitiikan ongelmakohdat

Aktivointipolitiikkaan liittyy monia dilemmoja. Aktiivitoimiin osallistuminen voi parhaimmillaan tarjota ihmisarvon ja tunnustetuksi tulemisen kokemuksia, mutta pahimmillaan nujertaa entisestään. Sitä on arvosteltu myös rakenteellisten ongelmien yksilöimisestä, toimeentulon ehdollistamisesta, tulojen uudelleenjaon ja tasoittamisen vaihtamisesta inkluusiopolitiikkaan sekä työttömien velvoittamisesta epämielekkäisiin työntekoa jäljitteleviin korviketoimintoihin. (Julkunen 2013, 40.) Vähimmäisturvaan ja aktiivisuusvelvoitteisiin liittyvä "työnteon tulee aina kannattaa" -periaate on oikeuttanut Suomessakin perus- ja vähimmäisetuuksien pienuutta ja näin myös tuloköyhyyden yleistymistä (Julkunen 2013,40). Aktivointikäytännöt voivat myös loukata sosiaalihuollon asiakkaalle säädettyjä oikeuksia vastuuttaen heitä ottamatta huomioon heidän haavoittuvaa asemaansa (Van Aerschot 2011, 149–150). Erityisesti silloin, kun toimilla ei ole tavoiteltuja työllisyysvaikutuksia, voivat henkilökohtaisen autonomian ja toimeentulo-oikeuksien loukkaukset tuntua kohtuuttomilta. Aktiivisen työvoima- ja sosiaalipolitiikan vaikutukset ja mielekkyys ovatkin alituisen kiistelyn kohteena. (Julkunen 2013, 40.) Esimerkiksi tanskalaisten tutkimusten mukaan sosiaalihuollon toimeentulosanktioilla ei ole ollut osuutta Tanskan työllisyysihmeeseen (Van Aerschot 2011). Näin ollen sanktioiden oikeutukseksi Julkunen mukaan jääkin lähinnä "työetiikkaa vaaliva (kansalais)moraali tai ekonomistien mallien kannustimiin reagoiva toimija" (Julkunen 2013, 41.)

Julkunen esittääkin aktiivisuuden ja aktiivisen kansalaisen olevan nykyajan hyveitä, jotka saavat aktiivisella nimetyt politiikat kuulostamaan vastaansanomattomilta. Myös työ/työllisyys on sellaisen moraalisen ja taloudellisen hyvän asemassa, että sillä voidaan perustella muuten vastustusta herättäviä "rakenteellisia" uudistuksia. Julkunen esittääkin, että Euroopassa työllisyydellä on voitu oikeuttaa seuraavanlainen uusliberalistinen esityslista ja tehdä siitä välttämätön työllisyyden ehto: "funktionaalisen tulojaon muutos pääomatulojen hyväksi, yritys- ja pääomaverotuksen keventäminen, tuloerojen kasvu, eläkeiän nosto, työn kanssa kilpailevan sosiaaliturvan kaventaminen, työsuhdeturvan heikentäminen, työehtojen joustavoittaminen, matalapalkkaisten työpaikkojen synty sekä työttömien työnhakuvelvoitteiden lisääminen". (Julkunen 2013, 41.) Hyvinvointivaltion

ongelman on sanottu olevan muun muassa siinä, ettei se voi taata työpaikkoja kansalais- eikä sosiaalisena oikeutena (Offe 1984), mutta työn voi silti julistaa velvollisuudeksi (Julkunen 2013, 41).

Työ- ja elinkeinoministeriön tuottamassa vuotuisessa selvityksessä tarkastellaan aktivointiasteeseen lukeutuviin työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistumista ja niiden jälkeistä työllistymistä. Viimeisimmän raportin (Tuomaala 2016) mukaan aktivointitoimiin osallistuneiden osuus laajasta työttömyydestä (= kaikista työttömistä aktivointitoimenpiteisiin osallistuvat mukaan lukien) vuonna 2015 oli noin 25 prosenttia eli hieman pienempi kuin edellisvuosina. Tarkastelun kohteena oleviin aktivointitoimiin lukeutuvat palkkatuki ja valtiolle työllistäminen, työvoimakoulutus, työnhakuvalmennus, uravalmennus, työkokeilu, vuorotteluvapaan sijaisuus, kuntouttava työtoiminta sekä omaehtoinen opiskelu työttömyysetuudella. Vuonna 2014 aktivointiasteeseen luettaviin toimenpiteisiin osallistuneista avoimille työmarkkinoille sijoittui kolmen kuukauden kuluttua toimenpiteen päättymisestä noin 20 prosenttia ja kuuden kuukauden kuluttua noin 23 prosenttia aktivoitavista työttömistä. Työllisyysvaikutuksiltaan parhaita toimenpiteitä ovat olleet vuorotteluvapaasijaisuudet, opiskelu työttömyysetuudella ja valtiosektorille työllistäminen. Heikoimmat työllisyysvaikutukset puolestaan ovat olleet kuntouttavalla työtoiminnalla, kotoutumistuella opiskelulla sekä työ- ja koulutuskokeiluilla. Sukupuolen perusteella tarkasteltuna avoimille työmarkkinoille sijoittuminen on ollut hieman korkeampaa naisilla (23%) kuin miehillä (21%). Ikäluokittain parhaiten on työllistynyt 25–54-vuotiaat (24%), mutta ero 15–24-vuotiaisiin (22%) nuoriin on varsin pieni. Kuuden kuukauden kuluttua aktivointitoimenpiteen päättymisestä perusasteen tutkinnon suorittaneista avoimille työmarkkinoille vuonna 2014 on työllistynyt 11 prosenttia. Keskiasteen suorittaneiden keskuudessa vastaava luku on 25 prosenttia ja korkea-asteen suorittaneiden keskuudessa 31 prosenttia. Perusasteen tutkinnon suorittaneiden työllistyminen korkeamman tutkinnon suorittaneisiin verrattuna on ollut heikompaa erityisesti ammatillisen työvoimakoulutuksen, työllistämistoimien, valmennusten ja työttömyysetuudella opiskelun jälkeen. (Tuomaala 2016.) Aktivointipoliittisten toimenpiteiden tavoitteena on lisätä yhtäältä työvoiman kysyntää työmarkkinoilla sekä toisaalta kasvattaa sen tarjontaa niin absoluuttisesti kuin sen kvalifikaatioita lisäämällä.

On huomioitava, että raportissa tarkastellaan aktivointitoimenpiteiden jälkeistä työllistymistä, mutta toimenpiteiden työllisyyttä lisääviin vaikutuksiin siinä ei pystytä ottamaan kantaa. Raportti kuitenkin osoittaa aktivointitoimenpiteissä olleista työttömistä

vajaan neljäsosan työllistyvän avoimille työmarkkinoille puolen vuoden sisällä. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa osuus on ainoastaan 11 prosenttia. Spekulaation varaan jää, vaikuttaako itse toimenpiteissä oleminen yleisellä tasolla koulutustaustaltaan eriasteisten työllistymiseen eri tavoin vai ovatko erot työllistymisessä aktivoinnista riippumattomia koskien myös niitä, jotka eivät ole aktivointitoimenpidettä puolen vuoden sisällä päättäneet. Toimenpiteiden jälkeistä työllistymistä tarkasteltaessa on myös huomioitava, että kaikki toimenpiteet eivät välttämättä tähtää suoraan työmarkkinoille työllistymiseen tai ole työllistymisvaikutuksiltaan täysin vertailukelpoisia. Esimerkiksi kunnan sosiaalipalveluun kuuluvaan kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien työkyky on usein jollain tapaa alentunut, joka huomioidaan työnkuvan räätälöinnissä. Vuorotteluvapaan sijaisuus puolestaan vastanee työnkvaltaan ja vaatimustasoltaan paljolti tai ainakin lähemmin sijaistettavan työntekijän normaalityönkuvaa ja avoimien työmarkkinoiden työpaikkoja. Tämä näkyikin selkeänä erona työllistymisjakaumassa (Tuomaala 2016, 22).

Aktivointipolitiikan vaikuttavuudesta on tehty useita kansainvälisiä sekä joitain kotimaisiakin tutkimuksia, joiden tulokset eivät ole yksiselitteisen selkeitä. Suomalaisten aktivointitoimien tehosta on varsin vähän tieteellisesti pitävää näyttöä ja erityisesti yhteiskuntatieteellistä tutkimusta aiheesta peräänkuulutetaan. (Hämäläinen 2013.) Olemassa olevan tiedon valossa näyttäisi kuitenkin siltä, että aktivointitoimenpiteet eivät merkittävästi paranna osallistujien työllistymismahdollisuuksia, vaan saattavat jopa niin kutsutun "lukkiuttamisvaikutuksen" kautta estää työllistymistä avoimille työmarkkinoille toimenpiteen aikana vähentäen näin työllistymisen mahdollisuutta (mt., 181). Yhdysvalloissa toteutetut arviointitutkimukset puolestaan osoittavat aktivointitoimiin liittyvien taloudellisten uhka- tai motivointivaikutusten vaikuttavan ensisijaisesti uusien sosiaalietuudensaajien lukumäärää vähentämällä (Grogger 2004; Moffitt 2006). Motivointivaikutuksen olemassaoloa puoltavat myös eri maiden tutkimustulokset työttömyysturvasta: työttömien työllistyminen näyttää kiihtyvän juuri ennen työttömyysturvan tasoa alentavaa porrasta (Fredriksson & Holmlund 2006). On kuitenkin huomioitava, että sanktiot velvoitteiden noudattamatta jättämisestä saattavat helposti langeta vaikeimpia työllistymisen esteitä omaaville henkilöille. Pitkäaikaistyöttömien aktivoinnilla ei olekaan arvioitu olevan vaikutusta heidän työllistymiseensä, vaikka työvoimapolitiittisille toimenpiteille siirtymisen todennäköisyys aktivointikaudella lisääntyikin (Hämäläinen, Tuomala & Ylikännö 2009). Sen sijaan toimenpiteiden

velvoittavuudesta ei usein oltu edes tietoisia ja jopa sanktiolausunnot tulivat haastatelluille yllätyksenä. Työllistymisvaikeuksissa kysymys ei näyttäisi olevan pitkäaikaistyöttömien työhalukkuuteen liittyvistä tekijöistä, vaan ongelmat lienevät muualla, kuten työvoiman kysynnässä (Tuomala 2011). Taloudelliset uhka- tai motivointivaikutukset työllistymiseen koskenevat siis lähinnä helpommin työllistyviä. Ristiriitaisten tutkimustulosten perusteella Hämäläinen kuitenkin muistuttaa, että aktivointiin liittyvien rangaistusten vaikuttavuudesta tai siitä, millaista aktivointipolitiikkaa yhteiskunnan kannattaisi harjoittaa, ei vielä tiedetä kovinkaan paljoa (Hämäläinen 2013, 180).

2.1.3 Aktivointipolitiikka, nuorisotakuu ja nuorisotyöttömyys

Nuorten työttömyyden kasvu on ensimmäisiä näkyviä piirteitä laajamittaisessa taloudellisessa lamassa (Karjalainen 2013, 214). Eurostatin tilastojen mukaan nuorten (15–24-vuotiaat) työttömyys Suomessa vuonna 2015 oli 22,4 %. Ruotsissa työttömyysprosentti nuorten keskuudessa oli hieman matalampi, 20,4 %. Koko työväestön työttömyysprosentti Suomessa vuonna 2015 oli 9,4 % Ruotsin työttömyysasteen ollessa 7,4 %. (Eurostat, 2015.) Vuonna 2016 Suomessa on työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan työttömänä yhteensä 45 000 alle 25-vuotiasta nuorta, joka on noin tuhat vähemmän kuin edellisvuonna. Ennusteen mukaan tulevana vuonna nuorisotyöttömien määrä tulee pienentymään noin kolmella tuhannella. Nuorisotyöttömyyden ennustetaan reagoivan voimakkaimmin työmarkkinoiden elpymiseen, jonka tulisi näkyä nuorten työttömyyden suhteellisesti nopeampana pienentymisenä työttömien keskiarvoon verrattuna. Alle 25-vuotiaita nuoria pitkäaikaistyöttömiä oli elokuussa 2016 noin 4200, joista suurimmalla osalla on keskiasteen koulutus, mutta joista myös merkittävä osa on ainoastaan peruskoulututkinnon varassa. Vaikka nuorten työttömien määrän ennustetaan laskevan, arvioidaan uusista pitkäaikaistyöttömistä merkittävän osan olevan edellisiä nuorempia ja paremmin koulutettuja. (Alatalo, Hämäläinen & Mähönen 2016.) Nuorten työttömyyden taittaminen on poliittisesti priorisoitua useissa maissa. Suomessa nuorten työllisyyspolitiikkaa edustaa nuorten yhteiskuntatakuu, joka sittemmin nimettiin Nuorisotakuuksi ja jota on kehitetty nykyhallituksen myötä yhteisötakuun suuntaan. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että vastuu tukea tarvitsevasta nuoresta keskittyy tulevaisuudessa yhdelle taholle. Lisäksi vahvistetaan etsivää nuorisotyötä, syvennetään yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä nuorten tukemisessa, taataan kaikille peruskoulun päättävälle koulutuspaikka, vahvistetaan nuorten sosiaali- ja terveystaloudellisia tukitoimia ja taataan kuntoutuspaikat, sekä vahvistetaan työnetsijätoimintaa ja kehitetään nuorten

palkkatukea työntekoon kannustavampaan suuntaan. (Valtioneuvoston kanslia 2/2016, 47–49.) Useimmissa maissa aktivointi on alun alkaenkin koskenut nuoria. Myös Suomessa nuoret olivat keskiössä aktiivitoimien alkuvaiheessa muun muassa nuorten työmarkkinatuen ehdollistamisen ja alle 25-vuotiaiden kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuuden keinoin. Nuorten asiantuntijuus- ja tukipalveluverkosto on laaja heidän aktiivi- ja työllisyyspalveluidensa verkostoituessa vahvasti muun muassa opetusviranomaisten ja koulutusorganisaatioiden kanssa. Tämä on ollut myös nuorisotakuun lähtökohta. (Karjalainen 2013, 215.)

Keskeisiä kysymyksiä nuorten aktivoinnissa ovat koulutukseen osallistuminen, ammatillinen osaaminen, nuoren työkyky ja työttömyyden pitkittymisen estäminen. Usein tiedon ja ohjauksen saaminen viranomaisilta riittää nuoren työhön tai koulutukseen liittyvien vaikeuksien ratkaisemiseksi. (Mt., 216.) Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden on todettu ehkäisevän nuorten syrjäytymistä, mutta viranomaisten ulottumattomissa olevia monien vaikeuksien kanssa painivia nuoria on paljon (esim. Myrskylä 2011). Näiden nuorten tilanteeseen vaikuttaminen vaatii etsivää työtä, yksilöllistä selvittelyä, usean eri asiantuntijan välistä yhteistyötä sekä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon aktivoitumista. Usein kyse on terveyspalvelujen saatavuudesta sekä nuorta kannustavan koulutus- ja sosiaalipolitiikan soveltamisesta. (Karjalainen 2013, 216.)

Koulutukseen ja työhön kiinnittymiseen sekä työkykyyn ja terveyteen liittyvät palvelut muodostavat siis nuorten aktiivitoimien keskiön. Nuorisotakuussa korostuu kaikkien toimijoiden aktiivisuus ja yhteisvastuullisuus, vaikka kuntien rooli onkin keskeinen. Jo vuonna 2004 käynnistettiin nuorten yhteiskuntatakuu, joka oli työhallinnon oma koordinaatioyritys nuorisotyöttömyyden kasvun pysäyttämiseksi. Siitä toteutetun arviointitutkimuksen mukaan takuun myötä työhallinnon työntekijät kokivat työotteensa nuorten asiassa parantuneen ja nuorten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden laadun monipuolistuneen, vaikka rekisteriaineistossa muutoksia oli tapahtunut lähinnä toimenpiteissä olleiden nuorten määrän kasvussa ja työnhakusuunnitelmien laatimisessa. (Pitkänen ym. 2007.)

2.2 Aktivointipolitiikan byrokratia

2.2.1 Sopimuksellisten suunnitelmien lainsäädäntö

Kuten edellä esitettiin, aktivoiva sosiaalipolitiikka on yleinen trendi kehittyneissä länsimaissa ja sen tavoitteena on omasta sosiaalisesta, psyykkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnistaan vastuuta kantava, aktiivinen kansalainen (Julkunen 2006, 206–212). Vastuullisuuden aspektin lisäksi aktiivisen kansalaisen käsitteeseen sisältyy myös kuluttajakansalaisen ja itsemääräävän kansalaisen näkökulmat. Kuluttajakansalaisella viitataan siihen, että kansalaisille tarjotaan mahdollisuuksia valita sosiaali- ja terveystalvveluiden markkinoilla tarjottavien palveluiden väliltä ja itsemääräävällä kansalaisella siihen, että kansalaisille luodaan mahdollisuuksia ottaa osaa sosiaali- ja terveystalvveluja koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. (Johansson & Hvinden 2007.) Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen ja työllistämistä edistäviin toimenpiteisiin osallistumisen lisäksi hakijalta edellytetään aktiivista osanottoa työllistymis- tai aktivointisuunnitelman laatimiseen.

Toomas Kotkasin mukaan yksilöille annetut oikeudet ja velvollisuudet ovat merkittäviä aktiivisen kansalaisuuden rakentajia. Ne toimivat lakisäätteinä teknologioina, joiden kautta aktiivista kansalaisuutta tuotetaan. (Kotkas 2010.) Julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain toisen luvun kuudennen §:n mukaan työttömällä työnhakijalla on oikeus työllistymissuunnitelmaan (FINLEX 916/2012). Samanaikaisen velvoitteen osallistua suunnitelman toteuttamiseen puolestaan asettaa työttömyysturvalaki (FINLEX 1290/2002, I luku, 3§). Myös kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukainen aktivointisuunnitelma sisältää samanlaisen oikeuksien ja velvollisuuksien tasapainottamisen logiikan (FINLEX 189/2001, III luku, 10§). Aktivointipolitiikka ei siten perustu pelkästään positiivisille työllisyyttä edistäville toimille, kuten kuntouttavalle työtoiminnalle, vaan myös sanktioille, jotka kytkeytyvät työllistymis- ja aktivointisuunnitelmiin. Näin tuensaajia pyritään kannustamaan aktiivisempaan toimintaan oman työllistymisensä edistämiseksi. Myös aktiiviseen kansalaisuuteen liittyvä kansalaisen mahdollisuus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon mahdollistuu suunnitelmien kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että suunnitelmissa viranomainen sekä asiakas-kansalainen "sopivat" palveluista dialogissa ja ne räätälöidään asiakkaalle sopiviksi, jolloin viranomaistahon yksipuoliselta päätöksenteolta vältytään. Tosiasiassa palvelut kuitenkin määrittyvät lainsäädännön, määrärahojen sekä lain toimeenpanijoiden tilannekohtaisen harkinnan puitteissa. (Lipsky 1980; Kotkas 2013, 81–82; TEM 2016.)

2.2.2 Yksilön vastuu ja asiakkaiden kontrolli

Hyvinvointivaltion kriisistä ja muutoksesta puhuessaan Nikolas Rose (1999, 174) esittää vastuun siirtyneen valtiolta yksityisille kansalaisille, organisaatioille ja yhteisöille koskien järjestystä, turvallisuutta, terveyttä ja tuottavuutta. Tähän sisältyy "autonomisaation ja vastuullistamisen kaksoisliike": organisaatiot ja muut toimijat, jotka olivat ennen kietoutuneita hyvinvointivaltion jäykkiin byrokratiarakenteisiin ovat nyt vapaita oman toimintansa ja kohtalonsa suhteen, mutta samalla ne vastuullistetaan kohtalostaan. Poliittikka palautetaan yhteiskuntaan, muttei enää sosiaalisen muodossa, vaan yksilöllisen moraalien, organisaationaalisen vastuun ja eettisen yhteisön muodossa. (Rose 1999, 194–195.) Mitchell Dean nimittää tämänkaltaista hallintatavan muutosta "edistyneeksi liberaaliksi hallinnaksi", jossa markkinoiden rakenteet ja arvot ovat levinneet alueelle, joka oli ennen julkisen vastuulla. Institutionaalinen ja yksilöllinen käytäntö on uudistunut niin, että niissä ruumiillistuu markkinoiden arvot ja orientaatiot ja näin ollen kuluttajan ja yrittäjän rooli on korostunut (Dean 2010, 175–204). Uuteen hallintatapaan liittyvä yksilön vastuuttaminen havainnollistuu työttömyysturvan suunnitelmissa: sopimuksellinen suunnitelma on pakollinen kauttakulkupiste, jossa työtön pakotetaan hyväksymään normalisoivat, itsetuntoa- ja luottamusta kohentavat sekä työntekijä- ja yrittäjävalmiuksia optimoivat toimenpiteet (mt.). Kansalaisen osallistuessa päätöksentekoon ja suunnitelmien laadintaan hänen autonomiansa voidaan toki ajatella lisääntyvän, mutta samalla hänen odotetaan ottavan enemmän vastuuta omasta fyysisestä, sosiaalisesta ja pyykkisestä hyvinvoinnistaan. Vaikka yksityisoikeudellisessa mielessä työttömyysturvan ja julkisen työvoimapalvelun suunnitelmat eivät ole sitovia, sisältyy niihin vahva moraalisen velvoitteen ulottuvuus. Yksilö "sopii" viranomaisten kanssa antavansa oman aktiivisen panoksensa työllistymisensä eteen vastineeksi työvoimapalveluista ja työttömyysetuuksista. (Kotkas 2013, 82.) Suunnitelmien sopimuksellisuus toimii moraalisen legitimaationa vallitsevalle aktivointipolitiikalle ja vastuullistamiselle sekä antaa moraalisen lisälegitimaation harjoitetulle sanktiointipolitiikalle, sillä asiakas on hyväksynyt suunnitelman allekirjoittamalla sen. Näin sen kyseenalaistamisesta tulee vaikeampaa. (Kotkas 2013, 83.)

Suunnitelmien sopimuksellisuuteen liittyy vahva kurinpidollinen, asiakkaita kontrolloiva vallan aspekti, sillä suunnitelmien laatiminen, työttömän työnhakijan tilanteen tarkka kartoittaminen ja hänen raportointivelvollisuutensa asettavat työnhakijan yksityiskohtaisen ja entistä tiukemman kontrollin piiriin. Yhdistyneissä kuningaskunnissa käytössä olevaa

jobseeker's agreementiä onkin kriittisesti nimitetty "kurinpitösopimukseksi", jonka pyrkimyksenä on nähty olevan työttömien työnhakijoiden käytöksen ohjailu. Sopimuksellisuudelle perustuvan työttömyydenhallintajärjestelmän on myös väitetty näkevän massatyöttömyyden yksilötason ongelmana siirtäen näin huomion pois työmarkkinoiden rakenteellisista ongelmista. (Freedland & King 2005, 123 ja 132 Kotkasin 2013, 83 mukaan.) Vaarana toisin sanoen on, että sopimuksellisuusmekanismi depolitisoi työttömyysongelman tehden siitä moraalisen (Veitch 2011, 213–214; vrt. Julkunen 2013, 39).

Työttömyysturvalainsäädännön suunnitelmat voidaan nähdä yleisten sosiaalipoliittisten trendien ohella myös osana hallinnon tehostamispyrkimyksiä erityisesti pitkäaikaistyöttömien aseman parantamiseksi ja heidän pysyvän syrjäytymisensä ehkäisemiseksi. Tästä näkökulmasta suunnitelmat liittyvät sekä työvoimahallinnon omien toimenpiteiden tehostamiseen, että työvoimahallinnon ja sosiaalihallinnon välisen yhteistyön parantamiseen. (Kotkas 2013, 84.) Koska työllistymis- ja aktivointisuunnitelmiin liittyvät asiakaspuolen oikeudet luovat viranomaisille vastaavia velvoitteita, ei suunnitelmilla pyritä ainoastaan työttömien aktivoimiseen ja kontrollointiin, vaan myös työvoima- ja sosiaaliviranomaisten toiminnan tehostamiseen ja kontrolliin (Freedland & King 2005, 124–125, Kotkasin 2013, 85 mukaan). Suunnitelma toimii hallinnollisena välineenä, jolla ohjataan, rytmitetään ja seurataan viranomaisen työtä. Näin suunnitelmat voidaan liittää osaksi uuden julkisjohtamisen (new public management) toimintamalleja ja käytäntöjä niiden toimiessa työvoimahallinnon sisäisessä kontrollissa viranomaisten toiminnan tehokkuuden arviointivälineinä ja mittareina. (Kotkas 2013, 85.) Suunnitelmat ovat kuitenkin vaikeasti kvantifioitavissa niiden abstraktin luonteen vuoksi eikä laadittujen suunnitelmien lukumäärä vielä kerro niiden vaikuttavuudesta. Suunnitelmien toimiessa viranomaisten valvonnan keinona organisaation sisältä päin ja ylhäältä alas, kohdistuu viranomaisiin valvontaa myös asiakkaiden taholta, jotka ovat oikeutettuja suunnitelmaan. Jos viranomainen ei noudata velvollisuuttaan laatia lain edellyttämää suunnitelmaa ja näin rikkoo virkavelvoitettaan, voidaan hänen toiminnastaan kannella. (Kotkas 2013, 85.)

Julkisen työvoimapalvelun ja työttömyysturvan suunnitelmilla pyritään työttömien aktivointiin, hallinnon tehostamiseen, yksilökohtaiseen palvelunohjaukseen ja perusoikeuksien edistämiseen (Kotkas 2013). Suunnitelmia on kuitenkin kritisoitu monellakin perusteella, joista edellä mainittiin työttömien kurinalaistaminen ja

työttömyysongelman depolitisoiminen moraaliseksi ongelmaksi. Lisäksi sosiaaliturvan suunnitelmien on katsottu perustuvan oletukselle autonomisesta asiakkaasta, jolla on tarvittavat kyvyt ja tietotaito "neuvotteluprosessiin". Todellisuudessa kansalaisten taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset resurssit ja voimavarat ovat erilaiset. Erityisesti sosiaaliturvaan liittyvässä sosiaaioikeudellisessa neuvottelussa ihmiset ovat tavallisesti lähtökohtaisesti hankalassa elämäntilanteessa ja heidän voimavaransa heikoimmillaan. (Kalliomaa-Puha 2012, 425–427.) Tämä havainnollistuu esimerkiksi syrjäytyneen nuoren työttömän tilanteessa: omaa avuntarvettaan voi olla vaikea määrittellä, mikäli ei ole aiempaa kokemusta neuvottelutilanteista, eikä tiedä mitä palvelulta odottaa tai vaatia. Pitkäaikaistyöttömien parissa aktivointisuunnitelmat ja niissä sovitut toimenpiteet johtavat melko harvoin työllistymiseen, vaikka niihin osallistujat toivoisivatkin työllistyvänsä. Tästä huolimatta aktivointisuunnitelmaan osallistuneet pitkäaikaistyöttömät ovat kokeneet prosessin mielekkääksi, sillä he ovat katsoneet saaneensa henkilökohtaista palvelua, heidän toiveitaan on kuunneltu ja heidän elämänhallintansa on kohentunut. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004; Keskitalo 2008; Karjalainen & Karjalainen 2010.)

2.2.3 Aktivointipolitiikan toimeenpano ja katutason byrokraatiaorganisaatiot

Myös virkailijoiden tilannekohtaisen harkinnan on esitetty vaikuttavan siihen, millaista palvelua asiakas esimerkiksi julkisissa työvoima- tai sosiaalipalveluissa saa osakseen. Michael Lipskyn (1980) mukaan julkiset palvelut, jotka toimivat suorassa kontaktissa asiakkaisiin ja käyttävät huomattavaa harkintavaltaa päätöksenteossaan ovat "katutason byrokraatiaorganisaatioita". Niille tyypillistä on resurssien niukkuus suhteessa määrättyjen työtehtävien suorittamiseen ja asiakasmääriin sekä se, ettei asiakkuus ole vapaaehtoista. Tällöin organisaatioiden työntekijät, joita Lipsky nimittää "katutason byokraateiksi", joutuvat kehittämään rutiineja ja selviytymisstrategioita, jotka määrittävät palvelua. Tästä seuraa päätösten muuttuminen poliittisiksi, kun toiset saavat parempaa palvelua kuin toiset. Näin politiikan toimeenpanosta tulee politiikan tekemistä katutason byrokraatiaorganisaatioiden määrittellessä sosiaalisen kansalaisuuden sisältämien sosiaalisten oikeuksien ja sosiaalisten velvollisuuksien toteutumista. Etulinjan työntekijöiden työssä muotoutuva ja toimeenpanema politiikka ei toteutuessaan olekaan sitä, mitä lainsäätäjät oli suunnitellut, vaan sitä, mitä työntekijät soveltavat käytäntöön. Työntekijät tekevät "parasta mahdollista" monimutkaisissa olosuhteissa. (Lipsky 1980, 3–12, 15, 27–28, 81–86.)

Katutason byrokraatit työskentelevät todellisuudessa, joka on kaukana kasvottoman byrokratian ideaalista (vrt. Weber 1978). Yhtäältä virkailijoiden tulisi kyetä käsittelemään kaikkia asiakkaitaan "persoonattomasti" yleisten periaatteiden mukaisesti työn luonteen toisaalta vaatiessa jokaisen yksilöllisen tilanteen erillistä harkintaa. Työntekijät eivät voi jokaisessa katutason ainutlaatuisessa tilanteessa turvautua ohjekirjaan, vaan joutuvat itse soveltamaan yleisemmän tason ohjeita käytännön tilanteisiin. Lisäksi resurssien niukkuus ja monimutkaiset olosuhteet johtavat työotteen tietynlaiseen rutinoitumiseen. Kansalaiset, jotka ovat lakisääteisten päätösten kohteina, ovat reaktiivisia politiikalle ja reagoivat heidän saamaansa kohteluun käyttäytymisellään. Myös virkailijat harkintavaltaa omaavina katutason byrokraatteina reagoivat siihen, kuinka asiakkaat kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa käyttäytyvät. (Lipsky 1980, 9.) Niin virkailijat kuin asiakkaatkin ovat tässä mielessä rationaalisia aktiivisia toimijoita, joiden vuorovaikutus sisältää lain toimeenpanon kannalta liikkumavaraa. Valtasuhde ei tietenkään ole symmetrinen, sillä työntekijällä on oikeus päättää lakien määrittämien sanktioiden ja etujen soveltamisesta asiakasta kohtaan. Kuitenkin myös asiakkaat voivat kehittää strategioita ja toimintatapoja, jotta asiakkuudesta virkailijan toimeenpanemine päätöksineen muodostuisi heille mahdollisimman edullinen. Pääasiallisesti vuorovaikutussuhde asiakkaan ja katutason byrokraatiaorganisaation välillä määräytyy kuitenkin virkailijoiden prioriteettien ja preferenssien pohjalta. (Lipsky 1980, 59.) Lipskyä on kritisoitu hänen tavastaan nähdä katutason byrokraattien ja heidän esimiestensä tavoitteet perustavalla tavalla ristiriitaisiksi. Hänen mukaansa esimiesten toimintaa ohjaavat organisaatiolle asetetut tulostavoitteet ja formaalin politiikan toimeenpano, kun katutason byrokraattien toimintaympäristö ajaa tai pakottaa etulinjan työntekijät käyttämään huomattavaa epävirallista harkintavaltaa, joka voi olla ristiriidassa näiden organisationaalisten päämäärien toteutumisen kanssa. Toisaalta hänen teoriansa kuitenkin tunnistaa, että myös, ainakin paikallistason, esimiehet tunnistavat työn problemaattisen luonteen ja sen edellyttämän harkintavallan käytön. Katutason byrokraatit lienee syytä hahmottaa kirjavaksi ammattiryhmäksi, joiden työtä johdetaan ja hallinnoidaan tiettyyn rajaan asti eri tasoilta ylhäältä käsin, mutta joille lankeaa tai avautuu tästä huolimatta enemmän tai vähemmän harkintavaltaa lopulliseen käytännön päätöksentekoon katutasolla työn luonteesta riippuen. (Ks. Evans 2010.)

Lipskyn kuvaamat katutason byrokraattisen organisaation olosuhteet ovat aktivointipolitiikalle tyypillisiä. Työvoimapalveluiden asiakkuus ei ole vapaaehtoista, vaan sanktioitua ja asiakkaita on paljon. Resurssit ovat riittämättömiä, eikä asiakkaan

monimutkaiseen palveluntarpeeseen aina pystytävä vastaamaan. Aktivointipolitiikassa korostettu yksilöllinen asiakaspalvelu edellyttää yksilöllistä työskentelyä ja aikaa, mikä asettuu ristiriitaan uusliberaaliin tai edistyneeseen liberaaliin hallintaan liittyvien tehokkuustavoitteiden kanssa. Lisäksi työ on hyvin palveluintensiivistä yhden asiakkaan palveluprosessin edellyttäessä jopa kahden työntekijän, sosiaalityöntekijän ja työvoimavirkailijan, panosta. (Keskitalo 2013, 61.) Tällöin etulinjan työntekijät joutuvat päättämään, keitä palvelevat ja mitä asiakasryhmiä priorisoivat. Katutason byrokraatioorganisaatioille tyypillinen harkinta vaikuttaa myös sanktioiden soveltamiseen. Esimerkiksi kuntouttava työtoiminta -lain toimeenpano ilmensi paikallisten käytäntöjen eroja kuntien pyrkiessä vastustamaan lain velvoitteita käytössä olevilla keinoillaan. Myös niukat resurssit suhteessa aktivointisuunnitelmaan osallistuvien työttömien suureen määrään vaikuttivat uudistuksen puutteelliseen toteutumiseen. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004; Keskitalo 2008.) Työllistyminen avoimille työmarkkinoille ja toimeentulotukiasiakkuuden päättyminen aktivointipolitiikan tavoitteina voivat johtaa myös siihen, että palveluihin valikoidaan ne, joiden kanssa tavoitteet ovat helpoin, nopein ja varmin saavuttaa. Tämä voi johtaa työmarkkinoilla heikoimmassa asemassa olevien syrjäytymiseen entisestään. (Keskitalo 2013, 62.) Toimipisteiden välisiä käytäntöjen eroja työnhakusuunnitelmien laatimisessa havainnollistaa muun muassa nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamista ja tuloksia selittävä tutkimus (Pitkänen ym. 2007), jossa havaittiin joidenkin toimipisteiden pyrkivän laatimaan työllistymissuunnitelman mahdollisimman nopeasti työnhaun alkamisen jälkeen varhaisen puuttumisen työtteen konkretisoimiseksi, kun toisissa toimipisteissä työnhakusuunnitelmat laadittiin tietoisesti hieman myöhemmässä vaiheessa palveluprosessia panostusten kohdistamiseksi enemmän tukea tarvitseville nuorille (mt., ii). Myös aktivointipalvelujen markkinoistuminen ja tulostavoitteet vaikuttavat harkinnan käyttöön ja siihen, ketkä palveluja saavat. Tehokkuutta mittaavat helposti kvantifioitavissa olevat tulostavoitteet eivät siis suinkaan poista katutason harkintaa, vaan saavat sen ilmenemään monilla, jopa kieroutuneiksi luonnehdituilla, tavoilla. Kaiken kaikkiaan aktivointipolitiikan toimeenpano määräytyy organisationaalisten rutiinien, välineiden, kannustimien, informaatiojärjestelmien ja ymmärryksen kategorioiden kautta, jotka toimivat sosiaalisen kontrollin mekanismina tehden harkinnan ennustettavaksi. (Brodkin 2011; Soss ym. 2011.) Aktiivisen kansalaisuuden sisältö voi siis vaihdella huomattavasti, sillä se määräytyy pitkälti toimeenpanossa.

2.3. Kannustaminen ja kannustavuus

2.3.1 Kannustaminen aktivoinnin perustana

Kannustamispolitiikan tavoitteena on vähentää ihmisten riippuvuutta erilaisista hyvinvointivaltion tukimuodoista ja saada ihmiset ottamaan itse vastuu omasta toimeentulostaan (esim. Julkunen 2006; Björklund 2008, 311). Nuorisotakuun tapauksessa tämä tarkoittaa sitä, että työttömiä nuoria ohjataan pitkälti taloudellisilla kannustimilla hakemaan ja ottamaan vastaan koulutusta tai työtä, tai osallistumaan muihin työllisyyttä edistäviin toimenpiteisiin. Vaikka kannustin aktivointipolitiikassa yhdistetään helposti juuri taloudelliseen kannustamiseen, ei sen sisältö rajoitu pelkästään ekonomistiseen merkitykseen: sillä on myös sosiaalinen ja normatiivinen sisältö (Björklund 2008, 309). Yhteiskuntapolitiikassa käytettävät kannustimet voidaan jakaa sekä positiivisiin että negatiivisiin kannustimiin, joista edellä mainitut lisäävät kansalaisen valinnanvapautta ja mahdollisuuksia perustuen vapaaehtoisuuteen ja sosiaalisiin oikeuksiin, kun taas jälkimmäiset rajoittavat valinnanvapautta ja mahdollisuuksia perustuessaan rajoittaviin pakotteisiin ja velvoitteisiin (mt., 310). Björklundin mukaan positiivisten kannustimien yhteys kansalaisen omaan hyvään on suoraan havaittavissa, joten kansalainen omaksuu ne helpommin sisäisiksi kannustimikseen. Ne ottavat huomioon kansalaisen todelliset kyvyt ja toimintavalmiudet. Tällaisina positiivisina kannustimina mainittakoon tuetun työllistämisen kannustimet sekä palkkatukikannustimet. Negatiivisilla kannusteilla puolestaan tarkoitetaan erilaisia kansalaisen toimintaa rajaavia sanktioita, kuten velvoitetyöllistäminen tai työttömyysturvaetuuden menettäminen. Kansalaisen preferensseistä sekä hänen käsityksistään omista tarpeistaan ja kyvyistään riippuen sama kannustin voi olla toiselle positiivinen ja toiselle negatiivinen. (Björklund 2008, 310.) Arkikielessä kannustimista puhuttaessa puhutaan usein "kepeistä" ja "porkkanoista".

Käsiteanalyysin avulla kannustaminen voidaan kiteyttää seuraavasti: "kannustaja eli jokin auktoriteettitaho kannustaa jollakin kannustimella kannustettavaa valitsemaan jonkin sellaisen toimintavaihtoehdon, joka saa aikaan auktoriteettitahon asettaman päämäärän" (Björklund & Hallamaa 2013, 152). Nuorisotakuu voidaan määritellä aktivointipoliittiseksi kannustinrakenteeksi, jonka tavoitteena on parantaa työvoiman määrällistä ja laadullista tarjontaa koulutukseen ja työhön suuntautuvilla erilaisilla negatiivisilla sekä positiivisilla työttömille ja työnantajille suunnatuilla kannustimilla. Kannustajan täytyy ottaa huomioon kannustettavan käsitys omasta hyvästä, jottei kannustaminen muutu pakottamiseksi, manipulaatioksi tai indoktrinaatioksi. (Vrt. Dean 2010; Kotkas 2010.) Näissä

vaikuttamisen muodoissa ei tarvitse ottaa huomioon kohteena olevan ihmisen omia toiveita, arvoja tai tarpeita. Tehokas kannustaminen edellyttää, että tarjotuilla kannustimilla on yhteys kannustettavan motivaatiotekijöihin, asioihin, joita kannustettava pitää omalta kannaltaan hyvinä, edullisina ja suotuisina. Tehokas kannustaminen saa kannustettavan valitsemaan kannustamisen kummankin osapuolen kannalta myönteisiä toimintavaihtoehtoja. Edellytyksenä on myös, että kannustettava kykenee toteuttamaan kannustimen osoittaman toimintavaihtoehdon. Yhteiskuntapoliittisessa aktivoinnissa tärkeää onkin tunnistaa vaikuttamisen kohteen kyvyt, kapasiteetit ja intressit lähteä toimimaan kannustamisen päämäärien mukaisesti. (Björklund 2008; Björklund & Hallamaa 2013, 152–153.) Aktivointipolitiikan suurimmaksi ongelmaksi onkin osoittautunut, ettei siinä huomioida aktivoitavien työttömien lähtökohtaisia edellytyksiä päästä työmarkkinoille. Eri Euroopan maissa 1900-luvulta 2000-luvulle käytetty kannustin- ja aktivointipolitiikka keskittyi erilaisiin työllistymistä edistäviin kannustimiin, mutta monien arvioiden mukaan sen vaikutukset eivät kuitenkaan vastanneet oletuksia. (Arnkil, Spangar & Jokinen 2012; Karjalainen 2013; Hämäläinen 2013.)

Kannustinrakenne koostuu erilaisista valtatahon asettamista taloudellisista kannustimista, joihin kansalaisten oletetaan vastaavan taloudellisesti järkevällä tavalla. Tällainen käsitys kannustavuudesta nojaa taloudellisen, tai rationaalisen, valinnan toimintateoriaan, jossa yksilöiden katsotaan tekevän valintansa ensisijaisesti oman taloudellisen etunsa mukaisesti. Tällaisiin oletuksiin nojaava ja niihin perustuva kannustinpolitiikka törmää kuitenkin nopeasti rajoihinsa, sillä se ei pysty huomioimaan muiden tekijöiden vaikutusta ihmisten valintoihin. (Björklund 2008, 311.) Rationaalisen valinnan teoria nimittäin antaa hyvin puutteellisen kuvan ihmisen käyttäytymisestä jopa konkreettisen taloudellisen valintatilanteen edessä (esim. Heiskala 2000). Esimerkiksi työnteon kannustimet suhteutetaan usein työn mielekkyyteen, osallisuuteen yhteiskunnasta ja sosiaaliseen arvostukseen sekä vapaa-aikaan (Björklund 2008, 311).

2.3.2 Kannustavuusajattelun taloustieteellisestä perustasta

Taloustiede voidaan yleisesti määritellä ”niukkuuden olosuhteissa tehtyjen rationaalisten valintojen tieteeksi” (Varoufakis 1998, 3). Määritelmä pohjautuu metodologiselle individualismille ja se on luonteeltaan toimintateoreettinen (Heiskala 2000, 26). Heiskalan mukaan näihin oletuksiin pohjautuva tiede sisältää viisikohtaisen kuvauksen toimijasta. Kuvauksen mukaan toimija

1. "on kykenevä tekemään valintoja,
2. noudattaa valintoja tehdessään hyödyn kalkyyliä,
3. on hyödyn kalkyyliä noudattaessaan kykenevä järjestämään kaikki toimintansa seuraukset preferenssijärjestykseen,
4. voi muotoilla preferenssijärjestyksen niin, että se on transitiivinen ja
5. tekee valintansa täydellisen informaation tilassa." (Mt., 28.)

Tällaista toimijan määritelmää sovellettaessa huomio kiinnittyy yhtäältä sen näkökulman rajallisuuteen sekä toisaalta oletusten ideaaliluonteeseen. Ihmisen toiminnasta vain pieni osa on sellaista, joka voisi ylipäättään täyttää edellä mainittuja oletuksia. Ihminen esimerkiksi harvoin toimii täydellisen informaation tilassa, jota havainnollistaa muun muassa tutkimus työmarkkinatuen aktivoinnin vaikutuksista (Hämäläinen ym. 2009), jossa aktivoinnin kohteet eivät aina olleet aktivointitoimenpiteiden velvoittavuudesta edes tietoisia.

Tällaisille oletuksille pohjautuvat taloudellisen ja rationaalisen valinnan teoriat eri muodoissaan voivat ehkä kuvata ihmisen toimintaa osuvasti tietyissä spesifeissä olosuhteissa, mutta yleiseksi kuvaukseksi toimijuudesta tai laajemmalti yhteiskunnasta niiden selityskyky on syytä kyseenalaistaa. Esimerkiksi Durkheim (1893, suom. 1990) esitti, että taloudelliset vaihtosuhteet eivät voisi syntyä ja pysyä voimassa ilman kollektiiviseen tajuntaan tai omaantuntoon perustuvaa yhteisötunnetta.

Weberille puolestaan taloudellisesti rationaalinen toiminta edustaa ainoastaan yhtä inhimillisen toiminnan ideaalityyppiä, päämäärärationaalista toimintaa (Weber 1978), jota ei reaali maailmassa ilmene sellaisenaan. Käytännön taloudelliseen toimintaan sekoittuu aspekteja myös muista inhimillisen toiminnan ideaalityypeistä, kuten arvorationaalisesta ja traditionaalista toiminnasta. Heiskalan mukaan sosiologian tieteenä voidaankin tulkita syntyneen osoittamaan taloustieteellinen ajattelu ja järki rajalliseksi (Heiskala 2000, 24). Taloustieteen tarkastelun kohdistuessa etuaan maksimoivaan homo economicukseen rationaalisine valintoineen on ihmistieteissä Klaus Mäkelän mukaan asetettu tämän ideaalityypin vastapainoksi normien ja arvojen ohjaama homo sociologicus. Mäkelän (1999, 198–218) mukaan sosiologian ydinajatuksena onkin näiden tyyppien yhteen kietoutuminen niin, että "homo sociologicus on myös järkevä ja homo economicus on myös pyhä". Sosiologisesti onkin perusteltua ajatella, että ekonomistinen kannustavuus kehystyy yhteiskunnallisten ja sosiaalisten rakenteiden määrittämässä olosuhteissa. Myös

näihin kannustimiin taloudellisen rationaalisesti vastaava toimija rakentuu näissä olosuhteissa.

2.3.3 Kannustavuuden yhteiskunnallinen kehys: toiminta, rakenteet ja rationaalisuus

Bourdieu määrittelee teoksessaan "Järjen käytännöllisyys" (1998, 136) yhden hänen yhteiskuntateoriaansa perustavimmista käsitteistä, "habituksen", seuraavasti: "se on sosiaalistettu ruumis, rakenteistettu ruumis, ruumis, joka on sisäistänyt maailman tai sen erityisen sektorin, kentän, ominaisrakenteen ja rakenteistaa sitä koskevat havainnot sekä toiminnan siinä". Habitus määrittää siis sitä, millaisena ympäröivä todellisuus koetaan ja miten siinä toimitaan: se samanaikaisesti mahdollistaa tietynlaisen toiminnan, mutta myös määrittää tätä toimintaa kyseisenlaiseksi (ks. Bourdieu 1986, 169–175). Sitä voisi luonnehtia "objektiivisten yhteiskuntarakenteellisten hierarkioiden subjektiiviseksi puoleksi" (Heiskala 2000, 181). Tähän liittyy Bourdieun ajatus toimijan järkevän ja rationaalisen käyttäytymisen erottelusta (Bourdieu 1998, 130). Toimija voi käyttäytyä omaan habitukseensa piirtyneen elämänsä ja resurssiensa pohjalta järkevästi, vaikka hän ei kykenisikään punnitsemaan valintojansa hyödyn kalkyylin mukaisesti tai ennustamaan niiden seurauksia rationaalisen valinnan teorian mukaisesti (ks. Siisiäinen 2014, 93). Valinta tai toimintatapa, joka voi vallitsevan kentän logiikan mukaisesti näyttäytyä irrationaalisenä, saattaa osoittautua toimijan näkökulmasta perustelluksi ja järkeväksi ratkaisuksi. Tällaisessa tarkastelutavassa toimijoiden valintoja ohjaavat arkipäivän realismi, käytännöllinen järkevyys sekä tietoisuus "omasta paikasta" yhteiskunnallisilla kentillä. Näiden tekijöiden vaikutusta toimijoiden valintoihin Siisiäinen (mt.) kutsuu Bourdieuta mukailien "todennäköisen kausaalisuudeksi". Systeemin marginaalissa elävän työttömän nuoren kieltäytyminen aktivointitoimenpiteestä sanktion uhalla saattaa olla hänelle itselleen järkevä ratkaisu, vaikka yhteiskunnan silmissä se näyttäytyykin käsittämättömänä.

Myös Anthony Giddens esittää teoksessaan "The Constitution Of Society" (1984) ratkaisunsa toimijan ja rakenteen välisen dualismin ongelmaan. Rakenteistumisteorian mukaan yhteiskunnallisen todellisuuden perusta on rakenteissa, jotka ovat piirtyneet yksilöiden (agent) tajuntaan muistijälkinä. Ne toisaalta rajaavat toiminnan mahdollisuuksia, mutta ovat samalla sen resurssi. Rakenteet ovat yksilöstä riippumattomia, mutta riippuvaisia yhteiskunnallisten tekijöiden (agent) toistuvasta toiminnasta, rutiineista. Giddens erottaa toisistaan tekijän (agent) ja tekijyyden (agency). Tekijyyden voi pragmatismen perinteen näkökulmasta käsittää rutiininvaraiseksi toiminnaksi, joka ei ole

tietoista tai reflektiivistä samalla tavalla kuin projektinomaisen toiminta (agency). Niin rutiininomainen kuin päämääriin tietoisesti pyrkivä toiminta sisältää myöhäismodernille kontingenssille ominaisen sattuman ja ei-aiottujen seurausten mahdollisuuden. Toiminta ei ole ennalta määrättyä lopputuloksessaan ja se sisältää aina toisin toimimisen mahdollisuuden. Valta viittaa inhimillisen toiminnan muutosvoimaan. Rakenteistumisteoriaa voidaan näiden määreiden mukaisesti tulkita toisaalta hyvin strukturalistisesti katsottaessa yhteiskuntarakenteiden välittyvän muistijälkinä rutiininvaraisessa toiminnassa toimijoiden selän takana, toisaalta hyvin toimintapainotteisesti katsottaessa toimijoiden omaavan muutosvoimaa ja kykenevän toimimaan aina toisin niin halutessaan ja toiminnallaan näin muokkaamaan rakenteita. Heiskalan mukaan pragmatistisen perinteen avulla tulkittu tekijyyden ja toimijuuden erottelu toisistaan luo rakenteistumisteoriasta Giddensin omaa näkemystä huomattavasti strukturalistispainotteisemman tulkinnan, jonka mukaan suurin osa ihmisten elämästä on rutiininomaista tekijyyttä. Tällaisessa tulkinnassa subjekteille avautuvat valinta-avaruudet ja paikat, joista subjektit toimiessaan projektejaan muotoilevat määrittää yksilön tietoisesta toiminnasta riippumaton ja sitä edeltävä merkitysten artikulaatio. (Heiskala 2000, 189–190.)

Vuosituhanen vaihteen individualisoitumiskeskustelulle luonteenominaisesti Giddens päätyy esittämään optimistisen kuvan yksilön toiminnan mahdollisuuksista nähden yksilön olevan suhteellisen vapaa yhteiskunnan rakenteista. Individualisoitumiskeskustelussa painotettiin elämäntavan, identiteetin ja elämänkulun olevan yhteiskuntarakenteesta tai perinteestä vapautuneita ja pikemminkin yksilöiden omien aktiivisten ja tietoisien valintojen tulosta, kuin ennalta määrättyjä "kohtaloita". Yksilön nähtiin olevan täten pakotettu yhtäältä henkilökohtaisiin valintoihin ja toisaalta vastuunkantoon näistä valinnoista. (Giddens 1998; Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 10.) Sosiaalipoliittisesti tämä tarkoitti, että yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnistaan alettiin korostaa sosiaalisten oikeuksien rinnalla. Giddensiläinen käsitys toiminnasta luo jokseenkin ambivalentin kuvan työttömien nuorten valintojen muodostumisesta työttömyydenhallintajärjestelmässä. Yhtäältä yksilölliset työllistymissuunnitelmat ja henkilökohtainen palvelu pyrkivät tunnistamaan individualisoituneet elämänkulut ja -tilanteet avaten nuoren mahdollisuuksien horisonttia muun muassa tietoa välittämällä ja positiivisilla kannustimilla. Toisaalta ne velvoitteilla kehystettynä (negatiiviset kannusteet) myös rajaavat hänen toimintamahdollisuuksiaan. Edellä esitelty käsitys toiminnasta on

omiaan muodostamaan kuvan autonomisesta työvoimahallinnon "asiakkaasta", jolla on postmodernin neuvottelullisuuden mukaiseen (ks. Keskitalo 2013, 65) neuvotteluprosessiin tarvittavat kyvyt ja tietotaito (ks. Kalliomaa-Puha 2009, 425–427). Varsinkin vaikeimmin työllistyvien, kuten syrjäytyneiden, kohdalla käsitys nuoresta "oman tilanteensa herrana" ja muutosvoimaisena toimijana, jolla on resurssit tällaiseen neuvotteluprosessiin, on syytä kyseenalaistaa. Ajatus uusien mahdollisuuksien politiikasta, jollaiseksi nuorisotakuun henkilökohtainen palvelu voidaan tulkita, sisältää optimistisen ajatuksen elämäkulkujen interventioinnin muutoksia tuottavasta voimasta. Suuri osa työvoimapalveluiden asiakkaista kyllä kokeekin saavansa apua jo pelkistä virkailijan antamista neuvoista, tiedosta ja tuesta liittyen työn tai koulutuksen hakuun (esim. Karjalainen 2013, 216), mutta marginalisoitujen ryhmien osalta tilanne voi olla toinen: apua ei ehkä olla niin halukkaita ottamaan vastaan ja moniulotteisten ongelmien ratkaisu vaatii huomattavia resursseja sekä pitkäjänteisyyttä niin kannustajalta kuin kannustettavalta. Kuten aiempi tutkimus (esim. Pitkänen ym. 2007), myös analyysi työvoimapolitiittisten sanktioiden kasautumisesta työttömien joukossa (Westerlund 2016; ks. luku 5.5) osoittaa, että sosioekonomiset erot (vrt. yhteiskuntaluokka) määrittävät edelleen paitsi työttömän henkilön asemaa työmarkkinoilla, myös sitä, kuinka pakottavaksi nuoren kohtaama palvelu TE-hallinnon kanssa määrittyy, so. kuinka kannustimiin reagoidaan. Näyttäisi siltä, että rakenteet edelleen määrittävät yksilöiden valintoja ja mahdollisuuksia niin työmarkkinoilla kuin työttömän arjessakin.

Robert K. Merton käyttää käsitettä mahdollisuusrakenne kuvaamaan ihmisten yleisiä mahdollisuuksia saavuttaa toiminnallaan tavoittelemiaan tuloksia eli hyvä elämä ja sen edellyttämä taloudellinen ja ammatillinen asema (Merton 2000a, Silvastin, Lempiäisen & Kankaisen 2014, 10, mukaan; ks. myös Hänninen 2014, 184–208). Merton erottelee yhteiskunnassa esiintyvistä arvoista, normeista ja eduista sekä niiden suhteista muodostuvan kulttuurisen rakenteen sekä sosiaalisista asemista ja statuksista sekä niiden järjestyksestä koostuvan sosiaalisen rakenteen, joissa keskenään vuorovaikuttavat yksilöt ovat. Mahdollisuusrakenne sijoittuu kulttuurisen ja sosiaalisen rakenteen välimaastoon. Sosiaaliseen rakenteeseen sijoittuminen määrittää edellytykset kulttuurisesti hyväksi määritellyn elämän saavuttamiselle. Ristiriitoja syntyy, kun kulttuurissa tavoitellaan yleisesti yhteisiä arvoja, joiden pohjalta hyväksi koettu elämä määrittyy, mutta sosiaaliset rakenteet eivät anna kaikille tasa-arvoista mahdollisuutta saavuttaa tuota hyvän elämän tavoitetta oikeutetulla tavalla. Tällöin syntyy poikkeavaa käyttäytymistä. Anomia eli

normittomuus voi tällaisen tulkinnan mukaan johtua tasa-arvoista kulttuuria edistävien arvojen ja mahdollisuuksien osalta epätasa-arvoisen sosiaalisen rakenteen rinnakkaisuudesta. (Silvasti, Lempiäinen & Kankainen 2014, 11.) Tällaisena tilanteena voisi kuvata esimerkiksi hyvinvointivaltioihanteen ja sosiaalisen epätasa-arvon samanaikaisen esiintymisen. Mahdollisuusrakenne kuvaa toimijan kykyjä sopeutua kulttuurisesti määriteltyjen tavoitteiden ja institutionaalisesti hyväksytyjen keinojen väliseen suhteeseen. (Mt., 11.) Nuorisotakuun näkökulmasta onnistunut aktivointi tarkoittaa sekä sosiokulttuuristen tavoitteiden, että institutionaalisten normien ja keinojen hyväksyntää. Sakari Hännisen (2014, 207) mukaan normalisaation periaatteeseen perustuva velvoite- ja kannustinlinja vaatii työttömältä huomattavaa joustavuutta, vaikka järjestelmä itse ei juuri jousta. Tämä voi olla omiaan luomaan poikkeavaa käyttäytymistä, joka voi ilmetä esimerkiksi työvoimapoliittisesti moitittavana käytöksenä. Tehokkaan kannustamisen on perusteltua ajatella edellyttävän henkilön yksilökohtaisen tilanteen monipuolista ja riittävää huomiointia, jotta kyetään tunnistamaan, millaiset asiat itse kutakin kannustavat, millä tavalla erilaisiin kannustimiin yksilökohtaisesti reagoidaan ja millaisia lähtökohtaisia mahdollisuuksia yksilöillä on kannustua. Näiden tekijöiden tunnistaminen luo työkaluja nykyisessä aktivointijärjestelmässä ilmenevien ongelmien ratkaisuun.

2.3.4 Kannustavuus, rakenteet ja kulttuuri(t)

Edellisissä luvuissa kannustavuutta on kehystetty rationaalisen valinnan teorian avulla, jota laajennettiin yhteiskuntateoreettisella pohdinnalla valintojen ja toiminnan suhteesta niitä osaltaan määrittäviin yhteiskuntarakenteisiin. Edellisessä luvussa esiteltiin Bourdieun ja Giddensin ratkaisut toimijan ja rakenteen väliseen käsitteelliseen ongelmaan. Nuoren ja virkailijan aktivointipoliittista kohtaamista voidaan käsitteellistää ja tarkastella myös kulttuurisesta näkökulmasta, jota myös Mertonin teoria sivusi. Yhteiskuntatieteissä kulttuuri voidaan määritellä lukuisin eri tavoin, laajimmillaan koko ihmisen elämäntavan käsittäväksi kokonaisuudeksi, kuten Birminghamin koulukunnan keskeiset teoreetikot, joihin myös Paul Willis kuuluu, tekevät (Saaristo & Jokinen 2004, 106–107). Kulttuurin suhdetta toimijaan ja rakenteisiin voidaan hahmottaa kolmijaolla, jossa rakenteet luovat inhimillisen toiminnan aineellisen perustan ja kulttuuriksi ymmärretään yksilöiden ja yhteisöjen käyttämät merkitysten verkostot, joiden avulla he jäsentävät todellisuuttaan ja kommunikoivat (mt., 105). Margaret Archerin mukaan toimijan, kulttuurin ja rakenteen muodostama kolmijako tulisi hahmottaa erilaisiksi sosiaalisen todellisuuden ontologian

perspektiiveiksi, joista mikään ei korvaa toista tai ole yksinään riittävä perustaksi sosiaalisen todellisuuden analysoinnille. Archerin teesi on, että toiminnan ja rakenteen sekä toiminnan ja kulttuurin väliset käsitteelliset ongelmat ovat rinnakkaisia, vaikka rakenne ja kulttuuri ovatkin toisistaan suhteellisen autonomisia tai erillisiä sosiaalisen todellisuuden aspekteja. Teorian ja käsitteiden tulisi kyetä ottamaan huomioon nämä sosiaalisen todellisuuden eri perspektiivit, jotta selitettävien ongelmien moniulotteinen luonne tulee huomioiduksi. (Archer 1996, xi; Saaristo & Jokinen 2004, 143.) Tätä osaltaan havainnollistaa Paul Willisin tutkimus työväenluokan nuorten miesten koulunvastaisesta kulttuurista.

Paul Willis määrittelee kulttuurin perustellessaan etnografista tutkimusotettaan teoksessaan "Koulunpenkiltä palkkatyöhön" (1984, 5) seuraavasti: "En näet näe kulttuuria yksinkertaisesti vain yksilöön siirretyksi sisäisten rakenteiden joukoksi (kuten asia tavanomaisissa sosialisatiokäsityksissä nähdään) enkä myöskään hallitsevan ideologian alaspäin suuntautuvan toiminnan passiiviseksi tulokseksi (kuten tietynlaisessa marxismissa ajatellaan) vaan ainakin joiltain osin kollektiivisen inhimillisen käytännön tulokseksi." Tällainen käsitys kulttuurista pitää sisällään ajatuksen, että yksilöt kulttuuriin sosiaalistumisen lisäksi aktiivisesti kollektiivisessä käytännössään uusintavat tätä kulttuuria jokapäiväisellä toiminnallaan. Willisin edellä mainitun tutkimuksen lähtökohtana oli vaikeasti selitettävä kysymys siitä, miksi brittiläiset työväenluokan nuoret suostuvat tietystä määrin omaehtoisesti vastaanottamaan työväenluokan töitä, eivätkä tavoittele yhteiskunnallisesti arvostetumpaa, paremmin palkattua ja sisäisesti mielekkäämpää ammattia (mt., 1). Tutkimuksessa tarkasteltiin nuoria, ei-akateemisia, kouluun mukautumattomia miehiä ja heidän myöhempää sopeutumistaan työhön, sillä Willisin mukaan tämä on tärkeä ja perustava osa sitä prosessia, "joka uusintaa työväenluokan kulttuurimuodot suhteessa yhteiskunnan olennaisimpaan rakenteeseen – sen työsuhteisiin" (mt., 2). Willisin mukaan juuri työväenluokan poikien oma kulttuuri johtaa siihen, ettei sosiaalista nousua heidän kohdallaan tapahdu, vaan osa heistä antautuu ruumiilliseen työhön. Tämä alistettu rooli omaksutaan näennäisen vapaaehtoisesti ja paradoksaalisesti tämä prosessi koetaan "aidoksi" oppimiseksi, vastarinnan muodoksi ja vahvistumiseksi. Työväenluokkaisen identiteetin uusintaminen työväenluokan nuorten koulunvastaisessa kulttuurissa tapahtuu muuntamalla ja luovasti kehittämällä "emokulttuuriin" kuuluvia seikkoja. (Mt., 3–4.)

Willis näkee koulunvastaisella nuorten kulttuurilla olevan monia yhtäläisyyksiä yleiseen työväenluokkaiseen kulttuuriin liittyvään työpaikkakulttuuriin, johon pojat koulusta valmistuttuaan myöhemmin ohjautuvat (Willis 1984, 64). Niin työväenluokan poikien koulunvastaisuuteen liittyvät toimintamuodot, kuten opettajan keskeyttäminen, vihjaileva elekieli ja ääntely, pulpetin narisuttaminen ja muut opetuksen (ja oppimisen) vastustamisen tavat, kuin työväenluokkaisilla työpaikoilla ilmenevä kovuus, maskuliininen sovinismi, kiusoitteleva huumori ja "puijaaminen", liittyvät samaan vieraannuttavan tilanteen omaan hallintaan ottamiseen ja itsemääräämisen saavuttamiseen tai säilyttämiseen. Koulussa auktoriteettien vastainen oppositio ilmenee opetuksen häiritsemisenä ja siitä kieltäytymisenä, työpaikoilla erilaisina epävirallisina käytäntöinä, kuten "viraapelihommina" tai vitkasteluna, joiden voidaan katsoa liittyvän tuotantoprosessiin vaikuttamiseen tai sen haltuun ottamiseen eli sen epäviralliseen kontrolliin saattamiseen. (Mt., 13–67.) Tällainen työpaikkakulttuuri kulkee Willisin sanoin työntekijöiden "kuolleen työkokemuksen läpi" (mt., 64). Koska raskaan ja yksitoikkoisen teollisuustyön tekijöillä ei ole "virallista" tai muodollista valtaa työnsä sisältöön vaikuttamiseen ja työ on tässä mielessä sisällötöntä, etsivät he merkityksiä tästä epävirallisesta työpaikkakulttuurista. Vaikka, tai kenties juuri sen takia, koska työmiesten työ on näköalatonta, raskasta ja huonosti palkattua, rakentavat työntekijät itselleen työpaikkaidentiteetin, johon he voivat kunnioituksella suhtautua. Se perustuu käytännön tiedon arvostukseen yli teorian tiedon, käytännön nokkeluuteen eli kätevyYTEEN, koneiden hallintataitoon, kykyyn kestää fyysisesti raskaan työn kuluttavuutta sekä kykyyn tienata elanto ja pitää omaisista huolta. (Willis 1980, 194–197; Jokinen 1999, 143.) Kyse on työväenluokkaisesta maskuliinisuudesta, johon palkan ansaitseminen kovalla työllä liittyy. Vaikka työn luonne on muuttunutkin vähemmän raskaaksi ja työolot ovat parantuneet, luonnehtii tällainen "henki" Willisin mukaan siitä huolimatta työväenluokkaisia työpaikkoja. Työväenluokkaista työorientaatiota voisi luonnehtia välineelliseksi: työn ollessa sisällöllisesti tyhjää tai mieleetöntä se saa arvonsa ja arvostuksensa palkkapussissa, joka symboloi maskuliinista kyvykkyyttä kohdata "todellinen maailma" ja suoriutua kovasta työstä. Kyse on siis kunnian ja omanarvontunnosta. Työväenluokkaisen koulutusvastaisen nuorisokulttuurin näkökulmasta yllä kuvattu opetuksen vastainen toiminta on mielekästä, perusteltua ja ehkäpä järkeväksi koettua, mutta koulun edustaman institutionaalisen "virallisen" logiikan näkökulmasta mieleetöntä ja irrationaalista. Yhteiskuntajärjestelmän kokonaistoiminnan näkökulmasta tällä toiminnalla on kuitenkin paikkansa työväenluokan uusintamisessa.

Bourdieuin käsittein Ison-Britannian työväenluokan nuorten miesten koulun vastainen alakulttuuri ilmentää heidän työväenluokkaista habitustaan.

Kulturalistista lähestymistapaa ja Willisin vanhoja tutkimuksia on kritisoitu vuosien saatossa. On esimerkiksi nähty kaksoisartikulaatio-oletuksen taustalla olevan ajatuksen yhteiskuntaluokista keskeisinä ihmiselämän jäsentäjinä olevan kyseenalainen. Tähän liittyen myös sen soveltaminen suomalaiseen yhteiskuntaan vaatii kriittistä tarkastelua. Willisin tutkimus sijoittui yhteiskuntaan, jossa työväenluokkainen kulttuuri oli kehittynyt pitkän eriarvoisuuden perinteen tuloksena selkeärajaisten luokkajaon pohjalle suurissa teollisuuskaupungeissa. Myöhään kaupungistuneesta ja teollistuneesta Suomesta puolestaan puuttuu tällainen perusta työväenluokkaisen kulttuurin ja sen alakulttuurien syntymiselle. Vaikka Suomen työväenluokka oli poliittisesti taistelutahtoinen, se omaksui monia keskiluokkaisen valkoisen Suomen arvoja: myös työväestön parissa koettiin tärkeäksi arvostaa opillista sivistystä. Suomessa koululaitos ja yliopistot ovat tarjonneet jo verrattain varhaisessa vaiheessa mahdollisuuden kaikkien kansanryhmien kouluttautumiseen, eikä rinnakkaiskoulusta huolimatta Suomen koulujärjestelmä ole ollut Ranskan, Englannin ja Saksan tapaan sosiaalisesti eriytynyt ja seulova. Eräs suomalaisen luokkahistorian erityispiirre on lisäksi elinkeino- ja luokkarakenteen murroksen ja koulujärjestelmän murroksen yhtäaikaisuus. Suomea onkin luonnehdittu kulttuurisesti yhdenmukaiseksi maaksi, jossa kulttuurinen ymmärrys on luokkarajat ylittävää ja jossa eriarvoisuutta tasataan hyvinvointivaltiolla. (Jokinen 1999, 145; Mäkelä 1999, 154–157.) Edellisessä luvussa mainittu vuosituhaten vaihteen individualisointikeskustelu esittää yksilön elämäntavan vapautuneen teollisen yhteiskunnan perinteistä, kuten yhteiskuntaluokista, ja korvaa ne yksilön mahdollisuuksien korostamisella. Identiteettien rakentamisesta on tullut joustavampaa kuin ennen erilaisten jälkitraditionaalisten yhteisöjen ilmaantumisen myötä eivätkä yhteiskuntaluokat välttämättä toimi enää niin merkittävässä määrin ihmisten itseymmärryksen perustana, kuin viime vuosisadalla. Myös sosialisatio tapahtuu yhä useamman tahon välityksellä. (Jokinen 1999, 145–146.) Tästä huolimatta kulturalistista näkökulmaa ei tulisi kokonaan hylätä tutkittaessa suomalaista yhteiskuntaa, sen koulujärjestelmää tai työelämää. Vaikka kulttuuriset hierarkiat eivät nykysuomalaisessa yhteiskunnassa jäsenyisikään yhtä luokkaperustaisesti, kuin 1970-luvun Isossa-Britanniassa, ei ole olemassa kaikille neutraalia yleiskulttuuria. Sen sijaan niin luokkahuoneessa kuin yhteiskunnassa laajemmin on lukuisia eri kenttiä, joilla

keskenään eriarvoiset todellisuustulkinnat kamppailevat määrittelyvallasta. (Mt., 147; ks. Skeggs 2014, 98–127.)

Nuorisotakuuhun liittyviä aktivointitoimia on syytä hahmottaa myös kulttuurisesta näkökulmasta käsin, sillä nuorten työttömien joukko koostuu elämäntilanteeltaan, terveydentilaltaan, subjektiivisilta orientaatioiltaan ja yhteiskunnalliselta taustaltaan erilaisista yksilöistä ja ryhmistä, joita yhdistää työtä vailla oleminen. Tutkimuksen laajemman yhteiskunnallisen kontekstin selkeyttämiseksi on tärkeää tutkia myös näiden piirteiden keskinäisiä suhteita. Kysymys luokkakulttuureista liittyy erityisesti niihin olettaen yhteiskuntaan selkeän luokkarakenteen ja syvän eriarvoisuuden. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että tietynlaista yhteiskunnallista taustaa, yhteiskuntaluokkaa, kuvaisi tietynlainen subjektiivinen orientaatio. Tällaisen asetelman luotettava tutkiminen ei ole käytävissä olevan tutkimusaineiston perusteella mahdollista, joten kysymys voidaan esittää lähinnä hypoteettisesti ja jatkotutkimusta suuntaavasti. Näin ymmärrettynä erityisesti koulutusta vailla olevien työttömien nuorten aktivoinnin haasteisiin kulturalistinen näkökulma voisi avata mielekkään kysymyksen: onko suomalaisessa yhteiskunnassa havaittavissa eriarvoistumista, johon liittyy työ- ja koulutusasenteiden eriytymistä, jopa luokkaperustaisesti?

2.3.5 Yhteiskuntaluokista tutkimuskohteena Suomessa

1970–1990-luvuilla sosiologiassa vaikutusvaltaa saaneet näkemykset esittivät yhteiskuntaluokkien roolin väistyneen uudenlaisten luokittelujen tieltä yhteiskunnan peruskategorisointina. Tämänkaltaisia argumentteja Anthony Giddensin ohella ovat esittäneet muun muassa Jean-Francois Lyotard (1984), Zygmunt Bauman (2000) ja Ulrich Beck (1986). (Erola 2010, 33.) Keskustelun luonnetta on sävyttänyt aikalaisdiagnostinen ote ja sen suhteen empiiriseen evidenssiin on sanottu olleen ainakin osin häilyvä. Tutkimuksia on kritisoitu muun muassa siitä, että niitä ei ole juurikaan pohjattu itse kerättyyn empiiriseen aineistoon, vaan niissä on käytetty toisen käden lähteitä, joita on käytetty omien ajatusten tukena ja uusien käsitteiden luomisen välineinä. Aikalaisdiagnoosille ominaiseen tapaan tyylin on katsottu olevan esseististä. (Noro 2000; ks. Blom & Melin 2014, 44–48.) Tämän vuoksi näkökulmaa on syytä konkretisoida empiirisellä tutkimuksella yhteiskuntaluokista nykypäivän Suomessa.

European Social Surveyn vuoden 2001 aineiston perustalta näyttää siltä, että Suomi muistuttaa perinteistä luokkayhteiskuntaa enemmän kuin Ruotsi tai jopa perinteisenä

luokkayhteiskuntana pidetty Iso-Britannia. Luokkajaon perusteena on käytetty ammattien objektiivisille eroille perustuvia ryhmittymiä eli niin kutsuttua yksinkertaistettua EG-luokittelua (Eriksonin-Goldthorpen luokittelu), joka on nykyisin eniten käytetty luokkaluokittelu kansainvälisessä yhteiskuntatutkimuksessa. Tilaston mukaan niin miesten kuin naisten osalta tarkasteltuna Suomessa työväenluokkien osuus on suurempi kuin Ruotsissa tai Isossa-Britanniassa. Eniten Suomen luokkarakenne muistuttaa Saksaa. (Erola 2010a, 37–38.) Luokkaidentiteettiä eli ihmisen samaistumista tiettyyn yhteiskuntaluokkaan ja objektiivisen ammattiluokituksen mukaista EG-luokkajakoa vertailemalla pystytään tutkimaan suurpiirteisesti sitä, kuinka selkeästi objektiivisesti mitattu yhteiskuntaluokka määrittää henkilön subjektiivista kokemusta luokkaan kuulumisesta. Suomi 1994–2004-aineistojen perusteella ammattiperustaisiin yhteiskuntaluokkiin samaistuminen oli yleisintä työväestön keskuudessa: noin kaksi kolmannelta työväestöstä koki samaistuvansa työväenluokkaan. Toimisto- ja asiakaspalveluammateissa luokkaidentiteetti oli vähiten selvä. Professioammateissa puolestaan noin puolet koki samaistuvansa ylempään keskiluokkaan. (Mt., 39–40.) Tämä antaa mahdollisuuden tulkita postmodernin luokkakritiikin olevan osittain oikeassa: ammatilla on toki jonkinlainen havaittavissa oleva merkitys luokkaidentiteetin määrittäjänä, mutta se ei välttämättä ole ensisijainen tai ainut tämän identiteetin määrittäjä. Toisaalta on ymmärrettävää, että ammattiluokitusten mukainen kapea-alainen yhteiskuntaluokkamäritelmä ei kykene ottamaan huomioon kaikkia niitä tekijöitä, joiden perusteella ihminen subjektiivisesti luokka-asemansa kokee. Luokkaidentiteetti voi pohjautua esimerkiksi yksilöiden erilaiseen taustaan ja elämäkokemukseen sekä perheen muiden jäsenten luokka-asemiin tai ammatin seuraukseen eli palkkatasoon. (Mt., 40.)

Raportti vuoden 2009 International Social Surveyn Suomen aineistosta (Blom, Kankainen & Melin 2012) ei maalaa luokkasamastumisesta aivan yhtä selkeää kuvaa. Sen mukaan ammattitaidottomista työläisistä ainoastaan 43 % samastuu työväenluokkaan ja 35 % vähintään keskiluokkaan. Ammattitaitoisista työläisistä puolestaan vain 30 % identifioituu työväenluokkaan ja noin 60 % vähintään keskiluokkaan. Ammatissa toimimattomien ryhmiä tarkastellen työttömät kokivat itsensä eniten työväenluokkaisiksi ja opiskelijat puolestaan kaikkein keskiluokkaisimmiksi. Sukupuolten ja ikäryhmien väliset erot luokkasamastumisessa ovat vähäisiä, mutta koulutus erottelee samastumista selkeämmin niin, että alle opistotutkinnon verran koulutusta saaneet ovat työväenluokkaisia akateemisen koulutuksen saaneiden identifioituessa muita useammin ylempään

keskiluokkaan. Myös tulot ja varallisuus vaikuttavat, mutta vähemmän kuin koulutus. Luokkasamastumisessa ISSP 2009 -raportin valossa Suomi on siis keskiluokkainen yhteiskunta. Luokkarakenteen näkökulmasta Suomessa viimeisen 50 vuoden aikana työväenluokan osuus on hitaasti pienentynyt keskiluokan vastaavasti kasvaessa. Toisaalta myös ammatissa toimimattomien osuus on kasvanut 1990-luvun laman jälkeen, joka on tärkeä havainto suhteessa työttömien luokkaidentifioitumiseen. On kuitenkin myös merkillepantavaa, että työttömienkin joukossa koulutusta pidetään tärkeänä elämässä menestymiselle. (Blom ym. 2012.)

Kapea-alaista luokkamääritelmää voidaan laajentaa tutkimuskielessä käytetyksi niin kutsutuksi "tiskialasmääritelmäksi", johon otetaan ammattien lisäksi mukaan myös asemien syyt ja seuraukset (kuviokuva 1). Mikäli tutkitaan luokka-asemaa tällaisen laajan määrään mukaisesti, henkilön oma EG-luokka määrittää joka tapauksessa subjektiivista luokka-asemaa vahvimmin (31 %). Tämän jälkeen vahvimmin luokkaidentifioitumista voimakkuusjärjestyksessä selittävät puolison EG-luokka (27 %), koulutus (11 %), omat nettotulot (10 %), kotitalouden nettotulot (10 %) sekä äidin (5 %) ja isän (5 %) EG-luokat. (Erola 2010a, 42.) Yhteenvedon voidaan todeta Suomen olevan keskiluokkaistunut yhteiskunta, jossa niin kapea-alaisesti kuin laaja-alaisesti määriteltynä objektiivisiin yhteiskuntaluokkiin myöskin jossain määrin samaistutaan subjektiivisesti (ks. Blom & Melin 2014). Identifioituminen ei kuitenkaan ole itsestään selvää ja se vaihtelee ryhmittäin. Vaikka nyky Suomessa kaikille taataan periaatteessa tasaiset mahdollisuudet koulutuksen hankkimiseen, vaikuttavat yhteiskuntaluokat koulutukseen ja sosiaalinen periytyvyys on olemassa oleva ilmiö. Tutkimuksissa todetaan lapsuudenkodin tai huoltajan luokka-aseman vaikuttavan

1. nuoren koulutusuran pituuteen ja hankitun koulutuksen korkeuteen niin, että mitä ylemmältä luokasta nuori koulutukseen tulee, sen korkeamman tutkinnon hän suorittaa.
2. koulutuksen jälkeiseen työllistymiseen, sijoittumiseen ja urakehitykseen niin, että korkeammasta luokka-asemasta tulevat päätyvät samalla koulutuksella keskimäärin korkeampaan luokkaan kuin alemmista luokista tulevat ikätoverinsa.
3. yksilön aikuisena saavuttamaan luokka-asemaan niin, että ylimpien yhteiskuntaluokkien jälkeläisten päätyminen aikuisena ylimpiin luokkiin on huomattavasti todennäköisempää kuin alimpien luokkien jälkeläisten. Pysyminen ylhäällä on siis helpompaa kuin sinne nouseminen. (Rautakilpi 2003, 207–209,

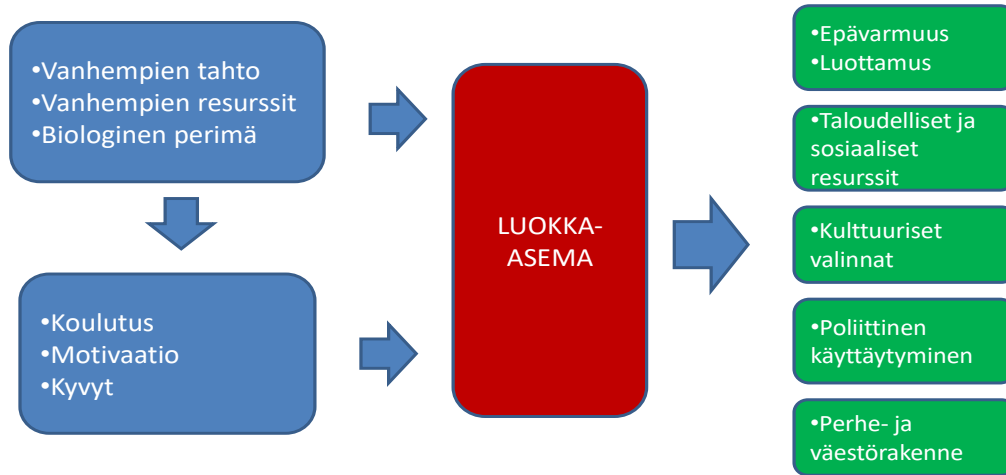
241; Naumanen & Silvennoinen 2010, 86–87; Blom ym. 2012, 30; vrt. Myrskylä 2009; Ristikari ym. 2016.)

Edellisessä luvussa esitetty Ison-Britannian työväenluokkaista kulttuuria kuvaava tilanne kuvaa syvästi eriarvoista yhteiskuntaa, jossa luokka-aseman periytyvyys on vahvaa ja vastaavasti sosiaalinen liikkuvuus jähmeää. Tähän verrattuna Suomen yhteiskuntaa voinee kuvata meritokraattisemmaksi ottaen huomioon sen hyvinvointivaltiollisen historian. Vaikka luokka-aseman on todettu periytyvän, 1990-lukuun mennessä teesi "koulutuksellisen alaluokan" synnystä Suomeen ei näytä Mikko Aron (2003) mukaan saaneen empiiristä tukea. Uusi kohorttitutkimus lama-aikaan vuonna 1987 syntyneistä osoittaa vanhempien koulutusasteen ja hauraan taloudellisen tilanteen vaikuttavan pitkälle nuoren tulevaisuuteen. Vanhempien matala koulutus ja toimeentulotuen tarve ilmenee myös lapsen kohonneena riskinä jäädä matalasti koulutetuksi tai kohonneena riskinä turvautua toimeentulotukeen nuoruudessa. Vanhempien koulutustaustan todetaan myös määrittävän voimakkaasti nuoren omaa kouluttautumista, jolla puolestaan on yhteys toimeentuloon, terveyteen, työllisyyteen sekä työkyvyttömyyteen. (Ristikari ym. 2016.)

Koulutuksen, yhteiskuntaluokan ja huono-osaisuuden muuttunutta suhdetta jälkiteollisessa maailmassa on kuvattu James Colemanin ja Torsten Husénin käsitteellä "uusi koulutuksellinen alaluokka". Siinä missä vanhalle alaluokalle tyypillistä oli juuri taloudellinen köyhyys ja huono-osaisuus, uuden taustaa heidän mukaansa leimaavat esimerkiksi moniongelmaisuus, yksinhuoltajuus, pahoinvoiva perhe ja siirtolaisuus. Kysymys on enemmän kulttuuristen ja koulutuksellisten resurssien niukkuudesta kuin taloudellisesti epäedullisista oloista. Kyse on ennen kaikkea siitä, että "uusi alaluokka" ei kykene hyötymään kaikille tarjotuista muodollisesti samanlaisista koulunkäyntimahdollisuuksista. (Rinne & Kivirauma 2003, 48; ks. Takala 1992.)

Yhteiskuntaluokkaan tutkimusyksikkönä liittyviä tekijöitä voidaan kuvata kaaviolla, josta ilmenee luokka-asemien syyt ja seuraukset. "Luokka-asema" oheisessa kuviossa tarkoittaa ammattiluokitukseen perustuvaa yhteiskuntaluokkaa.

Luokka-asemien syyt ja seuraukset

Kuvio 1. Luokka-asemien syyt ja seuraukset (muokattu kuviosta Erola 2010b, 23).

Koulutuksen on todettu olevan tärkein väylä eri luokka-asemiin (Erola 2010b, 23), sillä se muun muassa määrittää henkilön asemaa työmarkkinoilla. Väestön koulutustason kasvaessa vähintään ammattitutkinto on entistä useammin edellytyksenä työpaikan saamiselle (Myrskylä 2016). Haasteelliseksi mallin tulkitsemisen tutkimuksen kannalta tekee se, että työttömien nuorten yhteiskunnallinen asema on tutkimushetkellä osittain vasta määrittymässä. Nuorisotakuuhun liittyy koulutustakuu, jonka tavoitteena on saada nuoren koulutustaso nousemaan ja työmarkkina-arvo tätä kautta paranemaan. Aktivointipoliittiset työttömyydenhallinnan toimenpiteet pyrkivät siis vaikuttamaan henkilön ammattiasemaan myös koulutuksen kautta, eivät pelkästään suoran työllistymisen kautta. Tutkimusaineiston ja -kysymysten kannalta mielekästä on hahmottaa luokka-asema "tiskiallasmääritelmän" mukaisesti laajaksi.

Tutkimuksessa pyritään selvittämään, toimiiko henkilökohtainen asiointikohtaaminen toimipisteessä kannustavasti ja miten tämä mahdollinen kannustavuus toimii. Tämän jälkeen lähdetään selvittämään, ilmeneekö järjestelmän toiminnassa eroja nuoren sosioekonomisen aseman (vrt. objektiivinen yhteiskuntaluokka) tai subjektiivisen orientaation (vrt. subjektiivinen yhteiskuntaluokka) perusteella.

3. Aineistot

3.1. Aineiston hankinta

Tutkimus on toteutettu osana Suomen akatemian rahoittamaa "Nuoret työttömät, aktivoiva työvoimapolitiikka ja toimijuuden paradoksit" -tutkimusprojektia (2012–2016). Tekijä on osallistunut tutkimusaineiston keruuseen neljässä nuorisotakuun toimeenpanoa toteuttavassa toimipisteessä sekä vastannut suurelta osin aineiston käsittelystä analysointimuotoon (SPSS).

Tutkimuksessa käytetty aineisto on kerätty vuoden 2015 aikana neljästä Uudellamaalla sijaitsevasta työttömiä nuoria palvelevasta toimipisteestä, jotka toteuttavat toiminnassaan Nuorisotakuun asettamia päämääriä. Toimipisteistä kaksi, Järvenpää ja Porvoo, ovat toimintamuodoltaan perinteisiä TE-toimistoja. Tämän lisäksi aineistoa on kerätty Helsingin kaupungin nuorten yhteiskuntatakuuta toteuttavan hankkeen toimipisteessä Respassa sekä Helsingin kaupungin työvoiman palvelukeskus (TYP) Duurissa. Aineisto kerättiin vuoden 2015 aikana toukokuusta vuoden loppuun ulottuvalla ajanjaksolla. Aineiston keruu toteutettiin yhteistyössä edellä mainittujen toimipisteiden ja niiden työntekijöiden kanssa toimipisteiden vastaanottoaikojen puitteissa. Aineiston keruu tapahtui kenttätyöskentelynä kahden tutkimusryhmän jäsenen muodostaessa kentällä tutkimusparin, joista toisen tehtävänä oli lähestyä nuoria, jotka olivat tulleet useimmiten ennalta sovittuun tapaamiseen virkailijan kanssa. Aluksi heille esiteltiin lyhyesti tutkimus, jonka jälkeen, mikäli he olivat halukkaita osallistumaan tutkimukseen, heille ojennettiin kysymyslomakkeet omatoimisesti täytettäväksi. Ensimmäinen lomake täytettiin ennen kohtaamista virkailijan kanssa ja toinen kohtaamisen jälkeen. Tutkimusparista toinen keskittyi toteuttamaan virkailijan haastattelun.

Aineisto hankittiin neliosaisella strukturoidulla kyselylomakkeella, jolla pyrittiin saavuttamaan mahdollisimman monipuolisesti tietoa Nuorisotakuun toiminnasta asiakkaan ja virkailijan kohtaamisella indikoituna. Lomakkeelle asetettiin myös joitain avoimia kysymyksiä, joilla pyrittiin syventämään strukturoitujen kysymysten tuottamaa tietoa. Havainto- /tilastoyksikkönä tutkimuksessa on henkilökohtainen neuvontakohtaaminen, josta on hankittu tietoa sekä asiakkaalle että virkailijalle annettujen kyselylomakkeiden muodossa. Asiakkaan haastattelu koostui kahdesta lomakkeesta, joista ensimmäinen täytettiin ennen nuoren ja virkailijan henkilökohtaista tapaamista ja toinen osa tapaamisen jälkeen. Ensimmäisellä lomakkeella pyrittiin kartoittamaan lyhyesti asiakkaan tilannetta,

kuten syitä kyseiseen tapaamiseen virkailijan kanssa sekä sitä, onko hänellä aiempaa kokemusta TE-toimistossa asioinnista. Toisella lomakkeella keskityttiin tapaamisen sisältöön ja kysyttiin muun muassa henkilön subjektiivisia kokemuksia tapaamiseen liittyen sekä kerättiin tietoa nuoren taustasta. Ennen–jälkeen -asetelmalla pyrittiin kartoittamaan toimipisteessä asioinnin vaikutusta nuoren motivaatioon hakea työhön tai koulutukseen.

Virkailijan haastattelu koostui vastaavasti kahdesta lomakkeesta, joista kumpikin täytettiin kohtaamisen jälkeen. Ensimmäisen lomakkeen vastaanottovirkailija täytti omatoimisesti ja toinen lomake täytettiin tutkijan toimesta suullisesti virkailijaa haastatteleamalla. Ensimmäinen lomake sisälsi kysymyksiä hakijan palveluhistoriaan sekä kohtaamisen sisältöön liittyen ja toinen, haastattelumuotoinen lomake, sisälsi avoimia kysymyksiä muun muassa käynnin koettuun onnistumiseen ja virkailijan suhtautumiseen liittyen. Toinen lomake keskittyi erityisesti virkailijan subjektiiviseen kokemukseen kohtaamisesta.

Aineiston keräämiselle asetti haasteita tutkimuskohteen luonne. Tutkimusasetelmaa voisi luonnehtia vaativaksi, sillä se edellytti yhteistyötä ja suostumusta ensinnäkin toimistoilta, joissa aineiston keruu toteutettiin. Tutkimuseettisistä syistä virkailijoiden suostumuksen lisäksi vaadittiin myös nuorten asiakkaiden halukkuutta osallistua tutkimukseen. TE-hallinnon virkailijoiden työn kuormittavuuden ja resurssien niukkuuden tunnistaen olikin yllättävää, kuinka myönteisesti tutkimukseen pääosin toimipisteiden työntekijöiden suunnalta suhtauduttiin. Pienestä satunnaisesta varauksellisuudesta huolimatta tutkimusta päästiin toteuttamaan viidessä toimipisteessä. Onnistunut havaintoyksikön kerääminen edellytti sekä asiakkaan, että virkailijan halukkuutta yhteistyöhön haastattelijan kanssa. Osa nuorista ilmaisi kysyttäessä suoraan, ettei kiinnostusta tutkimukseen osallistumiseen ole. Tämä oli oletusten mukaista: kyselytutkimuksen vastausprosentti lähenee harvoin sataa, vaikka käyntikyselyn vastausprosentti onkin yleisesti "etänä" suoritettua kyselyä korkeampi ja työttömien nuorten kirjajaan joukkoon lukeutuu paljon asiakkaita, jotka eivät tule kohtaamiseen mielellään ja suhtautuvat varauksellisesti "ylimääräiseen" lomakkeiden täyttelyyn. Toisilla voi olla esimerkiksi sosiaalisia rajoitteita. Lisäksi ylimääräiset lomakkeet voivat hämmentää jo valmiiksi monimutkaisena näyttäytyvän TE-hallinnon byrokratian kanssa kohdatessa. Tämän vuoksi olikin tärkeää selventää tutkimukseen osallistumisen olevan vapaaehtoista sekä korostaa tutkijoiden ja TE-hallinnon työntekijöiden roolien keskinäistä riippumattomuutta ja erillisyyttä. Monet nuoret vetosivat

kiireelliseen aikatauluun tutkimuksesta kieltäytyessään ja osaa "ei vain yksinkertaisesti kiinnostanut".

Tutkimuksen vastaanotto nuorten suunnalta oli kokonaisuudessaan positiivinen yllätys. Kyselyyn vastasi enemmistö nuorista, joita kysyttiin haastateltaviksi. Monet nuoret kokivat mielekkäänä sen, että he pääsivät kertomaan kokemuksistaan ja näin kokivat saavansa äänensä kuuluviin. Kaikkia keruutoimipisteessä kunakin tutkimuspäivänä asioivia nuoria ei yksinkertaisesti ehditty kysyä tutkimukseen. Toimipisteestä ja päivästä riippuen vastaanottoajalle saattoi samaan aikaan tulla lähes kymmenen nuorta, jolloin tutkimuksen henkilökohtainen esittely jokaiselle kävi mahdottomaksi. Lisäksi tutkimuksen kohderyhmään kuuluivat vain työtä tai opiskelupaikkaa vaille olevat työttömät alle 30-vuotiaat nuoret, jolloin tämän ryhmän ulkopuolelle jääneet jäivät luonnollisesti haastattelematta. Koska kaikki toimistojen asiakkaat eivät kuuluneet kohderyhmään, on vaikea arvioida, kuinka paljon sellaisia kohderyhmään kuuluvia nuoria jäi haastattelematta, joille tutkimusta ei ehditty esitellä. Karkeasti arvioiden tutkimus esiteltiin selkeälle enemmistölle tutkimuspäivinä toimistoissa asioineista nuorista. Näistä kontaktoiduista kohderyhmään kuuluvista selkeä enemmistö osallistui tutkimukseen. Osa vastaajista ei täyttänyt kyselyä loppuun asti eikä aivan kaikkia kyselyyn vastanneiden nuorten vastaanottovirkailijoita tavoitettu haastatteluun. Mikäli jokaista tutkimuslomakkeen neljästä osasta ei saatu täytettyä, tilastoyksikkö jätettiin koodaamaatta SPSS-ohjelmistoon ja huomiotta lopullisessa analyysissä. Tämä pienensi lopullista otantaa lukuisilla tilastoyksiköillä.

3.2 Aineistotyyppi ja aineiston rajoitteet

Tutkimuksen aineisto on käyntikyselynä kerätty poikkileikkausaineisto nuorisotakuun piiriin kuuluvista työttömistä nuorista vuodelta 2015. Puutteellisten havaintoyksiköiden poistamisen jälkeen aineiston otanta oli 212 yksikköä. Kun näistä poistettiin opiskelijat ja osa-aikatyöntekijät niin, että jäljelle jäi ainoastaan työttömät työnhakijat, otannaksi muodostui 203 havaintoyksikköä. Näistä 71 on kerätty Respasta, 38 Järvenpäästä, 42 Porvoosta ja 52 Duurista. Lisäksi haastatteluja tehtiin myös Vantaan Ohjaamossa, mutta toimipisteen poikkeavasta toimintatavasta ja organisatorisesta luonteesta johtuen toimipiste jätettiin kvantitatiivisen analyysin ulkopuolelle. Aineisto sisältää muuttujia, joihin vastaaminen koskee vain osaa havaintoyksiköistä. Näitä muuttujia koskevien analyysien otanta jää tämän vuoksi pienemmäksi riippuen selitettävässä mallissa mukana olevista muuttujista.

Tutkimuskohteen ja aineiston keruumenetelmän vuoksi aineiston yleistettävyyteen koko perusjoukkoon, työtä vailla oleviin Suomessa asuviin nuoriin, nuorisotakuun asiakkaisiin, on syytä suhtautua varauksellisesti. Satunnaisotannan kriteereitä ei ole pystytty täyttämään jo edellä mainituista syistä: aineiston kerääminen on edellyttänyt yhteistyötä toimipisteiden johdon ja niiden henkilökunnan sekä myös nuorten asiakkaiden kanssa. Käytännön syistä aineiston keruu on toteutettu neljässä toimipisteessä, joiden työtavat eroavat toisistaan. Työtapojen eroavuuksien ja asiakasmäärien vaihtelevuuden takia toimistot painottuvat aineistossa eri tavoin: Respasta ja Duurista kerätyt havaintoyksiköt ovat aineistossa selkeästi ylliedustettuina perinteisten TE-toimistojen asiakkaisiin nähden. Mukaan haastatteluihin on valikoitunut ne asiakkaat, jotka asioivat henkilökohtaisesti paikan päällä toimistossa. Nykyisin asiointia hoidetaan kasvavissa määrin etänä. Valtaosa haastatelluista nuorista kuului TE-toimiston segmentoinnin perusteella palvelulinjalle 2 (osaamisen kehittämisen palvelut) ja palvelulinjalle 3 (tuetun työllistämisen palvelut). Aineiston keruutavasta johtuen edellytyksenä tutkimukseen osallistumiselle oli suomen kielen taito niin, että lomakekyselyyn vastaaminen onnistui pitkälti omatoimisesti. Näiden tutkimusasetelman luomien rajoitusten kehystämänä aineiston keruutavan luonne onkin kenties lähempänä näytettä kuin otantaa (esim. Metsämuuronen 2011, 59–62), sillä kyse on harkinnanvaraisuudesta.

Koska haastatteluaineisto ei ole edustava otos perusjoukosta eikä aineiston varassa näin ollen pysty tekemään luotettavia yleistyksiä perusjoukosta, sovelletaan tutkimuksessa niin kutsuttua "mixed methods" -tutkimusotetta. Tämä tarkoittaa sitä, että yksi kohde kuvataan eri aineistoilla ja päättelyä tehdään falsifioiden. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa kysymysten esittämistä aineistoille niin, että tietyn havainnon ilmetessä aineistossa A, kysytään taustateorian, hypoteesien ja oletusten perusteella mitä tämän havainnon myötä tulisi ilmetä aineistossa B. Aineiston B tuottaman havainnon vastatessa aineistosta A tehdyn havainnon pohjalta muotoiltua hypoteesia, voidaan olettaa, etteivät aineistot ja niiden pohjalta saadut tulokset ole täysin harhaanjohtavia. (Kortteinen 2015.) Tähän pyritään viittaamalla tutkimusprojektissa käytettävään toiseen, TE-hallinnon käyttämän asiakasrekisterin, "Urarekisterin", massiivisesta raakadatamäärästä koostettuun aineistoon, jota voidaan pitää luotettavana ja hyvin yleistettävissä olevana otantana. Satunnaisotannalla poimittu aineisto kattaa noin 50 prosenttia Uudenmaan TE-toimiston alle 25-vuotiaista keruuhetkellä työttömistä nuorisotakuun asiakkaista (N = 4796). Urarekisteriaineiston voidaan katsoa olevan pitkittäisaineisto, sillä se kuvaa nuoren

keruuhetkellä työttömän asiakkaan koko palveluhistoriaa työvoimapolitiittisilla lausunnoilla indikoituna. Aineistojen tuottamien tulosten tukiessa toisiaan voidaan tutkimustulokset olettaa jossain määrin luotettaviksi ja yleistettävissä oleviksi. Mixed methods - tutkimusotetta käsittelevissä oppaissa aineistotyyppien yhdistelemisestä puhuttaessa puhutaan usein kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten aineistojen yhdistämisestä (esim. Tashakkori & Teddlie, 2010). Tässä tutkimuksessa kummatkin aineistot edustavat kvantitatiivista aineistotyyppiä, mutta toinen edustaa harkinnanvaraista survey-aineistoa toisen ollessa satunnaisotannalla poimittu edustava otos perusjoukosta. Tällöin kumpaankin aineistoon soveltuvat määrälliset tutkimusmenetelmät, mutta päättelyn logiikka noudattaa useaan aineistolähteeseen pohjautuvan tutkimuksen logiikkaa.

3.3 Aineiston esittely ja analyysissä käytettävät muuttujat

3.3.1 Analyysissä käytettävät taustamuuttujat

Tutkimuksessa hakijan taustaa ja tilannetta kartoitettiin lukuisilla kysymyksillä. Sukupuoli on yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa yleisesti käytetty muuttuja, jonka tiedetään erottelevan ihmisiä monien asioiden suhteen (esim. Jokivuori & Hietala 2007, 60). Ikä on toinen yleisesti käytetty taustaa kuvaava muuttuja. Vaikka tutkimuskohde rajautuu nuorisotakuun puitteissa alle 30-vuotiaisiin työttömiin, on tutkimukseen osallistuneista vanhimmilla 12 vuotta ikäeroa nuorimpiin vastanneisiin. Ikä on tärkeää huomioida analyyseissä, sillä sen voidaan katsoa kuvaavan monella tapaa nuoren senhetkistä tilannetta. Työttömällä, juuri peruskoulusta valmistuneella nuorella voi olla monessa suhteessa erilainen elämäntilanne kuin sellaisella nuorella, joka on ollut peruskoulun suorittamisen jälkeen kymmenen vuotta vailla työtä tai opiskelupaikkaa, siis nuorella pitkäaikaistyöttömällä. Lisäksi ikä on yhteydessä esimerkiksi koulutustasoon, joka on tärkeää huomioida aineiston elaboraatiossa. Koulutusastetta voidaan pitää tutkimuksen yhtenä keskeisimmistä taustaa kuvaavista muuttujista: se kuvaa nuoren yhteiskunnallista asemaa ollen tärkein väylä eri luokka-asemiin (mm. Naumanen & Silvennoinen 2010, 86–87; Erola 2010b, 23) ja erottelee vastaajien ryhmiä toisistaan monella tavalla (ks luku 5.6). Koulutustasoa kartoitettiin seitsenportaisella kysymyksellä "Mikä on korkein koulutusasteesi?". Vastaajista vain 2,0 prosentilla peruskoulu on kesken. Peruskoulutason korkeimpana tutkintonaan suorittaneita on 30,7 %, ammattikoulun 41,7 %, lukion 18,6 %, ammattikorkeakoulun 4,0 %, kandidaatin tutkinnon yliopistosta 1,5 % ja maisterin

tutkinnon yliopistosta 1,5 % vastaajista. Koska peruskoulun, kandidaatin ja maisterin tutkinnon suorittaneiden luokat ovat hyvin pieniä, käsitellään koulutustaso -muuttujaa jatkossa neliportaisena, jossa ne, joilla peruskoulu on kesken, on yhdistetty peruskoulun suorittaneiden luokkaan. Lisäksi ammattikorkeakoulun, kandidaatin tutkinnon ja maisterin tutkinnon suorittaneiden luokat on yhdistetty "korkeakoulu"-luokaksi. Analyysitekniikoiden lisäksi tämä on perusteltua myös siksi, että uusi muuttuja säilyttää karkeasti koulutusastetta kuvaavan tiedon matalasta korkeampaan. Nuorisotakuun edessä lainsäädännön näkökulmasta tärkein ero muodostuu ammattiin koulutettujen ja ammattiin kouluttamattomien välille: alle 25-vuotiailla ammattiin kouluttamattomilla, joihin lukeutuvat korkeintaan peruskoulutason suorittaneet ja korkeintaan lukiotason suorittaneet, on nuorisotakuun langettama sanktioitu koulutukseenhakuvelvoite, kun ammattiin koulutetuilla, joihin lukeutuvat ammattikoulun ja korkeakoulun suorittaneet, ei tätä velvoitetta ole. Velvoite koskee ainoastaan alle 25-vuotiaita. (TEM 2013.)

Sovellettaessa kuviota 1 (s. 36) nuorten työttömien aktivoinnin tutkimiseen, on todettava, ettei tutkimuksen aineisto anna mahdollisuutta indikoida nuoren luokka-asemaa ammatin perusteella, sillä työttömyyden hetkellä ammattia ei luonnollisestikaan ole. Kapean ammattipohjaisen luokkaluokituksen mukaisesti kaikki työttömät työnhakijat kuuluisivat tällöin yhteen ja samaan yhteiskuntaluokkaan tai luokka-asemaan. Sen sijaan yhteiskuntaluokan indikointiin täytyy ottaa mukaan sen syitä ja seurauksia kuvaavia muuttujia. Luokka-aseman periytyvyyttä haastatteluaineistossa kuvataan nuoren arviota lapsuudenkotinsa varallisuudesta kuvaavalla muuttujalla (= vanhempien resurssit). Tällä osoitetaan olevan empiirinen yhteys koulutustasoon, jonka voidaan ajatella olevan keskeinen luokka-aseman indikaattori tutkimuksessa. Viimeaikainen tutkimus osoittaa luokka-aseman ja tulotason olevan nykypäivän Suomessakin yhteydessä toisiinsa, mutta luokkaerojen painopiste tulonjaon suhteen on siirtymässä työväenluokan selkeästä huonosuaisuudesta ylempien professioluokkien suuruudeltaan entistä eriytyneempiin ansioihin. Toisaalta yrittäjyys voi tarjota myös, tai jopa erityisesti, työväenluokkaiselle ammattilaiselle keinon saavuttaa korkean tulotason, mutta monella yrittäjyyteen liittyy ennemminkin suuri köyhyysriski. Luokkanäkökulmasta tarkasteltuna köyhyyden voidaan sanoa demokratisoituneen: tulojakauman alapäässä luokkaerot ovat tasoittuneet, mutta yläpäässä entisestään korostuneet. Työmarkkinamekanismit ovat voineet vaikuttaa yhteiskuntaluokka-aseman ja köyhyyden välisen yhteyden heikentymiseen. Työttömyyden ja pätkätoiden lisääntyminen voi nimittäin näkyä tulojen kausivaihtelun kautta luokka-

aseman ja tulonjaon välisen yhteyden voimakkuuden heikkenemisenä, sillä väliaikainen työttömyys ja pätkätyöllisyys koskettavat entistä useammin myös hyvässä sosiaalisessa asemassa olevia. (Erola 2010c, 89–106; ks. myös Blom ym. 2011.) Nämä tekijät voivat heijastua tutkimusaineistossa nuorten työttömien arvioihin lapsuudenkotinsa varallisuudesta: ylivoimaisesti suurin osa vastaajista arvioi lapsuudenkotinsa keskituloiseksi äärikokemusten jäädessä marginaalisiksi. Tämä voi heikentää mittarin luotettavuutta, vaikka sillä osoittautuukin olevan yhteys nuoren koulutustasoon. Luokka-aseman indikaattoreina toimivat siis nuoren arvio lapsuudenkotinsa varallisuudesta, koulutustaso sekä mahdolliset näihin liittyvät orientaatio- tai asenne-erot ja muut henkilön subjektiivista kokemusta kuvaavat väittämät, jotka esitellään seuraavaksi.

Nuoren kokemaa taloudellista kurjuutta indikoitiin kysymyksellä "33. *Oletko joutunut kolmen viime kuukauden aikana olemaan vähintään vuorokauden syömättä sen vuoksi, että rahat eivät ole riittäneet ruokaan?*" sekä kysymyksellä "32. *Miten koet tulevasi toimeen?*" Hakijan kokemusta omasta terveydentilastaan tiedusteltiin kysymyksellä "34. *Millainen on terveydentilasi verrattuna muihin ikäisiisi?*" Lisäksi tiedusteltiin hakijan aiempaa työkokemusta sekä sitä, onko hakijalla lyhyemmän tai pidemmän tähtäimen työhön liittyviä suunnitelmia tulevaisuudelleen.

Hakijan subjektiivisia näkemyksiä kartoitettiin erillisellä kysymysliuskalla, joka sisälsi kahdeksan Likert-asteikollista mielipideväittämää seuraavasti:

36. 1) *Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu.*
 36. 2) *Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa.*
 36. 3) *Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisin työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri.*
 36. 4) *Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaalipalkka.*
 36. 5) *Kukaan ei välitä paljoakaan siitä, mitä toiselle tapahtuu.*
 36. 6) *On parempi olla luottamatta kehenkään.*
 36. 7) *Useimmat ihmiset hankkivat ystäviä siksi, että näistä on todennäköisesti heille hyötyä.*
 36. 8) *Useimmat ihmiset eivät oikeastaan haluaisi nähdä vaivaa auttaakseen toisia.*
- {1 Täysin samaa mieltä, 2. Melko samaa mieltä, 3. Ei samaa eikä eri mieltä, 4. Melko eri mieltä, 5. Täysin eri mieltä.}

Neljä ensimmäistä kysymystä mittaavat asenteita työtä ja työttömyyttä kohtaan. Neljä jälkimmäistä mittaavat puolestaan koettua luottamusta tai epäluottamusta. Vaikka työasenteita kuvaavista muuttujista (36.1–36.4) osa korreloi keskenään, kuvaavat ne muuttujien sisäistä konsistenttisuutta / reliabiliteettiä testattaessa eri ominaisuuksia Cronbachin alfan saadessa arvon 0,31 ($< 0,6$) 192 havaintoyksiköllä mitattuna. Reliabiliteetin testausta varten ensimmäinen muuttujista täytyi kääntää, jotta mittaussuunta vastasi analyysin kolmen muun muuttujan suuntaa. Neljä työasenteita kuvaavaa kysymystä on otettu vuoden 2013 Nuorisobarometrissa vastaten barometrin kysymyksiä K12.2, K12.3, K12.4 ja K12.10. Luottamusta kuvaavat neljä väittämää on vastaavasti otettu vuoden 2012 Nuorisobarometrissa vastaten barometrin kysymyksiä K8.5, K8.6, K8.7 ja K8.8.

Neljä luottamusta kuvaavaa muuttujaa korreloivat vahvasti keskenään ja muodostavat yhtenäisen ulottuvuuden kuvaten samaa asiaa. Muuttujista laskettu Cronbachin alfa saa arvon 0,81 ($> 0,6$) 193 havaintoyksiköllä mitattuna, joten jatkossa luottamusta kuvataan keskuarvoestimoidulla summamuuttujalla, joka on muodostettu laskemalla näiden neljän muuttujan saamat arvot yhteen. Kyseiset neljä väittämää on muodostettu psykologiassa perinteiseksi muodostuneen laajemman kysymyspatterin pohjalta, jonka voidaan puhdistettuna ajatella kuvaavan vastaajalla olevaa ihmissuhteisiin liittyvää laskelmoinnin ylittävää luottamusta (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 54–55). Viisikymmentäosaisen alkuperäisen muuttujan laatijat psykologisen perinteen sisällä ovat ymmärtäneet sen kuvaavan kyynisesti hostiilia persoonallisuutta (Cook & Medley 1954). Tällöin persoonallisuus käsitetään suhteellisen vakaaksi ihmiseen kiinnittyväksi rakenteeksi, joka kuitenkin muovautuu ajankulun ja kokemusten myötä sosiaalisen oppimisen seurauksena. Kyse on siis sosialisointien myötä sisäistyneiden negatiivisten kokemusten ja disorganisoituneiden olojen ilmenemisestä heikkona luottamuksena kanssaihmiin. (Kortteinen & Elovainio 2012, 159.) Kyse on siis tässä mielessä "patologisista" tapauksista, jotka eivät edusta väestön keskimääräistä käyttäytymistä. Tällaisella sosiaalisella luottamuksella tai epäluottamuksella on havaittu olevan yhteys sekä somaattiseen että psyykkiseen sairastavuuteen, joka näkyy työttömien keskuudessa korkean luottamuksen tason omaavien parempana jaksamisena terveyden puolesta vähemmän luottaviin verrattuna (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 56). Muuttujan voidaan siis tulkita kuvaavan yhteisöllistä disintegraatiota, jonka on havaittu olevan iästä riippumaton, keskeinen selittäjä ihmisten työmarkkinoilta vetäytymiselle Stakesin vuonna 2005 keräämän edustavan aineiston mukaan (Kortteinen & Elovainio 2012, 159–160).

Havaintojen mukaan keskimäärin väestössä taloudellinen ahdinko selkeästi lisäsi työ- ja koulutushaluja, mutta yhteisöllisesti disintegroituneiden keskuudessa yhteyttä ei löytynyt. Näyttäisi siltä, että heidän kohdallaan ekonomistisesti järkeily kannustavuuspolitiikka ei toimi toivotulla tavalla. (Mt. 159–160.)

Analyyseissä mukana olevat taustamuuttujat on esitelty tarkemmin taulukoissa 1 ja 2.

TAULUKKO1. Tilastollisesti merkitsevien selittäjämuuttujien esittely regressioanalyysiin.

Selittävä muuttuja	N	Vaihtelu	Ka.	Kh.	Koodaus	%-osuus
Sukupuoli	193	1–2			1=nainen 2=mies	40,4 59,6
Ikä	199	17–29	22,8	3,18	suora koodaus	
Koulutustaso	198	1–4	2,01	0,89	1=korkeintaan peruskoulu 2=ammattikoulu 3=lukio 4=korkeakoulu	32,3 41,9 18,7 7,1
Tulevaisuuden työsuunnitelmat	190	1–2			1=Kyllä 2=Ei	74,7 25,3
Luottamus	194	1–5	3,44	0,93	Ka. Estimoitu jatkuva summamuuttuja, 17 eri arvoa vaihteluvälillä. 1=vähän 5=paljon	
4. Työhaun aktiivisuus ennen käyntiä	168	1–4	2,08	0,84	1=erittäin aktiivisesti 2=melko aktiivisesti 3=en kovinkaan aktiivisesti 4=en ollenkaan	24,4 50,0 18,5 7,1
Työttömyyden kesto	196	1–5	3,04	1,44	1=alle 3 kk 2=3–6 kk 3=6–11kk 4=12–23kk 5=24–36kk	19,9 21,4 13,8 24,5 19,4
Toimeentulo käynnin syynä	202	1–2			1= Kyllä 2= Ei	25,7 74,3
Koulutuksen keskeyttäminen	195	1–2			1=Kyllä 2=Ei	47,7 52,3
Kokemus tuntipalkkatyöstä	196	1–2			1=Kyllä 2=Ei	55,1 44,9
Kokemus pätkä- ja silpputyöstä	196	1–2			1=Kyllä 2=Ei	21,4 78,6
Syömättömyys 3kk aikana	198	1–2			1=Kyllä 2=Ei	23,7 76,3
36.3) Ottaisin mielummin tilapäistäkin työtä kun eläisin työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri	195	1–5	2,53		1=Täysin samaa mieltä 2=Melko samaa mieltä 3=Ei samaa eikä eri 4= Melko eri mieltä 5=Täysin eri mieltä	21,0 30,3 27,2 16,9 4,6
Palvelulinja	149	1–3			1=Työnvälitys- ja yrityspalvelut 2=Osaamisen kehittämispalvelut 3=Tuetun työllistämisen palvelut	12,8 36,9 50,3

TAULUKKO 2. Koulutustasoja toisistaan erottelevien taustamuuttujien esittely erotteluanalyysiä varten.

Selittävä muuttuja	N	Vaihtelu	Ka.	Kh.	Koodaus	%-osuus
Lapsuudenkodin varallisuus	196	1-5	2,94	0,81	1=varakas	4,1
					2=hyvin toimeentuleva	19,4
					3=keskituloinen	58,2
					4=huonosti toimeentuleva	14,8
					5=köyhä	3,6
Koettu terveydentila	199	1-5	2,41	0,97	1=hyvä	19,1
					2=melko hyvä	35,2
					3=keskinkertainen	33,7
					4=melko huono	10,1
					5=huono	2,0
Koettu toimeentulo	199	1-5	2,86	0,95	1=erittäin hyvin	7,5
					2=melko hyvin	26,1
					3=asiallisesti	42,2
					4=melko huonosti	20,6
					5=erittäin huonosti	3,5
36.1) Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu	195	1-5	3,13	1,14	1=Täysin samaa mieltä	7,2
					2=Melko samaa mieltä	26,7
					3=Ei samaa eikä eri mieltä	23,1
					4= Melko eri mieltä	32,3
					5=Täysin eri mieltä	10,8
36.2) Olen huolissani, onko minulla töitä tulevaisuudessa	195	1-5	2,51	1,2	1=Täysin samaa mieltä	20,5
					2=Melko samaa mieltä	39,0
					3=Ei samaa eikä eri mieltä	17,4
					4= Melko eri mieltä	15,4
					5=Täysin eri mieltä	7,7
36.4) Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaali palkka	195	1-5	3,2	1,13	1=Täysin samaa mieltä	20,5
					2=Melko samaa mieltä	39,0
					3=Ei samaa eikä eri mieltä	17,4
					4= Melko eri mieltä	15,4
					5=Täysin eri mieltä	7,7
Aiempi palkkatyökokemus (yhdistelmä)*	196	1-2			1=Kyllä	75,0
					2=Ei	25,0

*Yhdistetty aiemmin kuukausipalkka-, tuntipalkka- tai pätkä- ja silpputyökokemusta kerryttäneistä nuorista.

3.3.2 Taloudellisen kannustavuuden indikaattorit ja operationalisointi

Kysymyslomakkeella virkailijalle esitettiin kysymys "9b. Onko hakija (esim. rahallisten seurausten uhalla) velvollinen ottamaan tarjouksen vastaan?" vastausvaihtoehdoin " 1. Kyllä on, 2. Ei ole, 3. Ei, on menettänyt oikeuden työttömyysetuuteen". Nuoren ja virkailijan kohtaamisella TE-toimistossa on byrokraattinen struktuuri, jonka työttömuusturvalaki määrittää (FINLEX 916/2012, FINLEX 1290/2002). Lain mukaan kohtaamisessa tulee laatia työllistymis- tai aktivointisuunnitelma, mikäli sellaista ei ole laadittu. Mikäli suunnitelma on laadittu, liittyy kohtaaminen suunnitelman päivittämiseen ja siinä sovittujen toimenpiteiden läpikäyntiin nuoren kanssa. Voidaan esimerkiksi sopia uusiin työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin osallistumisesta. Usein kohtaamisessa ehdotetussa "tarjouksessa" onkin kyse jostain muusta kuin avointen työmarkkinoiden kautta haettavasta työpaikasta, sillä palvelulinja 2:n ja erityisesti 3:n asiakkaat on arvioitu työllistymistä edistäviä tai tukevia palveluita tarvitseviksi. Tämä näkyy tutkimusaineistossa, sillä ainoastaan kolmasosalle (32,8 % virkailijan arvioimana) tarjottiin kyseisellä käynnillä konkreettisesti työpaikkaa haettavaksi ("9a. Oliko sinulla tarjota hakijalle jotakin konkreettista? Työpaikkaa haettavaksi"). Virkailijan ja nuoren kohtaamiseen TE-hallinnossa liittyy edellämainitun lain määrittämä sanktioinnin uhka, jolla työllistymissuunnitelmien toteutumista valvotaan ja työttömiä kannustetaan toimimaan suunnitelman mukaisesti. Aineistossa velvoittavat tarjoukset jakautuivat seuraavasti:

TAULUKKO 3. Toimenpidetarjousten taloudellisen velvoittavuuden jakauma.

9b. Tarjouksen taloudellinen velvoittavuus	Frekvenssi	% Osuus
kyllä on	58	33,0
Ei ole	80	45,5
Ei, on menettänyt oikeuden työttömyysetuuteen	38	21,5
Yhteensä	176	100,0

Kyseisellä käynnillä taloudellisen sanktion uhalla velvoitettuja nuorista on siis selkeä vähemmistö, kolmasosa. Vajaalle puolelle nuorista käynti ei tuottanut velvoittavaa tarjousta ja noin viidesosa oli jo valmiiksi sanktioituja eli oikeus työttömyysetuuteen oli jo menetetty. Tämä todennäköisesti pienentää velvoitettujen osuutta. Toinen velvoitettujen osuutta pienentävä tekijä on Respa, jossa luonteensa takia velvoittavia tarjouksia ei juurikaan tehty. Kyseinen toimipiste on aineistossa lisäksi ylliedustettuna.

Kyselylomakkeen ennen-jälkeen -asetelma mahdollistaa mittauksen siitä, kuinka henkilökohtainen neuvontatapaaminen vaikuttaa työttömän nuoren motivaatioon hakea työhön tai koulutukseen seuraavan kahden viikon aikana. Seuraavista käynnin vaikuttavuutta kartoittamaan pyrkivistä kysymyksistä kolme ensimmäistä esitettiin ennen käyntiä ja kolme jälkimmäistä käynnin jälkeen täytettävissä lomakkeissa:

"4. Kuinka aktiivisesti olet itse ajatellut seuraavan kahden viikon aikana hakea palkkatöitä / työkokeiluun (esim. työpajaan)?

5. Kuinka aktiivisesti aiot seuraavan kahden viikon aikana hakea koulutuspaikkaa tai kurssille?

6. Mitä uskot tekeväsi kolmen kuukauden kuluttua?

17. Miten arvoit nyt käynnin jälkeen: kuinka aktiivisesti aiot seuraavan kahden viikon aikana hakea palkkatöitä / työkokeiluun / työpajaan / oppisopimukseen?

18. Entä kuinka aktiivisesti aiot seuraavan kahden viikon aikana hakea koulutuspaikkaa tai kurssille?

19. Entä mitä uskot tekeväsi kolmen kuukauden kuluttua?"

Kysymykset mittaavat nuoren aktiivisuustasoa ennen ja jälkeen virkailijan tapaamisen. Vastausvaihtoehdot aktiivisuutta koskeviin kysymyksiin olivat: "1. Erittäin aktiivisesti, 2. Melko aktiivisesti, 3. En kovinkaan aktiivisesti, 4. En ollenkaan ja 5. En osaa sanoa". Kysymyksillä kartoitetaan nuoren subjektiivista arviota omasta aktiivisuudestaan, sillä aktivoitumisen mittaaminen objektiivisesti tutkimusasetelman puitteissa olisi erittäin haastavaa. Tämä edellyttäisi ajallista seurantaa haetuista työpaikoista ja / tai koulutuksista ennen ja jälkeen käynnin, joka muodostuisi tutkimuksen resurssien puitteissa haastavaksi. Tällainen asetelma edellyttäisi myös virkailijoilta huomattavaa joustavuutta ja sitoutumista tutkimukseen. Nuoren subjektiivisella aktiivisuusarviolla pyritään mittaamaan yhden asiointikerran seurauksena tapahtuvaa muutosta nuoren motivaatiossa tai aktiivisuustasossa, sillä tämä asetelma avaa tärkeän ja uuden näkökulman kannustavuuteen: lähtehän toimiva kannustaminen nimenomaan yksilöstä itsestään ja hänen subjektiivisesta kokemuksestaan (vrt. Björklund & Hallamaa 2013). Koska TE-palveluiden asiakkuus on useimmiten pidempi kuin yhden käyntikerran kestävä prosessi, nuoren aktiivisuutta on syytä indikoida lisäksi asiakkuuden prosessiluonteen huomioon ottavilla muuttujilla. Tähän mahdollisuuden tarjoaa hakijan vastuunkantoa kuvaava virkailijalle suunnattu kysymys "7. Millä tavalla hakija on kantanut vastuunsa? {1. Hyvin,

2. *Melko hyvin*, 3. *Keskinkertaisesti*, 4. *Melko huonosti*, 5. *Erittäin huonosti*, 6. *En osaa sanoa / ei näy rekisteristä*}. Tätä voidaan pitää jossain määrin objektiivisena arviona siitä, kuinka hyvin hakija on "pelannut systeemin mukaan", sillä virkailija käyttää näiden tietojen rekisteröintiin ja seuraamiseen valtakunnallista Urarekisteriä. Lisäksi edellisten muuttujien tuottamia tuloksia verrataan tutkimuksessa käytettyyn rekisteriaineistoon, jossa hakijan vastuunkantoa indikoidaan erityyppisillä nuorille kertyneillä työvoimapolitiittisilla lausunnoilla. Tulosten vastatessa toisiaan ja ollessaan tulkittavissa yhteneviksi voidaan mittareiden tuottama tieto olettaa luotettavaksi ja yleistettävissä olevaksi.

3.3.3 Psykokosiaalisen kannustavuuden indikaattorit ja operationalisointi

Jo aineiston keruuvaiheessa kentällä syntyi ensivaikutelma kohtaamisen koetusta myönteisyydestä. Kysymyslomakkeella käynnin kokemista indikoitiin usealla kysymyksellä:

9. *Vastasiko saamasi palvelu omia toiveitasi? {1. Erittäin hyvin, 2. Melko hyvin, 3. Ei hyvin eikä huonosti, 4. Melko huonosti, 5. Erittäin huonosti.}*

10. *Miten paljon keskustelussa oltiin kiinnostuneita sinun omista näkemyksistäsi? {1. Hyvin paljon, 2. Melko paljon, 3. Jonkin verran, 4. Eipä juuri, 5. Ei ollenkaan, 6. En esittänyt omia näkemyksiäni, 7. Minulla ei ollut näkemyksiä.}*

11. *Miten arvioisit, kuinka virkailija äskeisessä tapaamisessa suhtautui? A) Kuinka joustava virkailija oli?*

11. *Miten arvioisit, kuinka virkailija äskeisessä tapaamisessa suhtautui? B) Kuinka tiukka?*

11. *Miten arvioisit, kuinka virkailija äskeisessä tapaamisessa suhtautui? C) Kuinka kiireinen?*

11. *Miten arvioisit, kuinka virkailija äskeisessä tapaamisessa suhtautui? D) Kuinka ymmärtäväinen? {1–5, jossa 1. Vähän, 5. Paljon.}*

12a. *Oliko asiakaskäynti näkemyksesi mukaan kokonaisuudessaan onnistunut vai ei? (virkailijalle suunnattu kysymys) {1. Erittäin onnistunut, 2. Melko onnistunut, 3. Ei onnistunut, muttei epäonnistunutkaan, 4. Melko epäonnistunut, 5. Erittäin epäonnistunut.}*

12b. *Miten arvioit, sopiiko tarjous / ehdotus sinulle hyvin vai huonosti? {1. Erittäin hyvin, 2. Melko hyvin, 3. Ei hyvin eikä huonosti, 4. Melko huonosti, 5. Erittäin huonosti.}*

13a. Miten arvioit, oliko käyntisi kaiken kaikkiaan onnistunut vai ei? {1. Erittäin onnistunut, 2. Melko onnistunut, 3. Ei onnistunut, muttei epäonnistunutkaan, 4. Melko epäonnistunut, 5. Erittäin epäonnistunut.}

14. A) Olisiko mielestäsi tämä käynti toimipisteessä voitu hoitaa yhtä hyvin puhelimitse? {1. Kyllä, 2. Ei.}

14. B) Olisiko mielestäsi tämä käynti toimipisteessä voitu hoitaa yhtä hyvin netitse? {1. Kyllä, 2. Ei.}

15. Jos olisit saanut valita, millä tavalla olisit mieluiten asioinut? {1. Henkilökohtainen käynti, 2. Puhelimitse, 3. Netitse, 4. Samantekevää, 5. Ei osaa sanoa, 6. Ei lainkaan.}

Järjestysasteikolla mitattujen muuttujien keskiarvot (taulukko 4) kertovat, että käynti koettiin keskimäärin hyvin myönteisenä (vrt. TEM 2015). Jakaumien vinous myönteiseen suuntaan on jopa tuottanut analyysitekniisiä haasteita, joten se on täytynyt ottaa analyysimuuttujia muodostaessa ja menetelmiä valitessa huomioon.

TAULUKKO 4. Käynnin kokemista kuvaavien muuttujien vaihteluvälit, keskiarvot sekä keskihajonnat.

Muuttuja	N	Vaihteluväli	Toteutunut vaihteluväli	Keskiarvo	Keskihajonta
9.	200	1–5	1–3	1,470	0,584
10.	199	1–5	1–4	1,397	0,593
11. A)	197	1–5	1–5	4,330	0,774
11. B)	195	1–5	1–5	1,836	0,944
11. C)	195	1–5	1–5	1,610	0,892
11. D)	197	1–5	2–5	4,523	0,711
12b.	141	1–5	1–4	1,759	0,706
13a.	198	1–5	1–4	1,551	0,649
12a.	199	1–5	1–5	1,809	0,794

Henkilökohtaista kontaktia ja paikan päällä asiointia arvostettiin. 73,9 prosenttia vastaajista (N = 188) oli sitä mieltä, että käyntiä ei olisi voitu hoitaa etänä puhelimen tai netin välityksellä. Vastaavasti jopa 83,2 prosenttia mielipiteensä ilmaisseista (N = 191) koki henkilökohtaisen käynnin olevan mieluisin asiointitapa. Vaikuttaisi siltä, että nuorisotakuuhun liittyvää henkilökohtaista neuvontaa arvostetaan nuorten asiakkaiden keskuudessa suuresti. Henkilökohtaisen kohtaamisen ja kontaktin tärkeys tuli ilmi myös kysyttäessä nuorilta syitä toimipisteessä asiointiin. Jopa 27,7 % vastaajista ilmoitti käyntinsä syyksi sen, että saisi osakseen henkistä tukea ja ymmärrystä.

Tarjouksen velvoittavuutta, käynnin seurauksena aktivoitumista sekä käynnin myönteiseksi kokemista kuvaavien muuttujien lisäksi tarjouksen velvoittavuutta koskevan kysymyksen esittäminen sekä nuorelle työnhakijalle, että virkailijalle, on mahdollistanut heidän vastaustensa keskinäisen vertailun muuttujan suhteen. Näin on muodostettu muuttuja, joka kuvaa hakijan ymmärrystä tarjotun toimenpiteen velvoittavuudesta eli hallinnallisesta sisällöstä. Näiden edellä mainittujen muuttujien keskinäisten suhteiden tarkastelu luo asetelman, jolla kannustavuuden toimimista pystytään indikoimaan yhtäältä taloudellisen kannustavuuden näkökulmasta ja toisaalta myös sellaisilla kohtaamisen laatuun liittyvillä tekijöillä, joiden voidaan tulkita ylittävän taloustieteellisen ajattelun tai järjen edesauttaen ja kehystäen sen toimintaa.

Muuttujien tekninen operationalisointi analyysien edellyttämään muotoon esitetään luvussa 5 kyseisten analyysien toteutuksen yhteydessä.

4. Tutkimusmenetelmät

4.1 Tutkimusasetelma(t) ja -kysymykset

Onnistunut empiirinen yhteiskuntatieteellinen tutkimus on teorian ja empirian välistä avointa vuoropuhelua, jossa kolmion välttämättöminä sivuina ovat tutkimusongelmat, aineistot ja menetelmät (Jokivuori & Hietala 2007, 10). Tutkimuksessa käytettävät käsitteet ovat teoreettisesti perusteltuja, mutta tämä ei tarkoita teoreettisten oletusten implikoivan etukäteen empiirisen analyysin tuloksia ja niiden tulkintoja. Tutkimuksen analyysi sisältää elementtejä niin eksploratiivisesta, kuin konfirmatorisesta tutkimuksesta (ks. mt., 43). Osa muuttujista on valittu tarkasteluun aiemman tutkimustiedon osoittaessa ne keskeisiksi osan noustessa tärkeiksi aineiston eksploratiivisessa tai aineistolähtöisessä tarkastelussa. Aineistosta on noussut esiin täysin ennakoimattomia havaintoja oletusten mukaisten havaintojen esiintymisen ohella, joka on pakottanut toistuvaan hypoteesien hylkäämiseen ja uudelleenmuotoiluun eheän ja selitysvoimaisen tulkinnan aikaansaamiseksi.

Aineiston analyysi muodostaa monivaiheisen polun, joka noudattaa logiikaltaan ja järjestykseltään aineiston empiirisessä tarkastelussa muodostuneita havaintoja ja niiden pohjalta tehtyjä tulkintoja. Analyysin voisi jakaa karkeasti kahteen vaiheeseen tai tutkimusasetelmaan, joista ensimmäinen vaihe keskittyy TE-toimiston (tai vastaavan) henkilökohtaiseen neuvontatapaamiseen vuorovaikutuksellisenä kohtaamisena ja kannustavuuden muotoutumiseen tästä näkökulmasta. Tutkimusmenetelmänä käytetään ristiintaulukointia χ^2 -riippumattomuustesteineen, sillä epäparametrinen menetelmä se soveltuu laatueroasteikollisten muuttujien välisen yhteisvaihtelun tarkasteluun (Nummenmaa 2009, 305–308). Analyysin ensimmäistä vaihetta ohjaavat tutkimuskysymykset **"toimiiko henkilökohtainen asiointikohtaaminen toimipisteessä kannustavasti?"** ja **"miten tämä mahdollinen kannustavuus toimii?"**. Keskeisiksi nousevat kohtaamisen sisältöön ja siinä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa muodostuvaan yhteisymmärrykseen liittyvät elementit. Huomio keskittyy nuoren ja virkailijan subjektiiviseen kokemukseen kohtaamisesta. Kannustavuuden moniulotteisen luonteen kiinnisaamiseksi kannustavuus on jaettu kahteen tyyppiin tai ulottuvuuteen: taloudelliseen kannustavuuteen sekä kohtaamisen laatuun liittyvään, niin sanottuun psykososiaaliseen kannustavuuteen.

Analyysin toisessa vaiheessa tarkastelua laajennetaan ylitse yksittäisen asiointikokemuksen tarkasteluhorisontin huomioiden TE-toimiston asiakkuuden prosessinomainen luonne.

Tässä vaiheessa tarkastelun keskiöön on noussut käynnin kokemisen kanssa vahvasti yhteisvaihteleva hakijan vastuunkantoa kuvaava muuttuja. Muuttujan avulla osoitetaan rekisteriaineiston ja haastatteluaineiston tulosten tukevan toisiaan. Ensin muodostetaan eksploratiivisesti järjestyskorrelaatiomatriisi (Taulukko 17) kaikista haastatteluaineiston muuttujista, jotka korreloivat tilastollisesti merkitsevästi vastuunkantoa kuvaavan muuttujan kanssa. Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen käyttöön on päädytty, sillä kaikki matriisin muuttujat eivät täytä yksiselitteisesti parametrisille menetelmille kuuluvia oletuksia normaalijakautuneisuudesta tai jatkuvuudesta. Tämän jälkeen analyysin kannalta perustellusti keskeisistä muuttujista muodostetaan regressiomalli, jolla selvitetään muuttujien vakioidut yhteydet hakijan vastuunkannon kanssa. Mallilla pyritään selvittämään, **muodostuuko nuoren asiointi TE-toimiston kanssa samanlaiseksi sosioekonomisesta asemasta tai subjektiivisesta orientaatiosta riippumatta, vai ilmeneekö järjestelmän toiminnassa eroja näiden tekijöiden suhteen.** Kysytään siis, kykeneekö järjestelmä kannustamaan kaikkia tasapuolisesti. Tulosten tukiessa aiempaa tutkimusta etsitään lopuksi vastausta kysymykseen, **miksi** näin on. Lineaarisen regressioanalyysin tuottamien tulosten tarkastelua syvennetään erotteluanalyysin sekä yksisuuntaisen varianssianalyysin keinoin.

4.2 Tutkimusmenetelmät

4.2.1 Kausaalisuhteesta

"Jos tapahtuman Y todennäköisyys ehdolla, että tapahtuma X on toteutunut, on sama kuin sen todennäköisyys ilman tuota ehtoa, ovat X ja Y toisistaan riippumattomia. Jos Y:n ehdollinen todennäköisyys on suurempi tai pienempi kuin sen ehdoton todennäköisyys, on X:n ja Y:n välillä riippuvuus." (Töttö 2012, 172.) Näin voidaan lausua riippuvuuden määritelmä ehdottoman ja ehdollisen todennäköisyyden avulla. Tällainen riippuvuus ilmenee kvantitatiivisessa aineistossa muuttujien välisenä yhteisvaihteluna, korrelaationa. Symmetrisenä relaationa tällainen riippuvuus ei sisällä kausaalista selitysvoimaa syyn ja vaikutuksen epäsymmetrisen suhteen tavoin. Toisin sanoen X:n ollessa Y:n syy, ei Y ole X:n syy. Tämä on Tötön mukaan yleisesti hyväksytty ero yhteisvaihtelun ja kausaalisuhteen määritelmien välillä, vaikka tieteenfilosofisten koulukuntien välillä on perustavanlaatuisia näkemyseroja siitä, onko kausaalisuhteita ylipäänsä olemassa tai voidaanko niistä saada tietoa. (Mt., 179; ks. Töttö 2004.) Syy-yhteyksien tarkastelu on

ominaista selittävälle analyysitasolle, jossa "todelliset" ja "näennäiset" yhteydet pyritään erottelemaan toisistaan. Tällä Jokivuori & Hietala (2007, 14–15) viittaavat kolmansien muuttujien vakiointiin eli aineiston elaboraatioon puhuen Tötön tavoin kausaalisista ja "pelkästään" korrelatiivisista suhteista. Yhteisvaihtelu on siis kausaalisuuden välttämätön, muttei riittävä ehto. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa syy–seuraus -suhteet ovat luonteeltaan lähempänä stokastisia eli satunnaiset tekijät huomioon ottavia, kuin deterministisiksi suhteiksi tulkittavia ilmiöitä, sillä sosiaalinen todellisuus on hyvin kompleksinen kokonaisuus, jossa ilmiöille on usein lukuisia syitä. Tällöin puhutaan todennäköisyyksistä: muuttujien x ja y välillä voidaan tulkita vallitsevan kausaalisuhde, mikäli muutos x:ssä tekee muutoksen y:ssä todennäköisemmäksi, kuin mitä muutoksen todennäköisyys y:ssä olisi ilman tällaista muutosta x:ssä. (Mt., 18, 37–38.) Tämä tietenkin edellyttää väliin tulevien muuttujien vakioinnin sekä sen, että muuttuja x edeltää kausaalisesti muuttujan y arvoja (mt., 27). Korrelaatio = suora vaikutus + epäsuorat vaikutukset + näennäisvaikutus (Töttö 2012, 198).

4.2.2 Lineaarinen regressioanalyysi ja tilastolliset mallit

Regressioanalyysi on yhteiskunta- ja ihmistieteellisessä tutkimuksessa monimuuttujamenetelmien kulmakivi. Se pohjautuu korrelaatiokertoimille ja on osittaiskorrelaatiokertoimella toteutetun vakioinnin kaltainen, mutta kehittyneempi menetelmä sallien monen selittäjämuuttujan yhtäaikaisen vaikutuksen tarkastelun ja kiteyttäen kahden muuttujan yhteisvaihtelusta jotain "selkeästi pysyvämpää", kuin korrelaatiokertoimet. (Jokivuori & Hietala 2007, 40.) Korrelaation tarkastellessa kahden muuttujan välisen yhteyden voimakkuutta kertoo regressiomalli jotain myös yhteyden laadusta (Nummenmaa 2009, 309). Lineaarisen regressioanalyysin avulla mallinnetaan tilannetta, jossa riippuva eli selitettävä muuttuja Y riippuu lineaarisesti riippumattomista eli selittävästä muuttujista X_1, X_2, X_n . Lineaarisuus tarkoittaa suoraa yhteyttä selitettävän ja selittävien muuttujien välillä: toisen muuttujan arvon muuttuessa myös toisen arvo muuttuu suoraviivaisesti. Regressioanalyysissä vaikutusten välinen suhde tulkitaan yksisuuntaiseksi, jolloin suhde voidaan tietyin ehdoin ymmärtää selittäväksi tai jopa kausaaliseksi selittävän tekijän edustaessa "syytä" ja selitettävän "seurausta". (Jokivuori & Hietala 2007, 40.) Täytyy kuitenkin muistaa, että kausaalisuuden määrittely on aina looginen ja koeasetelmallinen ongelma (mt., 42).

Lineaarisen regressioanalyysin perusolettamukset voidaan esittää tiivistetysti kolmen kohdan luettelolla:

1. "muuttajat ovat kvantitatiivisia.
2. riippuvuudet ovat lineaarisia
3. vaikutukset ovat additiivisia." (Jokivuori & Hietala 2007, 41.)

Pertti Töttö (2012, 251–252) puolestaan esittää yksityiskohtaisemman luettelon lineaarisen regression oletuksista, josta kuitenkin puuttuu vielä osa:

1. "muuttujien pitää olla jatkuvia ja 'multinormaalisia'
2. riippuvuuksien pitää olla lineaarisia,
3. X-muuttujien välillä ei saa olla 'interaktioita'
4. niiden kesken ei saa olla 'multikollineaarisuutta',
5. niiden arvot eivät saa sisältää mittausvirheitä,
6. jäännöstermin pitää olla normaalisti jakautunut,
7. sen varianssin pitää olla 'homoskedastinen' ja
8. virhetermin arvojen pitää olla riippumattomia toisistaan ja X-muuttujista."

Luetteloa tarkasteltaessa käy helposti selväksi, ettei yhteiskuntatieteellisessä (saati muussakaan) tutkimuksessa kaikkia vaadittavia oletuksia pystytä juuri koskaan täyttämään. Siksi tilastollisen mallin luonteeseen kuuluu, että se on aina "epätosi". Mallin rakentaminen on aina tasapainoilua riittävän yksityiskohtaisuuden ja yksinkertaisuuden välillä. Juuri tässä piilee mallintamisen paradoksi: monimutkaista sosiaalista todellisuutta tulisi kyetä selittämään mahdollisimman yksityiskohtaisesti eli mallin tulisi vastata todellisuutta. Samalla sen tulisi kuitenkin olla mahdollisimman yksinkertainen kiteytys tästä todellisuudesta pelkistäen sitä. (Töttö 2012, 252.) Tätä voidaan kutsua tasapainoiluksi "parsimonisuuden" ja "fitin" välillä (Hutcheon & Sofriniou 1999, 7).

Regressiota voidaan käyttää aineistoa kuvailevassa, tilastollisia päätelmiä tekevässä tai kausaalisia päätelmiä tekevässä merkityksessä, jotka on listattu oletusten suhteen vaativuusjärjestykseen kausaalipäätelmien edustaessa kaikkein vaativinta käyttötarkoitusta (Berk 2010, 481–487). Kuvaileva käyttötarkoitus ei edellytä edellä mainituista ehdoista minkään täyttymistä. Se on tiivistetty esitys aineistosta ja kaikki mallit ovat yhtä hyviä tai huonoja riippumatta siitä, mitä muuttujia malliin on otettu mukaan ja millaisia muuttajat ovat tilastomatematiselta luonteeltaan. Myöskään aineiston keruumenetelmästä ei tarvitse kuvailevassa käyttötarkoituksessa tehdä oletuksia. Tilastollisen päättelyn tarkoituksessa mallilla pyritään kuvaamaan aineiston edustamaa perusjoukkoa, joita koskevia hypoteeseja

mallin avulla voidaan testata ja niiden tarkkuutta arvioida luottamusvälien avulla. Tällöin oletusten 1–7 tulisi täytyä, vaikka pienet poikkeamat niistä eivät vielä merkittävästi häiritse päättelyä. Mikäli mallia käytetään yleistettävissä olevien tilastollisten päätelmien tekemiseen, ei pelkkä muuttujia koskevien oletusten täytyminen kuitenkaan riitä. Myös aineiston tulisi olla satunnaisotannalla poimittu edustava otos jostakin hyvin määritellystä perusjoukosta. Harkinnanvaraisesti kerätystä aineistosta voi toki laskea tilastollisia testisuureita ja luottamusvälejä, jolloin saadaan kuva päättelyvirheen osuudesta, jos aineisto olisi otos. Kuitenkin todellisuudessa päättelyvirheen osuus on tällä tavoin kerätyssä aineistossa yleensä suurempi kuin edustavassa otoksessa ja myös sen ei-satunnainen osuus täytyy arvioida muilla perusteilla. Kausaalisen päättelyn taso regression käyttötarkoituksena lisää edellisiin oletuksen siitä, että kausaaliset muuttujat ovat erikseen tai yksitellen manipuloitavissa. Toisin sanoen kyseessä on teoreettinen abstraktio tilanteesta, jossa kaikki "kolmannet" muuttujat on vakioitu ja virhetermin arvot ovat riippumattomia X-muuttujasta. (Berk 2010, 481–487; Töttö 2012, 252–254.) Tötön mukaan tällaisen kausaaliseen päättelyyn tähtäävän ajattelun olisikin tukeuduttava kriittisen realismin metafysiikkaan (Töttö 2012, 256; ks. Töttö 2004).

Tulosten validiteetin ja reliabiliteetin varmistamiseksi haastatteluaineistosta muodostettuja malleja verrataan Urarekisterin edustavasta otoksesta saatuihin tuloksiin. Haastatteluaineistosta muodostetuilla malleilla pyritään siis tilastolliseen selittämiseen ja yleistettävyyteen aineistojen vastaavuuteen vetoamalla. Kuitenkaan kohtaamisen sisältöä kuvailemaan ja selittämäänkin pyrkivää ensimmäisen tutkimusasetelman mukaista analyysiä ei pystytä suoraan indikoimaan rekisteriaineistolla, jolloin tämä osa analyysistä tulee ymmärtää hypoteettiseksi teoreettiseksi tai analyyttiseksi yleistyksiksi ennemmin kuin empiiriseksi yleistyksiksi perusjoukosta. Toisaalta haastatteluaineiston vastaavuudet rekisteriaineiston kanssa antavat perusteita pitää myös haastatteluaineiston niitä osia, joita rekisteriaineistolla ei voida indikoida tai suoraan empiirisesti varmentaa, yleistettävissä olevina.

Lineaariseen regressioanalyysiin selittävän tason tutkimusmenetelmänä päädyttiin erinäisiä aineiston luomia rajoituksia punnitien. Haastatteluaineiston suhteellisen pienestä otoskoosta johtuen regressiomallin otannaksi muodostuu ainoastaan 131 tilastoyksikköä. Lineaarisen regressioanalyysin etu muihin monimuuttujamenetelmiin verrattuna on, että toimivaan mallintamiseen riittää melko pieni otoskoko: muutamien selittäjämuuttujien malliin riittää jo 50–100 havaintoa (Nummenmaa 2009, 316). Selitettävän muuttujan ollessa jatkuva sekä

vinoudestaan huolimatta normaalijakauman raja-arvojen puitteissa (taulukko 17) ja selittävien muuttujien täyttäessä pääosin samat ehdot, on perusteltua käyttää lineaarista regressioanalyysiä. Lineaariseen malliin voi ottaa mukaan myös kaksiluokkaisia dummy-muuttujia, joka mahdollistaa laatueroasteikollisten muuttujien mukaanoton dikotomisoinnalla ne (Jokivuori & Hietala 2007, 41). Yleensä kvantitatiivista tutkimusta tehtäessä muuttujat erotellaan diskreetteihin eli laatueroasteikollisiin ja jatkuviin muuttujiin. Tällöin myös Likert-asteikolliset käytännössä järjestysasteikolliset muuttujat voidaan tulkita jatkuviksi. Nyrkkisääntönä voidaan pitää sitä, että jatkuvat muuttujat mahdollistavat erilaisten laskutoimitusten, kuten aritmeettisen keskiarvon, laskemisen (esim. Nummenmaa 2009, 39–42). Laatueroasteikollisen muuttujan tapauksessa luokasta (arvosta) toiseen siirtyminen tarkoittaa olemassaolon tavan vaihtumista kokonaan toiseksi, ei jonkin ominaisuuden lisääntymistä tai vähentymistä jatkuvalle muuttujalle ominaiseen tapaan (Jokivuori & Hietala 2007, 9). Koulutustaso muodostuu analyysin toisessa tutkimusasetelmassa keskeiseksi vastuunkantoa selittäväksi muuttujaksi. Teoreettisesti tarkastellen muuttuja on luonteeltaan laatueroasteikollinen, sillä esimerkiksi lukio ja ammattikoulu ovat kummatkin keskiasteen tutkintoja ensimmäisen ollessa yleissivistävä ja toisen valmistautessa ammatilliseen pätevyyteen. Tällöin ei voida yksiselitteisesti tulkita jonkin tietyn ominaisuuden, kuten "koulutuksen" lisääntyvän, vaan olisi mielekkäämpää tulkita koulutuksen olevan laadultaan erilaista. Usein koulutusasteita järjestettäessä lukio määritellään kuitenkin ammattikoulusta seuraavaksi asteeksi, kuten yliopistotutkinnot ammattikorkeakoulututkintoja seuraavaksi. Niinpä koulutusaste voidaan tulkita järjestysasteikolliseksi ja jatkuvaksi muuttujaksi. Tämä osoittautuu myös empiirisesti perustelluksi ratkaisuksi, sillä vastuunkanto ja koulutustaso muodostavat lineaarisen riippuvuuden. Koulutustaso siis "kasvaa" muuttujien arvojen kasvaessa.

Muuttujien mittaustasoon liittyvien ongelmien johdosta logistinen regressioanalyysi epäparametrisena menetelmänä olisi ollut varteenotettava vaihtoehto aineiston elaboraatiolle. Menetelmän käyttö olisi ollut aiempien analyysivaiheiden epäparametrisille tarkasteluille looginen jatke ja muuttujien mittaustasoon liittyviltä pohdinnoilta olisi vältytty. Selitettävän, kuten selittävänkin, muuttujan dikotomisointi kuitenkin hävittää huomattavasti informaatiota, kun kyseessä on jatkuvaksi tulkittava muuttuja. Seurauksena on mittaustarkkuuden heikkeneminen, joka voi ilmetä muuttujien lukumäärästä riippuen erityyppisten virheiden suurentuneena mahdollisuutena: kahden muuttujan tapauksessa tilastollinen testi saattaa herkemmin tuottaa vanhaa säilyttäviä, nollahypoteesin hyväksyviä

tuloksia, useamman muuttujan analyysissä puolestaan saattaa esiintyä vaikutusten yliarviointia. (Esim. Maxwell & Delaney, 1993.) Lisäksi logistinen regressioanalyysi vaatii lineaarista mallintamista huomattavasti suuremman aineiston (Nummenmaa 2009, 332). Tämä johtuu logistisen regressioanalyysin toimintaperiaatteesta, jossa havainnot lajitellaan muuttujien eri luokkiin. Pienessä aineistossa luokkakohtaiset frekvenssit jäävät pieniksi, joka tulkintani mukaan näkyy tilastollisten merkitsevyyssasteiden heikkoutena eli suurena satunnaisvaihtelun todennäköisyytenä verrattuna saman ilmiön mallintamiseen lineaarisella regressioanalyysillä. Myös tulosten tulkinnallisen selkeyden ja menetelmän toimintaperiaatteeseen liittyvän luotettavuuden vuoksi lineaarinen regressioanalyysi on tässä tapauksessa toimivampi valinta (ks. Rita & Töttö & Alastalo 2008; Mood 2010).

Lineaarisen regressioanalyysin tuottamien hakijan vastuunkantoa selittävien tulosten tarkastelua syvennetään tutkimalla koulutustasojen välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä erotteluanalyysin avulla. Erotteluanalyysillä pyritään saavuttamaan tarkempi käsitys erilaisista koulutustasoista erottelevista tekijöistä, jotka voivat osaltaan selittää hakijan koulutustason ja vastuunkannon välistä yhteisvaihtelua. Subjektiiivisten orientaatioiden tarkastelua syvennetään edelleen yksisuuntaisen varianssianalyysin keinoin.

Regressioanalyysin tavoin myös erotteluanalyysi on menetelmä, joka luo ennustavan mallin useammasta selittäjämuuttujasta. Menetelmällä pyritään löytämään kvantitatiivisesti mitatut muuttujat, jotka erottelevat parhaiten ennalta määritellyjä ryhmiä toisistaan. Analyysin periaatteena on muodostaa alkuperäisten muuttujien lineaarikombinaatioista muodostetut erottelufunktiot, joiden muodostamat ulottuvuudet kiteyttävät selvimmin ryhmien väliset erot. Tässä mielessä menetelmä muistuttaa useamman tulostuuttujan varianssianalyysiä, mutta erotteluanalyysi keskittyy nimenomaan sellaisen erotteluulottuvuuden luomiseen, joka erottelee ryhmiä toisistaan mahdollisimman hyvin. Myös analyysin vaatimukset ovat samat kuin varianssianalyysillä: multinormaalijakaumaoletus ja varianssien tai kovarianssien samankaltaisuus eri ryhmissä. Selittäjillä ei myöskään tulisi olla vahvaa multikollineaarisuutta. (Jokivuori & Hietala 2007, 119–121.)

5. Analyysi

5.1 Taloudellinen kannustavuus

Alla on tarkasteltu ristiintaulukoinnin muodossa työnhaun sekä koulutukseen haun aktiivisuutta ennen käyntiä ja sen jälkeen. Koska "en osaa sanoa" -vaihtoehto ei sisällä asteikon muiden vastausvaihtoehtojen tavoin suuruudeltaan mitattavissa olevaa vertailukelpoista tietoa, täytyy tämän vastausvaihtoehdon (5) sisältävät havainnot koodata tarkastelusta ulos. Tämän vuoksi analyysin otanta kutistuu huomattavasti, 125: een yksikköön. Keskiarvoja tarkasteltaessa huomataan käynnin jälkeistä tilaa kuvaavien muuttujien (17. ja 18.) saavan käyntiä ennen kuvaavia vastinparejansa (4. ja 5.) pienempiä arvoja (taulukko 6a). Koska asteikolla pienempi arvo tarkoittaa suurempaa aktiivisuutta, voitaisiin käynnillä todeta olevan lievä havaittavissa oleva aktiivisuutta kasvattava vaikutus.

TAULUKKO 5a. Työnhaun aktiivisuus ennen ja jälkeen käynnin. Ristiintaulukointi.

		Käynnin jälkeen					
		Erittäin aktiivisesti	Melko aktiivisesti	En En kovin	En ollenkaan	En osaa sanoa	Yhteensä
Ennen käyntiä	Erittäin aktiivisesti	30 75,0%	7 17,5%	1 2,5%	1 2,5%	1 2,5%	40 20,9 %
	Melko aktiivisesti	23 27,7%	51 61,4%	4 4,8%	3 3,6%	2 2,4%	83 43,5 %
	En kovin	1 3,2%	15 48,4%	7 22,6%	5 16,1%	3 9,7%	31 16,2 %
	En ollenkaan	0 0,0%	1 8,3%	2 16,7%	7 58,3%	2 16,7%	12 6,3 %
	En osaa sanoa	2 8,0%	5 20,0%	1 4,0%	2 8,0%	15 60,0%	25 13,1 %
	Yhteensä	56 29,3 %	79 41,4 %	15 7,9 %	18 9,4 %	23 12,0 %	191 100,0%

TAULUKKO 5b. Koulutukseen haun aktiivisuus ennen ja jälkeen käynnin.
Ristiintaulukointi.

	Käynnin jälkeen					Yhteensä	
	Erittäin aktiivisesti	Melko aktiivisesti	En kovin ollenkaan	En osaa sanoa			
Ennen käyntiä	Erittäin aktiivisesti	15 62,5%	7 29,2%	0 0,0%	1 4,2%	1 4,2%	24 12,6 %
	Melko aktiivisesti	3 9,1%	24 72,7%	3 9,1%	0 0,0%	3 9,1%	33 17,4 %
	En kovin ollenkaan	0 0,0%	12 30,0%	21 52,5%	5 12,5%	2 5,0%	40 21,1 %
	En osaa sanoa	3 5,5%	1 1,8%	6 10,9%	37 67,3%	8 14,5%	55 28,9 %
	Yhteensä	2 5,3%	3 7,9%	5 13,2%	8 21,1%	20 52,6%	38 20,0 %
		23 12,1%	47 24,7%	35 18,4%	51 26,8%	34 17,9%	190 100,0%

TAULUKKO 6a. Muuttujien keskiarvot (Ka.) sekä -hajonnat (Kh.).

Muuttuja	N	Vaihteluväli	Ka.	Kh.
4. Työhaun aktiivisuus käyntiä ennen	125	1-4	2,064	0,840
17. Työhaun aktiivisuus käynnin jälkeen	125	1-4	1,992	0,929
5. Koulutukseen haun aktiivisuus käyntiä ennen	125	1-4	2,784	1,075
18. Koulutukseen haun aktiivisuus käynnin jälkeen	125	1-4	2,68	1,052

TAULUKKO 6b. Toistettujen mittausten T-testi.

Muuttujat	Keskiarvo	Keskihajonta	Keski- virhe	95 %	95 %	T	vapausasteet	p	
				Luottväli, alempi	Luottväli, ylempi				
Pari 1	4. 17.	0,072	0,742	0,066	-0,059	0,203	1,084	124	0,280
Pari 2	5. 18.	0,104	0,760	0,068	-0,031	0,239	1,530	124	0,129

Taulukoiden 6a ja 6b perusteella aktiivisuutta kuvaavien muuttujien keskiarvojen muutokset jäävät kuitenkin melko pieniksi, eivätkä erot osoittaudu tilastollisesti merkitseviksi. Ristiintaulukot (taulukko 5a ja 5b) antavat tarkemman kuvan aktiivisuustasojen muutoksista. Voidaan esimerkiksi havaita "en osaa sanoa" -vaihtoehdon käynnin jälkeisten frekvenssien olevan hieman pienempiä kuin vastaavat käyntiä ennen. Lisäksi luokka "erittäin aktiivisesti" kasvaa työnhakuun liittyen ja luokka "melko aktiivisesti" koulutukseen hakuun liittyen.

Jatkoanalyysiä varten muuttujista 4. ja 17. on muodostettu käynnin seurauksena aktivoitumista kuvaava muuttuja vähentämällä työnhaun aktiivisuutta käyntiä ennen kuvaavan muuttujan saamat arvot työnhaun aktiivisuutta käynnin jälkeen kuvaavan muuttujan saamista arvoista. Tällöin muuttujan saamat positiiviset arvot kuvaavat käynnin seurauksena aktivoitumista ja negatiiviset arvot käynnin seurauksena passivoitumista. Arvo 0 puolestaan tarkoittaa aktiivisuustason samana säilymistä. Vastaavalla tavalla on muodostettu koulutukseen hakuun aktivoitumista kuvaava muuttuja. Erikseen tarkasteltuina muuttujat eivät kuitenkaan välttämättä kerro paljoakaan. Ne kuvaavat sisällöllisesti eri asiaa eikä muutos työnhaun aktiivisuudessa kerro muutoksesta koulutukseen hakemisen aktiivisuudessa (ne eivät korreloi). Mikäli halutaan luotettava kokonaiskuva tilanteesta, on syytä muodostaa muuttuja, joka ottaa kummankin muuttujan vaihtelun huomioon. Muuttujan muodostamiseen liittyy kuitenkin tiettyä problematiikkaa: summamuuttujan laskeminen näistä muuttujista ei ole toimiva ratkaisu, sillä muutos työnhaun aktiivisuudessa ei ole yhteenlaskettavissa muutoksen koulutukseen haun aktiivisuudessa kanssa. On mahdollista, että työnhaussa aktivoituminen näkyy koulutukseen haun aktivoitumisen pienenemisenä. Tämä voi tarkoittaa suunnitelmien kirkastumista työnhaun suhteen ja tällöin summamuuttuja antaisi virheellistä tietoa eikä olisi validi. Tämä voidaan välttää muodostamalla yhdistelmäaktivoitumismuuttuja kaksiluokkaiseksi niin, että ensimmäiseen luokkaan kuuluvat ne, joilla aktiivisuuden nousua tapahtuu jommassa kummassa alkuperäisistä muuttujista. Toiseen luokkaan kuuluvat ne, joilla aktivoitumista ei tapahdu kummankaan muuttujan osalta. Näin muodostettu muuttuja ei kykene mittaamaan aktivoitumisen suuruutta, mutta kykenee tunnistamaan yksinkertaisessa ja konkreettisesti muodossa sen, tapahtuuko aktivoitumista ylipäänsä nuoren subjektiivisen arvion mukaan vai ei. Aktiivisuuden muutosta kuvaavien muuttujien ongelmana on, että valmiiksi erittäin aktiiviset eivät voi enää aktivoitua. Tämä voi osaltaan heikentää mittarin luotettavuutta. Ongelman välttämiseksi tarkasteluista voidaan sulkea ulos ryhmä, joka ei voi enää aktivoitua. Tämä kuitenkin pienentää otoskokoa. Niitä, joiden aktiivisuus ei voi enää kasvaa työn saatikka koulutuksen hakuun, on aineistossa yhdeksän havaintoyksikköä. Analyyseissä nämä yksiköt on loogisista syistä jätetty pois.

Ekonomistista kannustavuutta indikoidaan kohtaamisessa käsitellyn tarjouksen velvoittavuuden ja käynnin seurauksena aktivoitumisen välisellä yhteydellä. Mikäli käynnin seurauksena aktivoituminen ja tarjouksen taloudellinen velvoittavuus

yhteisvaihtelevat keskenään merkitsevästi, voidaan taloudellisen sanktion uhalla sanoa olevan yhteys käynnin seurauksena aktivoitumiseen. Tämä antaisi lupaavia ja melko suoria viitteitä taloudellisen kannustavuuden toimimisesta. Koska muuttajat ovat mittaustasoltaan luokitteluasteikollisia, yhteisvaihtelua tarkastellaan ristiintaulukoinnin ja khiin neliö (χ^2) -riippumattomuustestin avulla (Nummenmaa 2009, 300–308). Yllä todetuista muuttujan validiteettiin liittyvistä syistä analyysi toteutetaan luokitteluasteikollisella kaksiluokkaisella muuttujalla, jonka luokkina ovat "käynti lisäsi työn tai koulutukseen haun aktiivisuutta"(0) ja "käynti ei lisännyt työn tai koulutukseen haun aktiivisuutta"(1). Muuttuja "Onko hakija (esim. rahallisten seurausten uhalla) velvollinen ottamaan tarjouksen vastaan" on koodattu kaksiluokkaiseksi muuttujaksi, jossa alkuperäisen muuttujan luokka "Ei, on menettänyt oikeuden työttömyysetuuteen" on jätetty loogisista syistä pois. Tämä on perusteltua, sillä työttömyysetuuden valmiiksi menettäneet ovat jo lähtökohtaisesti sanktioituja, joka on jo sinänsä merkki taloudellisen sanktioinnin uhkan kyseenalaisesta toimivuudesta heidän kohdallaan.

TAULUKKO 7. Tarjouksen taloudellisen velvoittavuuden ja käynnin seurauksena aktivoitumisen yhteisvaihtelu.

($\chi^2 (1) = 3,465, p = 0,063$)

	Aktivoituminen		Yhteensä	
	Kyllä	Ei		
Tarjouksen taloudellinen velvoittavuus	Kyllä	7 23,3%	23 76,7%	30 100,0%
	Ei	22 44,0%	28 56,0%	50 100,0%
Yhteensä		29 36,3%	51 63,7%	80 100,0%

Taulukosta havaitaan noin kolmasosan analyysissä mukana olleista (N = 80) aktivoituneen käynnin seurauksena työn tai koulutuksen hakuun. Velvoittavan tarjouksen saaneiden luokassa aktivoitumisprosentti on 23,3, kun velvoittamattoman tarjouksen saaneiden luokassa vastaava luku on 44,0. Aktivoituminen näyttää siis olevan yleisempää silloin, kun tarjous ei ole velvoittava. Pearsonin χ^2 -riippumattomuustestin avulla tarkasteltuna kuitenkin havaitaan, että muuttujien välinen yhteys ei aivan alita tilastollisen merkitsevyyden raja-arvona pidettyä rajaa, sillä $p > 0,05$ ($\chi^2 (1) = 3,465, p = 0,063$). Tarjouksen taloudellinen velvoittavuus ei siis yhteisvaihtelee aineistossa tilastollisesti merkitsevästi työhaun tai koulutukseen haun aktivoitumisen kanssa. Havainto tarjouksen

velvoittavuuden ja aktivoitumisen keskinäisestä riippumattomuudesta antaa viitteitä siitä, että taloudellinen kannustavuus nuorisotakuun henkilökohtaisessa asiointikohtaisessa asiointikohtaisessa ei välttämättä toimi oletusten mukaisesti. Taloudellisesti rationaalisen toiminnan oletusten mukaistahan yksinkertaistettuna olisi aktivoitua taloudellisen sanktion uhkaa kantavan tarjouksen saamisesta.

TAULUKKO 8. Hakijan ja virkailijan käsitysten yhtyminen tarjouksen velvoittavuudesta. Ristiintaulukointi.

($\chi^2(6) = 16,1, p = 0,013$)

		Hakijan näkemys velvoittavuudesta (koituuko kielteisiä seurauksia)				Yhteensä
		Ei rahallista	Kyllä, rahallista	Kyllä, muuta	En tiedä	
Virkailijan näkemys tarjouksen velvoittavuudesta	kyllä on	15 38,5%	15 38,5%	0 0,0%	9 23,1%	39 100,0%
	Ei ole	38 67,9%	6 10,7%	3 5,4%	9 16,1%	56 100,0%
	Ei, on menettänyt oikeuden t. etuuteen	18 60,0%	8 26,7%	0 0,0%	4 13,3%	30 100,0%
	Yhteensä	71 56,8%	29 23,2%	3 2,4%	22 17,6%	125 100,0%

Aineiston keräämiseen käytetyt haastattelulomakkeet sisälsivät osin samoja kysymyksiä sekä hakijalle että virkailijalle esitettynä. Tämä mahdollistaa nuoren sekä hänen tapaamansa virkailijan välisten näkemysten ja tiedon keskinäisen vertailun. Virkailijalle suunnattu kysymys tarjouksen taloudellisesta velvoittavuudesta (9b) sisälsi vastinparin hakijalle suunnatussa lomakkeessa (12 c. *Koituuko sinulle kielteisiä seurauksia, ellei tartu tarjoukseen / ehdotukseen?* vastausvaihtoehdoin 1. *Ei*, 2. *Kyllä, rahallista (tukien vähentämistä tai eväämistä / karenssia)*, 3. *Kyllä, jotain muuta, mitä?*, 4. *En tiedä*). Muuttujien keskinäinen vertailu tuotti mielenkiintoisen ja ennakoimattoman tuloksen: ainoastaan 59,2 % tarjouksen saaneista vastaajista ymmärsi, oliko kyseessä taloudellisen sanktion uhkaa kantava tarjous vai ei.

Luku on saatu yhteenlaskemalla taulukon lihavoidut luokat "Kyllä on" – "Kyllä, rahallista", "Ei ole" – "Ei" – "Kyllä, jotain muuta, mitä?" ja "Ei, on menettänyt oikeuden työttömyysetuuteen" – "Ei" ja jakamalla tämä koko otoksen koolla ((15+38+3+18):125=0,592). Näissä luokkien yhdistelmissä virkailijan ja nuoren

ymmärryksen tilanteesta voidaan tulkita yhtyneen. Näin muodostetun muuttujan ensimmäiseen luokkaan kuuluvat ne nuoret, jotka ymmärsivät tarjouksen työvoimapolitiittisen sisällön, ja toiseen luokkaan ne, jotka eivät tätä ymmärtäneet. Taulukosta havaitaan "En tiedä" -vastausvaihtoehdon valinneiden hakijoiden (17,6 %) lisäksi, että moni näyttää ymmärtäneen tarjouksen velvoittavuuden väärin. Oletuksena taulukon pohjalta rakennetussa ymmärrysmuuttujassa ("*Hakijan ymmärrys tarjouksen velvoittavuudesta*") on, että virkailijan näkemys tarjouksen velvoittavuudesta on paikkansa pitävä ja mikäli hakijan näkemys ei yhdy tämän kanssa, ei hakija ole ymmärtänyt tarjouksen velvoittavuutta eli tarjouksen lainsäädännöllistä sisältöä.

Tarjouksen lainsäädännöllisen sisällön ymmärtää 59,2 prosenttia analyysin nuorista työnhakijoista. Havainnon merkitys kasvaa, kun tarkastellaan ymmärtämisen jakautumista tarjouksen velvoittavuuden (virkailijan näkemys) eri luokissa: havaitaan, että velvoittavan tarjouksen saaneiden luokassa ainoastaan 38,5 % ymmärtää tarjouksen olevan velvoittava. Ei-velvoittavan tarjouksen saaneista jopa 73,2 % ymmärtää, että kyseessä ei ole velvoittava tarjous ja etuuden jo valmiiksi menettäneistä tämän ymmärtää 60 %. Tarjouksen hallinnallisen sisällön ymmärtäminen on siis tilastollisesti merkitsevästi yleisempää ryhmissä, joissa tarjous ei ole velvoittava ($\chi^2(2) = 11,51, p = 0,003$). (Kyseinen luku on saatu edellä kuvatulla tavalla muodostetun hakijan ymmärrystä kuvaavan muuttujan ja tarjouksen taloudellista velvoittavuutta kuvaavan muuttujan yhteisvaihtelun tarkastelusta.) Taloudellisen valinnan teoriat pohjautuva ekonomistinen käsitys kannustavuudesta törmää tässä rajoihinsa: oletus täydellisen informaation varassa taloudellista hyötyään maksimoivasta toimijasta jää räikeästi toteutumatta. Oletukselle pohjautuva järjestelmä ei voi toimia, mikäli aktivoinnin kohteena oleva nuori ei edes ymmärrä nimenomaisen valintatilanteen sisältävän taloudellisen sanktion uhkaa.

5.2 Psykososiaalinen kannustavuus

Edellä todettiin, ettei velvoittava tarjous ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä käynnin seurauksena aktivoitumiseen. Toisaalta henkilökohtainen asiointi toimistossa koetaan taulukon 4 jakaumien perusteella hyvin myönteiseksi usealla tavalla indikoituna. Havainto tukee jo kenttätyöskentelyn ohessa muodostunutta hypoteesia kannustavuuden moniulotteisesta luonteesta: henkilökohtaisessa käynnissä on oltava myös sellaista, mikä ei palaudu puhtaasti taloudellisen laskelmoinnin ohjaamaan valintaan.

Psykososiaalista kannustavuutta indikoidaan jatkossa kolmella muuttujalla. Ensimmäisenä muuttujana on käynnin onnistuneeksi kokemista mittaava keskiarvoestimoitu summamuuttuja (KäynninKokeminen9ja13a), joka on muodostettu muuttujista 9. (Vastasiko saamasi palvelu omia toiveitasi?) ja 13a. (Miten arvioit, oliko käyntisi kaiken kaikkiaan onnistunut vai ei?) (Cronbachin alfa = 0,778). Toinen muuttujista on muodostettu yhdistämällä 14 A) ja 14 B) muuttujaksi "Olisiko käynti voitu hoitaa netitse tai puhelimitse?" ja kolmas muuttujista on muodostettu pelkistämällä mieluisinta asiointitapaa kuvaava muuttuja 15. kaksiluokkaiseksi muuttujaksi "Olisitko asioinut mieluiten paikan päällä? {Kyllä, Ei}".

Käynnin kokeminen myönteiseksi ei vielä sinänsä pidä sisällään kannustavuuden ajatusta: voihan olla niin, että käynti koetaan myönteiseksi sen takia, että tarjous ei ole velvoittava eikä työn tai koulutuksen hakuun tarvitse tällä tavoin pakotettuna aktivoitua. Yllä tosin todettiin, ettei velvoittavuus näyttäisi olevan yhteydessä aktivoitumiseen. On syytä tarkastella käynnin myönteiseksi kokemisen indikaattoreiden suhdetta käynnin seurauksena aktivoitumiseen, jolloin voidaan puhua varsinaisesta kannustavuudesta. Seuraavassa tarkastelussa käynnin kokemista kuvaava summamuuttuja on koodattu kaksiluokkaiseksi laatueroasteikolliseksi muuttujaksi, sillä muuttujan jakauma on huomattavan vinoutunut vasemmalle, onnistuneen käynnin suuntaan. Tällöin parametrusten menetelmien käyttöä edellyttävä normaalijakaumaoletus ei toteudu (Kolmogorov-Smirnov = 0,95, $p = < 0,05$ (0,00)). Toisaalta muuttujien "skewness" ja "kurtosis" eli vinous ja huipukkuus saavat arvon $< |1|$, jota pidetään eräänä karkeana indikaattorina parametrusten menetelmien käytön mukaiselle jakaumalle. Silmämääräisesti tarkastellen jakauma on kuitenkin melko vino. Muuttujien transformointi erilaisia muunnoskaavoja (esim. logaritmi-, eksponentti- ja neliöjuurimuunnos) käyttäen puolestaan tekee muuttujien tulkinnasta vaikeaa, joten analyysi on toteutettu epäparametrisesti luokitellen muuttuja laatueroasteikolliseksi. (Nummenmaa 2009, 160.) Huonona puolena on huomioitava informaation pelkistyminen. Näin muodostetussa muuttujassa "Kyllä" -luokkaan kuuluvat ne, jotka saavat summamuuttujan asteikolla ylimmän arvon (1) ja luokkaan "Ei" ne, jotka saavat tätä alemman arvon eli kaikki muut. Ristiintaulukon ja Pearsonin χ^2 -riippumattomuustestin perusteella käynnin erittäin myönteiseksi kokeminen ei yhteisvaihtelee käynnin seurauksena aktivoitumisen kanssa: käynnin myönteiseksi kokemisen jakaumat eivät poikkea tilastollisesti merkitsevästi aktivoituneiden ja ei-

aktivoituneiden kesken. Näin ei tapahdu myöskään vaihtoehtoista asiointitapaa ja mieluisinta asiointitapaa kuvaaville jakaumille (taulukot 9, 10, ja 11).

TAULUKKO 9. Aktivoitumisen ja käynnin myönteiseksi kokemisen yhteisvaihtelu.
($\chi^2(1) = 0,151$, $p = 0,698$)

		Aktivoituminen		Yhteensä
		Kyllä	Ei	
Käynnin kokeminen erittäin myönteiseksi	Kyllä	16 36,4%	28 63,6%	44 100,0%
	Ei	28 40,0%	42 60,0%	70 100,0%
Yhteensä		44 38,6%	70 61,4%	114 100,0%

TAULUKKO 10. Vaihtoehtoisen asiointitavan ja aktivoitumisen välinen yhteisvaihtelu.
($\chi^2(1) = 0,25$, $p = 0,874$)

		Aktivoituminen		Yhteensä
		Kyllä	Ei	
Olisiko käynti voitu mielestäsi hoitaa netitse tai puhelimitse?	Kyllä	10 37,0%	17 63,0%	27 100,0%
	Ei	31 38,8%	49 61,3%	80 100,0%
Yhteensä		41 38,3%	66 61,7%	107 100,0%

TAULUKKO 11. Henkilökohtaisen käynnin arvostamisen ja aktivoitumisen välinen yhteisvaihtelu.
($\chi^2(1) = 1,351$, $p = 0,245$)

		Aktivoituminen		Yhteensä
		Kyllä	Ei	
Olisitko asioinut mieluiten paikan päällä?	Kyllä	33 35,5%	60 64,5%	93 100,0%
	Ei	9 50,0%	9 50,0%	18 100,0%
Yhteensä		42 35,0%	69 65,0%	111 100,0%

Käynnin seurauksena aktivoitumista ei voi selittää käynnin myönteiseksi kokemisella. Aktivoitumista työn tai koulutuksen hakuun ei voi selittää myöskään velvoittavuudella, sillä suurin osa velvoittavan tarjouksen saaneista ei edes ymmärrä olevansa velvoitettuja tarttumaan toimenpiteeseen. Näyttäisi siltä, että käynnin seurauksena aktivoitumisella indikoituna ekonomistinen kannustavuus ei toimi, mutta myöskään psykososiaalinen käynnin myönteiseksi kokemiseen perustuva kannustavuus ei ilmene suorana aktivoitumisena työn tai koulutuksen hakuun. Kannustavuusmekanismi on ehkä monimutkaisempi ja sen tavoittamiseksi tarkastellaan seuraavaksi kohtaamisen hallinnallisen sisällön ymmärtämisen suhdetta kannustavuuden kummankin lajin indikaattoreihin.

5.3 Tarjouksen hallinnallisen sisällön ymmärtäminen

Tarjouksen hallinnallisen sisällön ymmärtäminen on keskeistä koko monimutkaiselle byrokratialle rakentuneen työttömyydenhallintajärjestelmän toiminnalle. Henkilökohtainen neuvontatapaaminen TE-toimistoissa rakentuu byrokraattisen struktuurin pohjalle, jossa keskeisen osan tapaamisen sisällöstä muodostaa lakisääteisten asioiden, kuten nuoren työnhakijan oikeuksien ja velvollisuuksien, selventäminen hakijalle. Tämä on tarpeen, sillä järjestelmä koetaan yleisesti hyvin monimutkaiseksi. Tämän vahvistavat monet niin työvoimahallinnon henkilökunnan edustajien, kuin itse ilmiön tutkijoiden kanssa käydyt keskustelut tutkimuksen yhteydessä sekä myös aiempi tutkimus aiheesta (esim. Hämäläinen ym. 2009). Järjestelmän voidaan myös katsoa perustuvan oletuksille siitä, että laki ymmärretään ja sen ohjaamana lähdetään toimimaan rationaalisesti. Koska oletus ei tutkimusaineiston valossa toteudu, rakennettiin muuttuja kuvaamaan tarjouksen lainsäädännöllisen sisällön ymmärtämistä. Seuraavassa tutkitaan tarjouksen ymmärtämisen suhdetta käynnin seurauksena aktivoitumiseen.

TAULUKKO 12. Ymmärtämisen ja aktivoitumisen välinen yhteisvaihtelu.

($\chi^2 (1) = 2,119, p = 0,145$)

		Aktivoituminen		Yhteensä
		Kyllä	Ei	
Hakijan ymmärrys tarjouksen velvoittavuudesta	Kyllä	22 48,9%	23 51,1%	45 100,0%
	Ei	7 30,4%	16 69,6%	23 100,0%
Yhteensä		29 42,6%	39 57,4%	68 100,0%

Pearsonin χ^2 -riipumattomuustestin mukaan tarjouksen velvoittavuuden ymmärtämisen jakaumat eivät poikkea tilastollisesti merkitsevästi aktivoitumisen luokissa ($p > 0,05$) (taulukko 12). Näyttäisi siltä, että aktivoitumismekanismia ei voi empiirisesti palauttaa myöskään tarjouksen lainsäädännöllisen sisällön ymmärtämiseen. Vaikka silmämääräisesti arvioituna aktivoituminen on hieman yleisempää silloin, kun tarjouksen hallinnallinen sisältö ymmärretään, yhteys ei ole tarpeeksi voimakas suhteutettuna aineiston pieneen kokoon, jotta vaadittava merkitsevyystaso alittuisi.

Näyttäisi siltä, että tarjouksen taloudellinen velvoittavuus ei saa nuorta aktivoitumaan työn tai koulutuksen hakuun, mutta niin ei tee myöskään käynnin onnistuneeksi kokeminen (taulukot 9, 10 ja 11). Myöskään tarjouksen velvoittavuuden ymmärtämisellä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä aktivoitumiseen. Näyttäisi siltä, että käynnin seurauksena aktivoitumista on vaikea palauttaa kvantitatiivisesti mitattuihin empiirisiin havaintoihin kohtaamisesta. Teoreettisesti olisi perusteltua olettaa, että taloudellisen kannustavuuden toimimisen ehtona olisi kohtaamisen hallinnallisen sisällön ymmärtäminen. Aiempien havaintojen perusteella toimenpidetarjouksen byrokraattinen sisältö jää kuitenkin huomattavan usein ymmärtämättä. Aineiston pieni koko ei mahdollista sen selvittämistä, kuinka tarjouksen velvoittavuus vaikuttaa aktivoitumiseen ymmärryksen taustalla. Mikäli ymmärrys olisi yhteydessä yleisempään aktivoitumiseen ainoastaan velvoittavien tarjousten tapauksessa, viittaisi tämä oletusten mukaiseen taloudelliseen toimintaan, jossa taloudellisia sanktioita pyritään välttämään ja ne ohjaavat valintaa, so. aktivoivat. Mikäli ymmärrys olisi yhteydessä aktivoitumiseen myös siinä ryhmässä, jolle tarjous ei ole velvoittava, olisi kyseessä mahdollinen empiirinen viite ekonomistisen kannustavuuden ylittävistä kannustavuuden aspektista.

Aineiston pieni koko asettaa edellä mainitun kaltaiselle aktivoitumisen ja ymmärtämisen yhteisvaihtelun empiiriselle tarkastelulle rajoitteensa. Ristiintaulukoiden solukohtaiset frekvenssit jäisivät tällaisessa tarkastelussa usean solun kohdalla ainoastaan muutamaan havaintoyksikköön. Tämän vuoksi jatkoanalyysissä on hyödynnettävä teoreettista oletusta siitä, että tarjouksen työvoimapoliittisen sisällön ymmärtäminen on edellytyksenä taloudellisen kannustavuuden, sekä koko järjestelmän, tehokkaalle toimimiselle.

Taulukon 13 alimmasta sarakkeesta nähdään käynnin myönteiseksi kokemisen jakaumien poikkeavan toisistaan tarjouksen velvoittavuuden ymmärtämisen luokissa. Ymmärrys tarjouksen velvoittavuudesta on yleisempää koettaessa käynti erittäin onnistuneeksi. Ero on

tilastollisen merkitsevyyden rajoissa ($p = 0,034 < 0,05$) ja jakaumat säilyvät samansuuntaisina tarjouksen velvoittavuuden kummassakin luokassa, vaikka luokkakokojen pienuudesta johtuen khiin neliön testin tulokset eivät näissä luokissa yllä tilastolliseen merkitsevyyteen. Tarjouksen velvoittavuus on otettu tarkasteluun elaboraatiomielessä pyrkimyksenä varmistaa käynnin myönteiseksi kokemisen ja tarjouksen velvoittavuuden ymmärtämisen yhteisvaihtelun riippumattomuus tarjouksen velvoittavuudesta. Olisihan mahdollista, että tarjouksen ymmärtäminen nimenomaan velvoittavaksi (kokemus pakotetuksi tulemisesta) vaikuttaisi käänteisesti käynnin kokemiseen, jolloin ytimenä olisikin kysymys tarjouksen velvoittavuudesta, eikä henkilökohtaisessa kontaktissa tapahtuvasta asioiden selkeytymisestä ja ymmärtämisestä. Alla olevan taulukon perusteella tämä hypoteesi voidaan varovasti hylätä, sillä jakaumat ovat samansuuntaisia tarjouksen velvoittavuuden eri luokissa. Mikäli ymmärrys ja käynnin onnistuneeksi kokeminen olisivat yhteisvaihdelleet ainoastaan ei-velvoittavien tarjousten ryhmässä, olisi tämän voitu tulkita liittyvän nimenomaan siihen, ettei tarjous sisällä pakottamisen aspektia eli taloudellisen sanktion uhkaa. Taulukoissa 14 ja 15 tarkastellaan ymmärtämisen suhdetta kahteen muuhun psykososiaalisen kannustavuuden indikaattoriin: siihen, olisiko käynti hakijan mielestä voitu hoitaa etänä netitse tai puhelimitse sekä siihen, millä tavalla hakija mieluiten olisi asioinut. Tarjouksen velvoittavuuden ymmärtäminen näyttäisi liittyvän selkeästi henkilökohtaisen käynnin arvostamiseen.

TAULUKKO 13. Tarjouksen velvoittavuuden ymmärtämisen ja käynnin erittäin myönteiseksi kokemisen yhteisvaihtelu tarjouksen velvoittavuuden luokissa.

Kyllä: $\chi^2 (1) = 1,950$, $p = 0,163$

Ei: $\chi^2 (1) = 1,413$, $p = 0,235$

Yhteensä: $\chi^2 (1) = 4,513$, $p = 0,034$

Tarjouksen taloudellinen velvoittavuus			Hakijan ymmärrys velvoittavuudesta		
			Kyllä	Ei	Yhteensä
Kyllä	Käynnin kokeminen erittäin myönteiseksi	Kyllä	7	6	13
			53,8%	46,2%	100,0%
		Ei	8	18	26
			30,8%	69,2%	100,0%
Yht.			15	24	39
			38,5%	61,5%	100,0%
Ei	Käynnin kokeminen erittäin myönteiseksi	Kyllä	21	5	26
			80,8%	19,2%	100,0%
		Ei	20	10	30
			66,7%	33,3%	100,0%
Yht.			41	15	56
			73,2%	26,8%	100,0%
Yht.	Käynnin kokeminen erittäin myönteiseksi	Kyllä	28	11	39
			71,8%	28,2%	100,0%
		Ei	28	28	56
			50,0%	50,0%	100,0%
Yhteensä			56	39	95
			58,9%	41,1%	100,0%

TAULUKKO 14. Tarjouksen velvoittavuuden ymmärtämisen ja vaihtoehdoisen asiointitavan yhteisvaihtelu.

($\chi^2 (1) = 13,319$, $p = 0,000$)

		Hakijan ymmärrys velvoittavuudesta		
		Kyllä	Ei	Yhteensä
Olisiko käynti voitu mielestäsi hoitaa netitse tai puhelimitse?	Kyllä	8	19	27
		29,6%	70,4%	100,0%
	Ei	62	28	90
		68,9%	31,1%	100,0%
Yhteensä		70	47	117
		59,8%	40,2%	100,0%

TAULUKKO 15. Tarjouksen velvoittavuuden ymmärtämisen ja paikan päällä asioinnin arvostamisen yhteisvaihtelu.

($\chi^2(1) = 11,267$, $p = 0,001$)

		Hakijan ymmärrys velvoittavuudesta		
		Kyllä	Ei	Yhteensä
Olisitko asioinut mieluiten paikan päällä?	Kyllä	62 67,4%	30 32,6%	92 100,0%
	Ei	8 30,8%	18 69,2%	26 100,0%
Yhteensä		70 59,3%	48 40,7%	118 100,0%

Havainnot avaavat kaksi mielekästä tulkintamahdollisuutta: henkilökohtaisessa neuvontatilanteessa syntyvä asioiden selkeytyminen ja ymmärrys tekevät käynnin nuoren hakijan näkökulmasta onnistuneeksi. Tilanne voidaan tulkita myös niin, että kohtaamisessa muodostunut psykososiaalinen vuorovaikutuksellinen ulottuvuus, jota käynnin myönteiseksi kokeminen indikoi, edistää sopimuksen ymmärtämistä. Näin ajateltuna nuoren hakijan ja virkailijan toimiva vuorovaikutussuhde loisi edellytykset kohtaamisen byrokraattisen sisällön ymmärtämiselle, tai ainakin edistäisi tämän ymmärryksen muodostumista. Tällä tavoin tulkittuna se, jota aiemmin tutkimuksessa nimitettiin ”psykososiaaliseksi” käynnin koettuun laatuun perustuvaksi kannustavuudeksi, edistäisi yhteisymmärrystä ja tiedonkulkua sopimuksen osapuolten välillä. Seuraavaksi hypoteesia tarkastellaan näin muodostetun kannustavuuskäsityksen toimimisen ehtoihin syntyen: tarkastellaan, mikä tekee käynnistä onnistuneen. Tässä vaiheessa mukaan analyysiin otetaan myös virkailijan näkökulman huomioivia muuttujia, jotta käynnin vuorovaikutuksellinen luonne tulee huomioiduksi, eikä kokemusta selitetä pelkästään nuoren asiakkaan näkökulmasta. Tapahtuuhan aktivointipolitiikan toimeenpano juuri tässä vuorovaikutuksellisessa prosessissa, jossa myös virkailija on aktiivinen toimija (vrt. Lipsky 1980).

5.4 Onnistuneen käynnin osatekijät

Käynnin onnistuneeksi kokeminen hakijan näkökulmasta selittyy vahvasti kohtaamisen vuorovaikutuksellisuuteen liittyvillä seikoilla. Kysymyslomakkeella näitä seikkoja kartoitettiin kysymyksillä, jotka on esitelty edellä "psykososiaalisen kannustavuuden" indikaattoreita esiteltäessä. Korrelaatiomatriisissa on tarkasteltu käynnin kokemiseen

liittyvien tekijöiden keskinäisiä suhteita niin virkailija- kuin asiakasnäkökulma huomioon ottaen (taulukko 16). Korrelaatiomatriisi on laskettu käyttäen Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa, sillä se on epäparametrinen menetelmä eikä näin ollen vaadi muuttujilta ehdotonta normaalijakautuneisuutta tai jatkuvuutta (esim. Nummenmaa 2009). Virkailijan näkökulmasta onnistunut käynti korreloi melko voimakkaasti (0,33**) sen kanssa, miten virkailija kokee hakijan kantaneen vastuunsa. Vastuun kantamista kuvaavan muuttujan oletuksena on nuoren aiempi asiointi toimiston kanssa. Nuori on voinut asioida vastaanottovirkailijan kanssa jo aiemmin, jolloin tieto vastuunkannosta juontuu virkailijan omakohtaisesta kokemuksesta tai virkailija on voinut tarkastella hakijan rekisteritietoja Ura-järjestelmästä. Vastuunkantomuuttujan voidaan tulkita kuvaavan hakijan tilannetta pidemmältä ajanjaksolta, joka ylittää kyseisen käynnin poikkileikkausluonteisen kuvauksen yksittäisestä asiointikohtaamisesta toimipisteessä: muuttujan voidaan katsoa sisältävän ajallista kertymätietoa hakijan tilanteesta virkailijan silmin tulkittuna. Näin muuttuja toimii siltana haastatteluaineiston ja Ura-rekisterin välillä.

Virkailijan arvio hakijan vastuunkannosta on selkeässä yhteydessä virkailijan kokemukseen käynnin onnistuneisuudesta. Virkailijan kokemus käynnin onnistuneisuudesta puolestaan yhteisvaihtelee voimakkaasti hakijan kokemuksen käynnin onnistuneisuudesta (0,29**) kanssa. Korrelaatiomatriisista havaitaan sekä virkailijan että hakijan kokemusten käynnin onnistuneisuudesta itse asiassa yhteisvaihtelevan voimakkaasti samalla tavalla kaikkien matriisissa olevien muuttujien suhteen. Lisäksi havaitaan erityisesti virkailijan (hakijan näkökulmasta) koetun joustavuuden ja ymmärtäväisyyden olevan voimakkaasti yhteydessä käynnin onnistuneeksi kokemiseen hakijan näkökulmasta: toisin sanoen hakijan näkökulmasta käynti on onnistunut virkailijan kohdella häntä joustavasti ja ymmärtäväisesti. Myös virkailija kokee tällöin käynnin onnistuneeksi. Hieman heikommin, kuin hakijan ja virkailijan käsitykset käynnin onnistuneisuudesta, yhteisvaihtelee virkailijan näkemys käynnin onnistuneisuudesta sen kanssa, kuinka joustavaksi ja ymmärtäväiseksi nuori hänet on kohtaamisessa kokenut. Yhteydet ovat kuitenkin tilastollisesti merkitseviä.

Virkailijan arvio hakijan vastuunkannosta välittyy vahvasti käynnin kokemiseen nuoren näkökulmasta. Hakijan vastuunkannon voidaan tulkita määrittävän kyseisen käynnin onnistuneeksi kokemista nuoren näkökulmasta sen kautta, kuinka joustavasti ja ymmärtäväisesti nuori kokee tullessa kohdeksi käynnillä. Hakijan hyvä vastuunkanto lisää siis onnistuneen käynnin todennäköisyyttä molemminpuolisesti arvioituna.

Käynnin onnistuneisuutta määrittävät selkeästi edellä mainitut tekijät. Yksittäisen asiointikäynnin onnistuneisuutta arvioitaessa nuorella on oletettavasti usein ennakkokäsityksiä kohtaamiseen liittyen, varsinkin, mikäli hakijalla on pidempi asiakashistoria toimipisteessä. Yhden asiointikerran onnistuneeksi kokeminen voi riippua myös monesta satunnaisesta tekijästä. Asiointi saatetaan arvioida onnistuneeksi, mikäli mikään ei tee siitä poikkeuksellisen epäonnistunutta. Näillä tekijöillä on mahdollisesti vaikutusta siihen, että käynnin onnistuneeksi kokeminen ei haastatteluaineistossa yhteisvaihdellut tilastollisesti merkitsevästi monenkaan taustamuuttujan kanssa. Ainoastaan nuoren subjektiivisesta orientaatiosta oli mahdollista löytää käynnin kokemiseen (13a + 9) eroja tuottava tekijä: koettu luottamus (Spearmanin rho = -0,197, p = 0,01). Sukupuolen perusteella puolestaan naiset arvioivat käynnin myönteisemmäksi kuin miehet (Spearmanin rho = 0,148, p = 0,042). Muut nuoren yhteiskunnallista asemaa määrittävät tekijät eivät suoraan näyttäisi määrittävän käynnin muotoutumista hakijan kokemuksen näkökulmasta. Virkailijoiden ammattitaito saattaa piillä juuri tässä: ehkä työntekijä pystyy kohtaamaan nuoren henkilökohtaisessa neuvontatilanteessa nuoren omista tarpeista ja tilanteesta lähtien, nuorta kuunnellen ja kannustaen niin, että kohtaamisessa avautuva kahdenkeskinen psykososiaalinen ulottuvuus kykenee ylittämään yhteiskunnallisten erontekojen mekanismien tuottamat murit ja liudentamaan TE-hallinnon byrokratiassa muutoin ilmenevät sosioekonomiset erot (vrt. Pitkänen ym. 2007).

TAULUKKO 16. Spearmanin rho -järjestyskorrelaatiokertoimet käynnin kokemisesta. Hakijan ja virkailijan näkemysten yhteisvaihtelut.

Muuttujat	12a.	7.	13a + 9	11. A)	11. B)	11. C)	11. D)
12a.	1	,333**	,289**	-,149*	,241**	,245**	-,207**
7.	,333**	1	,224**	-,235**	0,088	0,106	-,296**
13a + 9	,289**	,224**	1	-,419**	,241**	,233**	-,462**

*p <0,05, **p <0,01
, jossa

12.a. Oliko asiakaskäynti näkemyksesi mukaan kokonaisuudessaan onnistunut vai ei?

(virkailijan näkemys)

7. Millä tavalla hakija on kantanut vastuunsa? (virkailijan näkemys)

13a + 9 Summamuuttuja käynnin myönteiseksi kokemisesta (hakijan näkemys)

11. A) Miten arvioisit, kuinka virkailija äskeisessä tapaamisessa suhtautui? Kuinka **joustava** virkailija oli?

11. B) Miten arvioisit, kuinka virkailija äskeisessä tapaamisessa suhtautui? Kuinka **tiukka**?

11. C) Miten arvioisit, kuinka virkailija äskeisessä tapaamisessa suhtautui? Kuinka **kiireinen**?

11. D) Miten arvioisit, kuinka virkailija äskeisessä tapaamisessa suhtautui? Kuinka **ymmärtäväinen**?

Huom. Negatiiviset korrelaatiot 11A) ja 11D) johtuvat kysymyksenasettelusta juontuvasta mittasteikon käänteisyydestä.

Vai onko todellisuus se, että henkilön subjektiivisen kokemuksen indikointi yhden asiointikerran perusteella ei vain ole riittävä mittari tuomaan näitä eroja esiin? Toisaalta luottamus, joka on selkeässä yhteydessä sosioekonomiseen asemaan, josta lisää myöhempanä, kykenee havainnollistamaan näitä eroja. Myös sukupuoli, jolla on yhteys myös virkailijan arvioon hakijan vastuunkannosta, ilmentää näitä eroja. Seuraavaksi käsitellään virkailijan arviota siitä, millä tavalla hakija on kantanut vastuunsa TE-toimiston kanssa asioidessaan. Edellä esitetyn mukaisesti vastuunkanto määrittää osaltaan käynnin koettua onnistumista, joten hakijan aiempi palveluhistoria määrittää luonnollisesti myös kyseistä yksittäistä käyntiä. Vastuunkantomuuttuja sisältää ajallista kertymätietoa virkailijan silmin tulkittuna siitä, millä tavalla hakija on nuorisotakuun asiakkaana pelannut systeemin määrittämää peliä: onko toimenpidetarjouksiin reagoitu systeemin edellyttämällä tavalla vai onko järjestelmän hakijalle asettamia velvollisuuksia syystä tai toisesta laiminlyöty jopa sanktioiden uhalla. Näin vastuunkantomuuttuja rinnastuu sisällöltään Urarekisteriaineiston eri lausuntotyypeistä rakennettuihin suhtautumismuuttujiin kuvaten kokonaisvaltaisesti, tosin virkailijan arvioimana, hakijan tilannetta. Taulukossa 18 on listattu Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimet

haastatteluaineiston muuttujista, jotka korreloivat tilastollisesti merkitsevästi hakijan vastuun kantamisen kanssa. Osa muuttujista on niin sanottuja hakijan taustaa objektiivisesti kuvaavia muuttujia osan kuvatessa subjektiivista orientaatiota, kuten luottamusta tai "työhalukkuutta".

TAULUKKO 17. Selitettävän muuttujan jakauma.

Millä tavalla hakija on kantanut vastuunsa?	Frekvenssi	%-osuus	Validi %-osuus
Hyvin	59	29,1	39,6
Melko hyvin	38	18,7	25,5
Keskinkertaisesti	29	14,3	19,5
Melko huonosti	18	8,9	12,1
Erittäin huonosti	5	2,5	3,4
Yhteensä	149	73,4	100
Puuttuvat	54	26,6	
Koko aineisto	203	100,0	

*Vinous = 0,701, Huipukkuus = -0,551

TAULUKKO 18. Hakijan vastuunkannon ja eksporatiivisesti löydettyjen tilastollisesti merkitsevästi muuttujan kanssa yhteisvaihtelevien taustamuuttujien väliset järjestyskorrelaatiokertoimet.

Taustamuuttujat	Vastuun kantaminen
Tulevaisuuden työsuunnitelmat	,327**
Luottamus	-,181*
Sukupuoli	,221*
Koulutusaste	-,320**
4. Työhaun aktiivisuus (ennen käyntiä)	,194*
28. Työttömyyden kesto	,262**
20. Ikä	-,175*
2. Toimeentulo käynnin syynä	-,196*
26. Koulutuksen keskeyttäminen	-,181*
29. Kokemus tuntipalkalla	,187*
29. Kokemus pätkä- ja silpputöissä	,231**
33. Syömättömyys 3kk aikana	-,169*
36. 3) Työhalukkuus / -valmius	,196*
4. Palvelulinja	-,246**

*p < 0,05, **p < 0,01

Taulukosta havaitaan keskeisten sosioekonomisten taustamuuttujien (sukupuolen, koulutustason ja iän) yhteisvaihtelevan tilastollisesti merkitsevästi hakijan vastuunkannon kanssa. Sukupuolen arvon 1 edustaessa naissukupuolta ja arvon 2 miessukupuolta suora korrelaatio viittaa naisten miehiä parempaan vastuunkantoon. Koulutusasteen arvon suurentumisen merkityksessä koulutustason "kasvamista" käänteinen korrelaatio tarkoittaa

korkeamman koulutuksen olevan yhteydessä hakijan parempaan vastuunkantoon. Yhteyttä voidaan pitää yhteiskuntatieteellisessä tutkimusasetelmassa vahvana. Havainto on tärkeä, sillä sen voidaan katsoa yhtyvän suoraan Urarekisteriaineiston tuloksiin, joista ilmenee pelkän peruskoulutuksen varassa olevien nuorten suurempi alttius karenssilausunnoille korkeammin koulutettuihin verrattuna (ks. luku 5.5). Työttömyyden keston suora korrelaatio vastuunkannon kanssa kertoo lyhyemmän työttömyyden olevan yhteydessä parempaan vastuunkantoon. Näyttäisi siltä, että virkailija arvioi vastuullisemmiksi sellaiset hakijat, joilla on tulevaisuuden työsuunnitelmia. Nuoren subjektiivinen orientaatio yhteisvaihtelee vastuunkannon kanssa myös hänen sisäistämänsä luottamuksen ja työhalukkuuden muodossa. Mitä enemmän henkilö kokee voivansa luottaa kanssaihmiin yleensä, sitä paremmin hän on kantanut vastuunsa virkailijan näkökulmasta (käänteinen korrelaatio johtuu mittaustason käänteisyydestä, ehkä pitäisikin nimetä epäluottamukseksi). Mitä halukkaampi hakija on vastaanottamaan töitä, vaikka ei hyötyisi siitä työttömyysturvaan nähden rahallisesti, sitä paremmin hakija on virkailijan näkökulmasta kantanut vastuunsa.

Matriisin muuttujilla on myös lukuisia keskinäisiä korrelaatioita, joten muuttujien yhteydet eivät ole yksiselitteisen additiivisia vastuunkannon suuntaan: matriisin muuttujilla on toisin sanoen vahvaa multikollineaarisuutta. Koska muuttujat eivät näin ollen ole tyystin itsenäisiä vastuunkantoa selittäviä ulottuvuuksiaan, on mahdollista jäljittää elaboraation avulla niitä mekanismeja, joiden kautta erilaiset tekijät vaikuttavat tai linkittyvät toisiinsa. Yksinkertaisin menetelmä tähän olisi osittaiskorrelaatiokertoimien tarkastelu, mutta usean selittäjämuuttujan yhtäaikaiseen tarkasteluun ottamiseen soveltuu parhaiten lineaarinen regressioanalyysi (ks. metodiluku). Muuttujien mittaustasojen voidaan katsoa olevan lineaariseen mallintamiseen riittäviä selitettävän muuttujan ollessa skaalaltaan viisiarvoinen kuvaten vastuunkantoa pykälittäin hyvästä huonompaan. Muuttujan vinous (skewness) ja huipukkuus (kurtosis) ovat lineaarisen mallintamisen suhteen hyväksyttävissä arvoissa ($<|1|$) (Nummenmaa 2009, 155). Myös mallin selittävät muuttujat täyttävät nämä ehdot. Poikkeuksen luonnollisesti tekevät luokitteluasteikolliset dummy-muuttujat, jotka kuitenkin soveltuvat lineaariseen malliin (esim. Jokivuori & Hietala 2007).

Analyysi olisi mahdollista toteuttaa myös logistisena regressiona, jolloin välttyttäisiin parametrisiin menetelmiin liittyviltä muuttujien mittaustason ongelmilta. Lineaariseen regressioanalyysiin metodina nämä epävarmuustekijät huomioiden päädyttiin, sillä se on aineiston elaboraatiossa askeltavalla periaattella yleisesti käytetty ja hyväksytty

menetelmä. Logistisen regressioanalyysin käyttäminen tähän tarkoitukseen on puolestaan herättänyt keskustelua (ks. Mood 2010). Vaikka koulutusaste on luonteeltaan laatueroasteikollinen muuttuja, on perusteltua tulkita se järjestysasteikolliseksi, sillä arvojen kasvaminen kuvastaa koulutustasteen nousemista korkeammaksi. Lisäksi vastuunkannon ja koulutusasteen suhde näyttää esimerkiksi keskiarvojen tarkastelun perusteella yksisuuntaisen varianssianalyysin keinoin noudattavan lineaarista kaavaa. Rekisteriaineiston tulosten ja oheisen korrelaatiomatriisin nojalla on perusteltua olettaa koulutustason olevan keskeinen vastuunkannon suhteen eroja tuottava ja ilmentävä "rakenne". Analyysissä lähdetään selvittämään, mitkä tekijät vaikuttavat hakijan vastuunkantoon suoraan ja mitkä epäsuorasti osoittautuen epäsuoriksi vaikutuksiksi tai näennäisyhteyksiksi.

5.5 Hakijan vastuunkanto

Tässä tarkastelussa ei olla kiinnostuneita työttömyyden keston tai syömättömyyden yhteydestä hakijan vastuunkantoon, sillä niiden ei voida katsoa edeltävän kausaalisesti hakijan vastuunkantoa, vaan ne voivat yhtä hyvin olla huonon vastuunkannon seuraus. Tarkastelussa ollaan kiinnostuneita hakijan yhteiskunnallista asemaa sekä subjektiivista orientaatiota kuvaavista taustamuuttujista, joiden voidaan tulkita kausaalisesti edeltävän vastuunkantoa. Työttömyyden keston yhteys hakijan vastuunkantoon on tärkeä havainto, muttei selitä mikä saa osan nuorista kantamaan huonosti vastuunsa ja heidän työttömyytensä pitkittymään. (Urarekisteriaineiston tavoin haastatteluaineistossa työttömyyden kesto yhteisvaihtelee tilastollisesti erittäin merkitsevästi (-0,331**) hakijan koulutusasteen kanssa ikävakiotuna.) Myös syömättömyys rahojen loputtua viittaa enemmän huonon vastuunkannon seuraukseen kuin syyhyn.

Analyysi toteutetaan vaiheittain muodostamalla ensin malli, jossa on mukana kaikki sisällöllisesti keskeiset kausaalista selitysarvoa omaavat muuttujat. Muuttujien, jotka alittavat tilastollisen merkitsevyytensä selittäjinä, voidaan katsoa olevan perustavimpia vastuunkannon selittäjiä. Tämän jälkeen mallista lähdetään karsimaan näitä keskeisiä selittäjämuuttujia ja tarkastellaan, kuinka malli muuttuu edelliseen verrattuna. Mikäli näiden perustavien selittäjämuuttujien pois tiputtaminen saa aikaan uusien tilastollisesti merkitsevien yhteyksien ilmenemisen mallissa, voidaan näiden uusien merkitsevien yhteyksien ajatella vaikuttavan vastuunkantoon poisjätettyjen muuttujien kautta. Tavoitteena ei siis ole pelkästään rakentaa mahdollisimman selitysvoimaista mallia, vaan multikollineaarisuutta hyödyntäen myös elaboroida aineistoa.

TAULUKKO 19a. Lineaarinen regressiomalli. 1 askel. Hakijan vastuunkantoa selittävät muuttujat.

R² = 0,269, Korjattu R² = 0,221, F = 5,604, p = 0,000. N = 131.

Selittäjämuuttuja	B	Keski- virhe	Stand. Beta	t	p	Vakioimaton korrelaatio	Vakioitu korrelaatio
(Vakio)	1,726	1,093		1,58	0,117		
Koulutustaso	-0,271	0,106	-0,218	-2,541	0,012	-0,353	-0,197
Sukupuoli	0,307	0,195	0,130	1,576	0,118	0,207	0,122
Ikä	-0,028	0,031	-0,077	-0,904	0,368	-0,180	-0,070
36. 3) Työhalu / -valmius	0,058	0,084	0,058	0,693	0,490	0,175	0,054
Luottamus	-0,117	0,100	-0,096	-1,176	0,242	-0,170	-0,091
29. Kokemus pätkätöistä	0,500	0,235	0,174	2,125	0,036	0,207	0,165
29. Kokemus tuntipalkalla	0,169	0,183	0,075	0,926	0,356	0,176	0,072
TulevaisuudenTyösuun.	0,578	0,213	0,222	2,712	0,008	0,341	0,210

*Huom. Vakioitu korrelaatio on "semi-partial"-tyyppiä eli "kokonaan" vakioitu.

Ensimmäisestä mallista nähdään koulutustason, aiemman työkokemuksen pätkä- ja silpputöistä sekä sen, onko hakijalla suunnitelmia millaiseen työhön hän tulevaisuudessa tähtää, selittävän itsenäisinä ulottuvuuksinaan sitä, miten hyvin hakija on kantanut vastuunsa virkailijan arvioimana ($p < 0,05$). Muiden mallin muuttujien vaikutukset peittyvät näiden kärkeiselittäjien vaikutusten alle ja sekoittuvat niihin. Tämä havainnollistuu korrelaatiokertoimiin huomiota kiinnittämällä: niin iän, työhalun kuin aiemman työkokemuksen tuntipalkalla osittaiskorrelaatiokertoimet ovat huomattavasti pienempiä kuin vakioimattomat kertoimet. Näin on myös koulutustason ja tulevaisuuden työsuunnitelmien suhteen, mutta korrelaatiot pysyvät näiden tapauksessa pienenemisestä huolimatta melko vahvoina. Myös sukupuolen ja luottamuksen korrelaatiokertoimissa tapahtuu huomattavaa pienenemistä mallin muuttujilla vakioinnin seurauksena. (Aiempaa työkokemusta kuvaavien muuttujien poisto mallista pudottaa mallin selitysasteen 22,1 %: sta 18,8 %: iin, mutta ei muuta mallia juuri muuten.) Koska aiempi työkokemus näyttäisi selittävän vastuunkantoa suhteellisen itsenäisesti, ei sillä ole elaboraation kannalta ratkaisevaa merkitystä.

Seuraavassa vaiheessa mallista poistetaan aiempaa työkokemusta sekä tulevaisuuden työsuunnitelmia kuvaavat muuttujat. Mallin selitysaste pienenee 15,3 %: iin. Olennaisin muutos edellisiin malleihin verrattuna tapahtuu sukupuolen osalta: se alittaa tilastollisen merkitsevyyden raja-arvon ($p = 0,048$). Tämä tarkoittaa sukupuolen ja vastuunkannon yhteisvaihtelun selittyvän osin tulevaisuuden työsuunnitelmien kautta: naisilla on miehiä useammin suunnitelmia siitä, millaiseen työhön tulevaisuudessa aikoo suuntautua.

TAULUKKO 19b. Lineaarinen regressioanalyysi. 2. askel. Hakijan vastuunkantoa selittävät muuttujat.

R² = 0,184, Korjattu R² = 0,153, F = 5,9, p = 0,000. N = 137.

Selittäjämuuttuja	B	Keski- virhe	Stand. Beta	t	p	Vakioimaton korrelaatio	Vakioitu korrelaatio
(Vakio)	3,182	0,885		3,598	0,000		
Koulutustaso	-0,323	0,11	-0,251	-2,947	0,004	-0,341	-0,233
Sukupuoli	0,387	0,194	0,162	1,994	0,048	0,233	0,157
Ikä	-0,044	0,031	-0,12	-1,441	0,152	-0,158	-0,114
36. 3) Työhalu / -valmius	0,133	0,085	0,131	1,561	0,121	0,214	0,123
Luottamus	-0,108	0,103	-0,086	-1,045	0,298	-0,155	-0,082

*Huom. Vakioitu korrelaatio on "semi-partial"-tyyppiä eli "kokonaan" vakioitu.

Seuraava malli muodostetaan poistamalla koulutusaste selittäjämuuttujana. Tällöin mallin selitysaste putoaa 10 %:iin. Olennaista on mallin sisällöllinen muuttuminen: iästä ja työhalukkuudesta tulee merkitseviä selittäjiä ja luottamus painuu lähelle tilastollisen merkitsevyyden raja-arvoa. Iän yhteisvaihtelu vastuunkannon kanssa selittyy muun muassa koulutustason tuottaman vaihtelun kautta: korkeammin koulutetut ovat usein vanhempia. Myös työhalu näyttäisi tuottavan eroja vastuunkannossa hakijan koulutustason kautta. Näin tekee jossain määrin myös luottamus, vaikka se ylittää tilastolliseen merkitsevyyteen selittäjänä ainoastaan sellaisessa regressiomallissa, jossa se on ainoana selittäjänä mukana. Tämä johtuu luottamuksen keskinäisestä korreloimisesta monen mallissa olevan muuttujan kanssa.

TAULUKKO 19c. Lineaarinen regressioanalyysi. 3. askel. Hakijan vastuunkantoa selittävät muuttujat.

R² = 0,126, Korjattu R² = 0,1, F = 4,82, p = 0,001. N = 138.

Muuttuja	B	Keski- virhe	Stand. Beta	t	p	Vakioimaton korrelaatio	Vakioitu korrelaatio
(Vakio)	3,248	0,906		3,583	0,000		
Sukupuoli	0,402	0,2	0,168	2,012	0,046	0,226	0,163
Ikä	-0,07	0,031	-0,189	-2,286	0,024	-0,162	-0,185
36. 3) Työhalu/-valmius	0,178	0,086	0,175	2,076	0,040	0,203	0,168
Luottamus	-0,18	0,104	-0,143	-1,739	0,084	-0,159	-0,141

*Huom. Vakioitu korrelaatio on "semi-partial"-tyyppiä eli "kokonaan" vakioitu.

Ensimmäisen askeleen malli (taulukko 19a) selittää hakijan vastuunkannon vaihtelusta 22,1 prosenttia. Vahvimpia vastuunkannon selittäjiä ovat koulutusaste, aiempi työkokemus ja se, onko nuorella suunnitelmia, millaiseen työhön hän tulevaisuudessa tähtää. Mallista

huomataan tuntipalkkatyökokemuksen korrelaation tippuvan merkittävästi vakioituna, jonka voidaan tulkita johtuvan sen keskinäisestä korrelaatiosta pätkätyökokemuksen kanssa. Parhaiten nuorisotakuun henkilökohtaiseen työvoimaneuvontaan pohjautuvasta järjestelmästä nuoren vastuunkannolla indikoituna saa kiinni korkeasti koulutettu, aiempaa työkokemusta (tunti- tai pätkätoistä) kartuttanut työhön liittyviä suunnitelmia omaava nuori. Huonoiten puolestaan pelkän peruskoulun varassa oleva, aiempaa työkokemusta ja tulevaisuuden työtä koskevia suunnitelmia vailla oleva nuori. Nämä toimivat itsenäisinä selittäjinä, joiden kautta useamman selittäjämuuttujan vaikutus toteutuu. Tulevaisuuden suunnitelmia on useammin naisilla. Aiempi työkokemus ei juonnu muista selittäjistä, vaan vaikuttaa suoraan. Koulutustason tuottamat erot vastuunkannossa selittyvät osaltaan subjektiivisten orientaatioiden kautta: korkeammin koulutetut ovat sekä työhalukkaampia, että luottavaisempia kuin matalammin koulutetut. Muutokset mallien välisissä muuttujien standardoiduissa beta-kertoimissa vastaavat melko hyvin muutoksia kyseisten muuttujien tilastollisissa merkitsevyysasteissa sekä korrelaatiokertoimissa. Myös mallien sisäisen tarkastelun perusteella beta-kertoimien suuruus, tilastollinen merkitsevyysaste sekä korrelaatiokertoimet näyttävät vastaavan toisiaan. Tältä pohjalta voidaan olettaa, että muuttujien välisissä yhteyksissä ei ilmene tuloksia vääristävää heteroskedastisuutta.

Analyysi tukee käsitystä vailla koulutusta olevien työttömien nuorten problemaattisesta tilanteesta työttömyydenhallintajärjestelmässä. Nuorisotakuu kehitettiin vastaamaan etenkin näiden kouluttamattomien nuorten aktiivoinnin haasteisiin. Analyysi kuitenkin osoittaa kyseisen ryhmän olevan edelleen aktivointipolitiikalle haasteellinen kohde. Asiakkaiden yksilökohtaisen palveluntarpeen huomioimiseksi on kehitetty kolmen palvelulinjan linjajako. Ensimmäisellä linjalla olevat ovat lähinnä työnvälityksen asiakkaita. Toiselle linjalle lukeutuu "osaamisen kehittämisspalveluita" tarvitsevat ja kolmannelle "tuetun työllistämisen palveluita" tarvitsevat. Aiemmasta korrelaatiomatriisista (taulukko 18) havaitaan hakijan palvelulinjan ja hakijan vastuunkannon korreloivan käänteisesti melko vahvasti ja tilastollisesti erittäin merkittävästi. Tämä tarkoittaa syvemmillä TE-toimiston palvelujärjestelmässä olevien nuorten kantavan vastuunsa huonommin, kuin helpommin työllistyviksi segmentoitujen. Hakijan palvelulinja ja koulutustaso korreloivat myös tilastollisesti erittäin merkittävästi ja hyvin voimakkaasti (Spearmanin $R_{\text{hoo}} = -0,414$, $p = 0,00$) tarkoittaen matalammin koulutettujen olevan syvemmillä TE-toimiston palvelujärjestelmässä. Tämä voi kertoa siitä, että TE-toimisto kohdistaa palvelunsa muodollisesti oikein eniten apua tarvitseville ja

heikoimmassa asemassa oleville, mutta tekee sen tavalla, joka ei ota vaikeimmassa asemassa olevien omia intressejä, kykyjä ja resursseja, habitusta, riittävästi huomioon motivoivan vaikutuksen aikaansaadakseen. Tällöin hakija ei kiinnity palveluihin ja velvoitetta kantavista toimenpiteistä sopiminen työllistymissuunnitelmassa johtaa työvoimapolitiittisesti moitittavaan käyttäytymiseen, joka näkyy sanktioina rekisterissä ja vastaavasti huonona vastuunkantona virkailijan arvioimana (ks. Westerlund 2016).

Ammattiin koulutetut ja ammattiin kouluttamattomat ovat TE-hallinnon kanssa asioidessaan lainsäädännöllisesti eri asemassa. Peruskoulutetuilla ja lukiolaisilla on koulutukseenhakuvelvoite, ammattikoululaisilla ja korkeakoululaisilla tätä velvoitetta ei ole. Urarekisterin analyysissä tämä on otettu huomioon lausuntokoodauksissa. Vastuunkantomuuttujan voidaan tulkita ottavan tämänkin eron huomioon, sillä kyseessä on virkailijan kokonaisvaltainen arvio nuoren hakijan tilanteesta ja toiminnasta. Sisällöllisesti tämä ero saattaa muodostua hyvin merkitykselliseksi. Koska avoimille työmarkkinoille työllistyminen pelkän perusasteen koulutuksen varassa on etenkin nykyisessä työmarkkinatilanteessa haasteellista, tähtää nuorisotakuu kouluttamattomien työelämävalmiuksien parantamiseen koulutukseen kannustamalla. Viimeaikaisen kehityksen valossa tämä on hyvinkin perusteltua: vuodesta 1987 vuoteen 2014 ulottuvalla seurantajaksolla pelkän perusasteen suorittaneiden työllisyysaste on laskenut noin kuudestakymmenestä kolmesta prosentista noin neljäänkymmeneen kolmeen prosenttiin. Kaikilla koulutusasteilla työllisyysaste on seurantajaksolla pienentynyt, mutta pelkän perusasteen suorittaneiden keskuudessa muutos on poikkeuksellisen suuri: kaikkien korkeampien koulutusasteiden työllisyysasteiden muutokset pysyvät kymmenen prosentin marginaalissa, mutta peruskoulutetuilla muutos on jopa 20 prosenttia. Lukumääriin huomiota kiinnittämällä muutos konkretisoituu entisestään: kun vuonna 1987 pelkän perusasteen tutkinnon suorittaneiden työpaikkojen lukumäärä oli 874 472, vuonna 2014 vastaava määrä oli enää 272 176. Luku on pienentynyt aikavälillä noin kolmasosaan. Kaikilla muilla koulutusasteilla työpaikkojen lukumäärä on puolestaan kasvanut. (Myrskylä 2016.) Näyttäisi kuitenkin siltä, että juuri tämä koulutukseen liittyvä kannustaminen tuottaa edelleen haasteita nuorisotakuun toimeenpanossa. Tätä havainnollistavat seuraavat työvoimapolitiittisesti moitittavasta käytöksestä seuranneet Urarekisterin sanktiolausuntojen jakaumat.

TAULUKKO 20. Työssäolovelvoitteet koulutukseen hakematta tai sen kesken jättämisen perusteella koulutusasteittain (URA).

(χ^2 (3) = 1616,2, p = 0,00)

		Työssäolovelvoite		Yht.
		koulutuksen perusteella		
		Ei	Kyllä	
Koulutusaste	Korkeintaan perusaste	402	949	1351
		29,8%	70,2%	100,0%
	Ammattikoulu	2038	174	2212
		92,1%	7,9%	100,0%
	Lukio	492	328	820
		60,0%	40,0%	100,0%
	Korkeakoulu	239	14	253
		94,5%	5,5%	100,0%
Yht.		3171	1465	4636
		68,4%	31,6%	100,0%

TAULUKKO 21. Määräaikaiset karenssilausunnot koulutusasteittain (URA).

(χ^2 (3) = 164,97, p = 0,00)

		Määräaikaiset karenssit		Yht.
		Ei	Kyllä	
Koulutusaste	Korkeintaan perusaste	830	521	1351
		61,4%	38,6%	100,0%
	Ammattikoulu	1524	688	2212
		68,9%	31,1%	100,0%
	Lukio	702	118	820
		85,6%	14,4%	100,0%
	Korkeakoulu	210	43	253
		83,0%	17,0%	100,0%
Yht.		3266	1370	4636
		70,4%	29,6%	100,0%

TAULUKKO 22. Muusta syystä asetetut työssäolovelvoitteet koulutusasteittain (URA).
($\chi^2(3) = 171,1, p = 0,00$)

		Työssäolovelvoite Muu		
		Ei	Kyllä	Yht.
Koulutusaste	Korkeintaan perusaste	1091	260	1351
		80,8%	19,2%	100,0%
	Ammattikoulu	2016	196	2212
		91,1%	8,9%	100,0%
	Lukio	793	27	820
		96,7%	3,3%	100,0%
	Korkeakoulu	243	10	253
		96,0%	4,0%	100,0%
Yht.		4143	493	4636
		89,4%	10,6%	100,0%

TAULUKKO 23. Velvoittavien tarjousten kohdistuminen koulutusasteittain
(Haastatteluaineisto).
($\chi^2(6) = 16,5, p = 0,011$)

		9b. Onko hakija velvollinen ottamaan tarjouksen vastaan?			
		kyllä on	Ei ole	Ei oikeutta	Yht.
Koulutustaso	Peruskoulu tai kesken	11	29	20	60
		18,3%	48,3%	33,3%	100,0%
	Ammattikoulu	34	33	10	77
		44,2%	42,9%	13,0%	100,0%
	Lukio	8	13	7	28
		28,6%	46,4%	25,0%	100,0%
	Korkeakoulu	4	5	0	9
		44,4%	55,6%	0,0%	100,0%
Yht.		57	80	37	174
		32,8%	46,0%	21,3%	100,0%

Taulukoista havaitaan vain peruskoulun varassa olevien nuorten selkeää taipumusta saada selvästi vertailuluokkia yleisemmin erilaisia sanktiolausuntoja. Kaikkien taulukoiden kohdalla puhutaan tilastollisesti erittäin merkitsevistä ja suurista jakaumien poikkeavuuksista koulutustasojen välillä. Tarkasteltaessa koulutukseen hakematta jättämisen tai sen keskeyttämisen perusteella langetettuja työssäolovelvoitteita (taulukko

20), havaitaan peruskoululaisten ja lukiolaisten saavan huomattavan yleisesti tällaisia lausuntoja. Jopa 70,2 prosenttia peruskoululaisista ja 40,0 prosenttia lukion suorittaneista keruuhetkellä työttömistä Uudenmaan työvoimapiirin nuorista työnhakijoista on saanut työssäolovelvoitteen koulutukseen hakematta jättämisen tai sen keskeyttämisen perusteella. Luku on merkittävä ja voi viitata järjestelmän puutteelliseen kykyyn motivoida erityisesti peruskoulun varassa luovivia nuoria koulutukseen hakemiseen ja/tai siellä pysymiseen. Sanktioiden realisoitumisen vaikutuksista työn tai koulutuksen hakuun ei aineistojen puitteissa saada empiiristä näyttöä, mutta sanktioiden realisoitumisen voidaan todeta olevan huomattavan yleistä. Tämä viittaisi uhkavaikutuksen puutteelliseen toimintaan nuorten aktivoinnissa. Aiemmin empiirisessä analyysissä (taulukko 7) havaittiin, että toimenpidetarjouksen taloudellisella velvoittavuudella sinänsä ei ollut yhteyttä käynnin seurauksena työn tai koulutuksen hakuun aktivoitumiseen. Urarekisteri näyttäisi tukevan tätä haastatteluaineistosta tehtyä havaintoa osoittamalla, että motivoivan vaikutuksen sijaan karenssin uhka usein realisoituu rangaistuksena varsinkin, kun aktivoinnin päämääränä on kouluttamattoman nuoren kouluun aktivoiminen. Tätä tukee myös haastatteluaineistosta muodostettu taulukko 23, jossa työttömyysetuuden menettäminen on yleisintä peruskoululaisten (33,3 %) ja lukiolaisten (25 %) keskuudessa. Pienemmät etuuden menettämisen frekvenssit johtuvat siitä, että Urarekisteri kuvaa kertymää haastatteluaineiston ollessa poikkileikkaus. Näyttäisi siltä, että muuten hyvin vastuunsa kantavien lukiolaisten työttömyysturva kompastelee koulutukseenhakovelvoitteen takia. Ammatti- ja korkeakoulutetuilla tätä velvoitetta ei ole, joka näkyy pieninä osuuksina näiden lausuntojen saamisessa. Toisaalta lukiolaisten suuria koulutusvelvoitefrekvenssejä voi osaltaan selittää se, että he asuvat aineiston perusteella muita usammin vanhempiansa luona tai saavat toimeentulonsa vanhempiansa avustuksella, jolloin taloudellinen velvoittavuus ei ehkä luo heille samanlaista painetta työttömyyskorvauksien säilyttämisen suhteen, kuin niille, joilla tällaista taloudellista tukea ei ole.

Myös työvoimapolitiittisesti moitittavasta käytöksestä (taulukko 21) asetettujen määräaikaisten karenssin saaminen on yleisintä peruskoulutettujen keskuudessa, joista 38,6 prosenttia on saanut vähintään yhden tällaisen lausunnon asiakkuutensa aikana. Ammattikoululaisilla näiden lausuntojen saaminen on miltei yhtä yleistä (31,1 %). Sen sijaan lukion ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskuudessa määräaikaisten karenssilausuntojen saaminen on huomattavasti harvinaisempaa (14,4 % ja 17,0 %).

Toistuvasta työvoimapoliittisesti moitittavasta menettelystä asetettujen työssäolovelvoitteiden jakauma (taulukko 22) vahvistaa edellä esitettyjä havaintoja: näidenkin lausuntojen saaminen on selvästi yleisintä korkeintaan peruskoulun suorittaneiden keskuudessa (19,2 %). Toiseksi yleisintä se on ammattikoululaisten ryhmässä (8,9 %). Tälläkin tavalla indikoituna lukiolaiset ja korkeakoululaiset kantavat parhaiten vastuunsa. Lukiolaisista 3,3 prosenttia on saanut vähintään yhden tällaisen lausunnon, korkeakoululaisista 4,0 prosenttia.

Vaikka sanktioiden realisoitumisen vaikuttavuudesta ei voida saada yksiselitteisen suoraa näyttöä, pystytään sanktioiden purevuutta arvioimaan porkkanoiden ja karenssien keskinäistä yhteisvaihtelua tarkastelemalla. Taulukossa 24 on tarkasteltu yhdistettynä kaikkien eri sanktiolausuntotyyppien ja työttömyysetuuden myöntämiseen johtaneiden lausuntojen yhteisvaihtelua koulutusasteittain. Taulukosta huomataan ensiksikin erilaisten sanktiolausuntojen saamisen olevan huomattavasti yleisempää kuin työttömyysetuuden myöntämiseen johtaneiden porkkanalausuntojen saamisen. Lisäksi huomataan porkkanalausuntojen saamisen olevan yleisempää silloin, kun hakija on saanut myös sanktiolausuntoja. Porkkanalausunnon saaneista ainoastaan vajaa kolmasosa (30,1 %) on sellaisia, jotka ovat välttyneet sanktiolausunnoilta. Tämä porkkanalausuntojen yhteisvaihtelu erilaisten sanktiolausuntojen kanssa avaa kaksi mielekästä tulkintamahdollisuutta (ks. Westerlund 2016). Karensiksi realisoitunut rangaistus työttömyysturvaan saa nuoren aktivoitumaan eli hakeutumaan johonkin aktivointitoimenpiteeseen, mikäli karenssi on asetettu ennen työttömyysturvaan oikeuttavan lausunnon antamista. Mikäli työvoimapoliittisesti "suotavasta" käytöksestä annettu myöntävä porkkanalausunto puolestaan on annettu ennen karenssilausuntoa, tulkinta on käänteinen. Tällöin pidempään jatkunut aktivointi vaikuttaisi syövän nuoren motivaatiota hänen keskeyttäessään aktivointitoimenpiteen tai jättäessä osallistumatta tällaiseen velvoitteesta huolimatta. Urarekisteristä ilmenee (Westerlund 2016, 45) kumpaakin lausuntotyyppiä saaneista nuorista jopa 80,2 prosentin saaneen porkkanalausunnon ennen karenssilausuntoa. Tarkastelun otanta on kuitenkin Ura-aineiston kokoon nähden varsin pieni (N = 263), joten luotettavia yleistyksiä kyseinen tarkastelu ei mahdollista. Tämä kuitenkin viittaisi jälkimmäisen tulkintavaihtoehdon osuvuuteen ja tukisi aiempia havaintoja taloudellisen kannustavuuden problematiikasta ja toimimisesta käytännössä. (Toisaalta koulutukseenhakuvelvoitetta tarkasteltaessa on huomioitava, että mikäli kouluun on yhteishaussa haettu ja lähdetty, ei se välttämättä näy

porkkanana vaan asiakkuuden katoamisena. Joka tapauksessa sanktion saaneet asiakkaat ovat tällä hetkellä työttöminä ja työvoimahallinnon asiakkaana.) Yhtäältä karenssin uhalla merkityt tarjoukset nuoren ja virkailijan kohtaamisessa eivät ole yhteydessä asiointikäynnin seurauksena tapahtuvaan työn tai koulutuksen hakuun aktivoitumiseen (taulukko 7). Toisaalta taloudellisen sanktion uhka usein realisoituu työttömyysetuuden eväävänä rangaistuksena. Korkeintaan peruskoulun suorittaneilla työvoimapolitiisesti moitittava menettely on huomattavasti yleisemmin myös toistuvaa muihin koulutustasoihin verrattuna (taulukko 22).

Vaikka lausuntojen saantijärjestyksen pohjalta tehtyihin yleistyksiin on syytä suhtautua varauksella, kertoo jotain jo yllätodettu seikka porkkanoiden ja karenssin yhteisvaihtelusta. Ainoastaan vajaa kolmasosa työttömyysetuuden saamiseen johtaneen porkkanalausannon saaneista on nuoria, joille karenssin uhka ei ole missään vaiheessa realisoitunut taloudellisena rangaistuksena. Koulutustason perusteella tarkasteltuna erot ovat merkittäviä, joista tärkeimpänä erottautuu korkeintaan peruskoulutason suorittaneiden jakaumat: miltei jokainen (93,2 %) porkkanalausannon saanut on saanut myös vähintään yhden sanktiolausunnon tässä ryhmässä. Muilla koulutusasteilla vastaavat jakaumat ovat huomattavasti tasaisempia tarkoittaen "systemin mukaan pelaamisen" niin, että sanktiot eivät ole realisoituneet, olevan huomattavasti yleisempää korkeammin koulutettujen keskuudessa.

Suuria koulutusvelvoitefrekvenssejä voi osaltaan selittää byrokraattinen mekanismi, jolla kouluttamaton nuori kirjautuu TE-hallinnon asiakkaaksi. Voi olla, että peruskoulunsa päättänyt nuori työttömäksi ilmoittautuva on jo lähtökohtaisesti rikkonut koulutukseenhakovelvoitettansa ja on täten jo valmiiksi sanktioitu. Lukiota valmistuneilla tilanne saattaa olla samankaltainen. Sanktioiden realisoituminen taloudellisiksi rangaistuksiksi aineistojen perusteella kielii taloudelliseen kannustavuuteen liittyvän uhkai- tai motivointivaikutuksen puutteellisesta toiminnasta erityisesti matalasti koulutettujen työttömien aktivoinnissa. Tämä voi selittyä yhtäältä puutteellisella tiedonkululla sopimusosapuolten välillä, jolloin velvoittavuus jää ymmärtämättä ja toisaalta velvoitteen tietoisella laiminlyönnillä syystä tai toisesta. Toistuvasta työvoimapolitiisesti moitittavasta käyttäytymisestä asetetun työssäolovelvoitteen tapauksessa on tuskin kyse pelkästä toistuvasta tietämättömyydestä. Sitä, kuinka sanktioiden uhkan realisoituminen rangaistuksiksi vaikuttaa työttömien nuorten aktivoitumiseen, ei aineistojen valossa pystytä varmuudella arvioimaan.

TAULUKKO 24. Lausuntojen yhteisvaihtelu koulutusasteittain.

Korkeintaan perusaste: ($\chi^2(1) = 140,17, p = 0,00$)

Ammattikoulu: ($\chi^2(1) = 117,66, p = 0,00$)

Lukio: ($\chi^2(1) = 9,39, p = 0,002$)

Korkeakoulu: ($\chi^2(1) = 11,80, p = 0,001$)

Yhteensä: ($\chi^2(1) = 315,72, p = 0,00$)

Koulutusaste			Sanktiolausunnot		Yht.
			Ei	Kyllä	
Korkeintaan perusaste	Porkkanat	Ei	286	534	820
			34,9%	65,1%	60,7%
	Kyllä	20	428	531	
		6,8%	93,2%	39,3%	
Yht.		322	1029	1351	
		23,8%	76,2%	100,0%	
Ammattikoulu	Porkkanat	Ei	1126	448	1574
			71,5%	28,5%	71,2%
	Kyllä	301	337	638	
		47,2%	52,8%	28,8%	
Yht.		1427	785	2212	
		64,5%	35,5%	100,0%	
Lukio	Porkkanat	Ei	401	347	748
			53,6%	46,4%	91,2%
	Kyllä	25	47	72	
		34,7%	65,3%	8,8%	
Yht.		426	394	820	
		52,0%	48,0%	100,0%	
Korkeakoulu	Porkkanat	Ei	175	37	212
			82,5%	17,5%	83,8%
	Kyllä	24	17	41	
		58,5%	41,5%	16,2%	
Yht.		199	54	253	
		78,7%	21,3%	100,0%	
Yht.	Porkkanat	Ei	1988	1366	3354
			59,3%	40,7%	72,3%
	Kyllä	386	896	1282	
		30,1%	69,9%	27,7%	
Yht.		2374	2262	4636	
		51,2%	48,8%	100,0%	

5.6 Koulutustasojen erot ja yhtäläisyydet

Lineaarinen regressioanalyysi hakijan vastuunkannosta edellä osoitti hakijan koulutustaustan, tulevaisuuden työsuunnitelmien sekä aiemman työkokemuksen pätkä- ja silpputöistä ennustavan virkailijan arviota hakijan vastuunkannosta. Myös Urarekisteri osoittaa koulutustason olevan selkeässä yhteydessä sanktiolausuntojen, kuten myös porkkanalausuntojen, saamisen yleisyyteen. Tötön (2012, 198) mukaan korrelaatio on suoran vaikutuksen, epäsuorien vaikutusten sekä näennäisvaikutuksen summa. Usean selittäjämuuttujan regressiomallissa (taulukko 19a) muut vastuunkantoa selittävät tekijät, niin kutsutut kolmannet muuttajat, on vakioitu, joten koulutustason ja vastuunkannon yhteydestä voidaan puhua *suorana vaikutuksena*. Tällaisiksi on perusteltua tulkita myös työsuunnitelmien ja työkokemuksen vaikutukset. Mallin muiden vastuunkannon kanssa tilastollisesti merkitsevästi yhteisvaihtelevien (taulukko 18) muuttujien yhteydet puolestaan osoittautuvat epäsuoriksi vaikutuksiksi, jotka juontuvat suoraan vaikuttavien muuttujien tuottamista yhteyksistä. Näin ollen koulutustaso, aiempi työkokemus sekä tulevaisuuden työsuunnitelmat ovat kvantitatiivisesti mitattuna perimmäisiä vastuunkantoa selittäviä muuttujia, rohkeasti lausuttuna huono tai hyvän vastuunkannon *syitä* tai vastuunkantoa ennustavia tekijöitä. Näin toteutettu empiirinen analyysi jättää kuitenkin vastaamatta kysymyksen, miksi matala koulutus ennakoit huonoa vastuunkantoa. Osa koulutustason ja vastuunkannon yhteisvaihtelusta selittyy subjektiivisten orientaatioiden kautta: matalammin koulutetut ovat vähemmän "työhalukkaita" ja luottavat kanssaihmiisiin keskimäärin vähemmän kuin korkeammin koulutetut, mutta nämä orientaatioerot eivät selitä koulutustason ja vastuunkannon välille jäävää *suoraa* yhteyttä. Koulutustaso ilmentää siis myös jotain, jota ei voi palauttaa aineiston perusteella empiirisesti hakijan subjektiiviseen orientaatioon. Järjestelmä ei siis niinkään näyttäisi olevan ongelmissa hakijoiden erilaisten subjektiivisten orientaatioiden kanssa, vaan tavallisten peruskoululaisten, ja jossain määrin ammattikoululaistenkin, kanssa.

Vaikka analyysissä keskeisimmiksi selittäjiksi osoittautuivat edellämainitut kolme kärkiselittäjää (koulutustaso, työkokemus pätkä- tai silpputöistä ja tulevaisuuden työsuunnitelmat), on tulkinnan kannalta keskeistä huomioida myös epäsuorat vaikutukset eli muuttajat, jotka korreloivat sekä koulutustason, että vastuunkannon kanssa tuottaen eroja koulutusasteiden välille: selittäväthän tällaiset muuttajat jopa 15,6 prosenttia (yhdessä muiden mallin selittäjien kanssa) hakijan koulutusasteen ja vastuunkannon välisestä yhteisvaihtelusta ($0,353 - 0,197 = 0,156$, taulukko 19a). Koulutusasteiden välisten

erojen ja yhtäläisyyksien lähempään tarkasteluun sovelletaan seuraavaksi erotteluanalyysiä.

Koulutusasteiden välisten subjektiivisten orientaatioerojen havaitseminen kvantitatiivisesti antaisi mahdollisia viitteitä nuorison eriytymisestä tai eriytyneisyydestä esimerkiksi Paul Willisin koulunvastaisen työväenluokkaisen nuorisokulttuurin tavoin. Sen sijaan tällaisten erojen puuttuminen viittaisi yhteiskuntaan ja kulttuuriin, jossa koulutusta arvostetaan yleisesti ja jossa tällaiset arvot ja asenteet eivät periydy sosialisatiossa sukupolvelta toiselle (esim. Mäkelä 1999). Subjektiivisten orientaatioerojen ilmeneminen voisi liittyä myös koulutuksen kasvaneeseen merkitykseen syrjäytymisen määrittelijänä "uuteen koulutukselliseen alaluokkaan" (Rinne & Kivirauma 2003, 48) liittyen tai siitä irrallisena.

Koulutustasoja erottelee toisistaan siis erottelufunktio, joka koostuu niin subjektiivisista orientaatioista kuin objektiivista yhteiskunnallista asemaa kuvaavista tekijöistä, joista osalla on epäsuora vaikutus vastuunkantoon (juuri koulutustason kautta) ja osalla ei. Osalla on myös suora vaikutuksensa. Erotteluanalyysin avulla saavutetaan tarkempi kuva siitä, missä suhteessa koulutustaustaltaan erilaiset nuoret eroavat toisistaan ja voisivatko nämä erot osaltaan selittää koulutustason tuottamia eroja vastuunkannossa virkailijan arvioimana. Mikäli tilastollisesti merkitsevää erottelufunktiosta löytyy koulutuksen suhteen selkeitä eroja tuottavia ominaisuuksia, jotka eivät ole yhteydessä vastuunkantoon, voidaan järjestelmän tulkita ottavan nämä erot onnistuneesti huomioon (esim. terveydentila on tällainen). Jos taas erottelufunktion koulutusasteiden välisiä eroja ilmentävät ominaisuudet ovat yhteydessä myös hakijan vastuunkantoon (samoja kuin regressiomallissa 19a), voidaan ne tulkita epäsuoriksi koulutustason kautta toteutuviksi vaikutuksiksi, jotka selittävät osan koulutustason ja vastuunkannon yhteisvaihtelusta, mutta eivät sen *suoraa* vaikutusta. Tällöin ongelma selittyisi siis osaltaan koulutustaustaan linkittyvien subjektiivisten orientaatioerojen kautta, mutta tämä ei kuitenkaan selittäisi kaikkea. Tulisiko koulutustason tuottaman suoran vaikutuksen hakijan vastuunkantoon tulkita siis selittyvän itse järjestelmästä, joka on mahdollisesti rakennettu eri tavoin eri koulutustaustasta tulevia kohtelevaksi (vrt. työttömyysturvalaki ja koulutukseenhakuvelvoite)? Näin ajateltuna järjestelmä kykenisi kannustamaan koulutettuja paremmin kuin kouluttamattomia ja taipuisi sanktioimaan varsinkin peruskoulun varassa luovivia. Esimerkiksi työssäolovelvoiteläusunnat koulutukseen hakematta jättämisen perusteella kohdistuvat huomattavan suurella frekvenssillä myös lukiolaisiin, jotka muuten kantavat virkailijan arvion mukaan vastuunsa hyvin. Tämä

viittaisi siihen, että sanktioita tuottaisi ennemminkin epätietoisuus velvoittavuudesta, kuin tietoinen laskelmoitu työllistymissuunnitelman laiminlyönti. Toisaalta, kuten aiemmin todettiin, lukiolaisten suuria koulutusvelvoitefrekvenssejä voi osaltaan selittää se, että he asuvat muita usammin vanhempiensa luona tai saavat toimeentulonsa vanhempiensa avustuksella, jolloin taloudellinen velvoittavuus ei ehkä luo heille samanlaista painetta, kuin niille, joilla tällaista taloudellista tukea ei ole.

Erotteluanalyysi on muodostettu pakottavalla menetelmällä ottamalla mukaan kaikki kyselylomakkeen keskeiset hakijan subjektiivista orientaatiota tai ominaisuuksia kuvaavat muuttujat sekä hakijan yhteiskunnallista asemaa kuvaavia muuttujia. Mallin muuttujat valittiin eksploratiivisesti dikotomisoitujen koulutusasteiden ja tulevien "selittäjämuuttujien" keskinäisten järjestyskorrelaatioiden perusteella, jolloin saavutettiin alustava käsitys siitä, mitkä muuttujat erottelevat koulutusasteita toisistaan. Tältä pohjalta pystyttiin muodostamaan selkeästi koulutustasoja toisistaan erotteleva erottelufunktio. Malliin otettiin mukaan myös asenneväittämiä, jotka eivät alustavan tarkastelun perusteella yhteisvaihdeleet merkittävästi koulutustason kanssa, sillä yhtä tärkeää erottelevien ominaisuuksien löytymisen kanssa on huomioida ryhmiä yhdistävät tekijät, erojen puuttuminen (esim. Jokivuori & Hietala 2007). Seuraaviin taulukoihin on tiivistetty erotteluanalyysin tulokset.

TAULUKKO 25a. Erotteluanalyysin tulokset.

Boxin M = 1,20, p = 0,046 Kanoninen korrelaatio = 0,501	
Ominaisarvo = 0,335 Wilksin lambda = 0,598, $\chi^2 = 83,856$, p = 0,000 N=171	
Muuttuja	Arvo funktiolla
36. 1) Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu.	-0,058
36. 2) Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa.	0,213
36. 3) Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisin työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri.	0,278
36. 4) Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaalipalkka	0,179
Luottamus	-0,351
35. Lapsuudenkodin varallisuus? (Oliko lapsuudenkotisi...?)	0,323
32. Miten koet tulevasi toimeen?	0,392
34. Millainen on terveydentilasi verrattuna muihin ikäisiisi?	0,378
Tulevaisuuden työsuunnitelmat	0,273
Aiempi työkokemus	0,322

TAULUKKO 25b. Erottelu-ulottuvuuden luokkakohtaiset poikkeamat yleiseskiarvosta koulutusluokittain.

Koulutustaso	Poikkeama
Peruskoulu tai kesken	0,635
Ammattikoulu	0,01
Lukio	-0,738
Korkeakoulu	-1,099

SPSS-ohjelmisto on luonut kolme erottelufunktiota malliin syötettyjen muuttujien pohjalta johtuen "selitettävän" tai "ryhmiteltävän" muuttujan, koulutustason, neliluokkaisuudesta. Funktioista kaksi ensimmäistä alittavat tilastollisen merkitsevyyden raja-arvon Wilksin lambda suhteen ($p < 0,05$), mutta sisällöllisesti mielenkiintoisemmaksi ja selvästi erottelukykyisemmäksi osoittautuu ensimmäisen funktion erottelu-ulottuvuus saaden ominaisarvon 0,335 ja oman selvästi suuremman suhteellisen erottelykyvyn (58,2 % varianssista) kuin kaksi muuta. Tämän takia huomio kiinnitetään ensimmäiseen funktioon, joka esitellään taulukoissa 25a ja 25b. Funktio muodostaa siis erottelu-ulottuvuuden, joka erottelee eri koulutustasot selkeimmin keskenään, toisin sanoen koulutustasot eroavat toisistaan tilastollisesti erittäin merkitsevästi mallin erottelufunktion osoittamalla tavalla. Boxin M -testisuure (taulukko 25a) mittaa oletusta ryhmien kovarianssimatriisien samanaikaisuudesta. Oletus on voimassa testisuureen arvon ylittäessä tilastollisen merkitsevyyden ($p > 0,05$) ja täytyy hylätä, mikäli arvo alittaa merkitsevyysasteen ($p < 0,05$). Edellisessä mallissa ryhmien kovarianssit osoittautuvat erilaisiksi p-arvon ollessa 0,046. Testiä on kuitenkin kritisoitu oletuksen hylkäämisherkkyydestä (esim. Jokivuori &

Hietala 2007, 125), joten mallin tuloksia voinee pitää tutkimuksen kannalta luotettavina. Onhan p-arvo hyvin lähellä tilastollisen merkitsevyyden raja-arvona tunnettua lukua 0,05.

Taulukosta 25a ilmenee erottelufunktion yksittäisten muuttujien saamat ulottuvuuden sisäiset lataukset. Suurimman arvon saavien muuttujien voidaan tulkita erottelevan ryhmiä toisistaan voimakkaimmin. Funktion muuttujat näyttäisivät erottelevan ryhmiä toisistaan melko tasaisella voimakkuudella: yksikään muuttujista ei saa selkeästi muista poikkeavan suurta arvoa. Voimakkaimmin koulutustasoja toisistaan erottelevat nuoren kokemus omasta toimeentulostaan (0,392), nuoren kokemus omasta terveydentilastaan (0,378) ja nuoren kokema luottamus tai epäluottamus (-0,351). Myös hänen arvionsa lapsuudenkotinsa varallisuudesta (0,323) ja aiempi työkokemuksensa (0,322) erottelevat koulutustasoja toisistaan selkeästi. Hieman pienempiä, mutta erottelukykyä osoittavia arvoja saavat myös hakijan työhön liittyvää subjektiivista orientaatiota indikoivat muuttujat koskien tulevaisuuden työhön liittyviä suunnitelmia (0,273), työhalukkuutta (0,278), huolta tulevaisuudessa työllistymisestä (0,213) sekä nuoren työntekijän palkkaa (0,179). Taulukko 25b kertoo tällä tavoin muodostuneen erottelufunktion erottelevan koulutustasoja toisistaan ikään kuin lineaarisesti ryhmäkohtaisia poikkeamia yleiskeskisarvosta keskihajontamittojen perusteella tarkastellen. Tältä(kin) perustalta koulutustaso luokitteluasteikollisuudesta huolimatta muodostaa ikään kuin jatkuvaksi tulkittavan janan, jossa pienempi arvo tarkoittaa korkeampaa koulutusastetta erottelufunktion arvoilla mitaten. Selkeimmin yleiskeskisarvon ylittää korkeintaan perusasteen suorittaneiden ryhmä. Eniten yleiskeskisarvon alapuolelle puolestaan jää korkeakoulun suorittaneiden ryhmä. Tulokinnan kannalta tämä tarkoittaa, että erottelufunktiolle latautuneet erottelevat ominaisuudet luonnehtivat vahvemmin (tai heikommin riippuen tulkintasuunnasta) matalammin koulutettuja ja heikommin korkeammin koulutettuja.

Analyysi osoittaa matalammin koulutettujen olevan kotoisin heikommin taloudellisesti toimeentulevista perheistä (heidän oman arvionsa mukaan). Matalammin koulutetuilla on myös aiempaa työkokemusta harvemmin verrattuna korkeasti koulutettuihin. Tästä näkökulmasta heidän työmarkkina-asemansa on koulutuksen lisäksi heikompi myös työkokemuksella mitattuna. Tämä voi selittyä osaltaan koulutustason ja iän tuottamalla epäsuoralla vaikutuksella: vanhemmat työttömät ovat ehtineet kerryttää työkokemusta nuoria enemmän.

Myös nuoren kokemus omasta terveydentilastaan näyttää erottelevan koulutusasteita toisistaan niin, että matalammin koulutetut kokevat terveydentilansa heikommaksi. Tämä viittaisi erityisesti korkeintaan peruskoulun suorittaneiden moniammatilliseen palveluntarpeeseen, joka onkin TE-palveluissa huomioitu asiakkaiden segmentoinnilla eri palvelulinjoille tämän palveluntarpeen mukaan. Peruskoululaiset ovat muita useammin segmentoitu linjalle 3 eli syvemmälle palvelujärjestelmään. Koska aiempaa regressioanalyysiä hakijan vastuunkannosta varten tutkittiin eksploratiivisesti kaikki vastuunkannon kanssa tilastollisesti merkitsevästi yhteisvaihtelevat lomakkeen muuttajat, eikä terveydentila yhteisvaihdellut hakijan vastuunkannon (virkailijan näkemys) kanssa, terveydentilan ei voida katsoa tiukan empiirisen seulan läpi tarkasteltuna selittävän koulutustason ilmentämiä eroja hakijan vastuunkannossa. Tällä tavoin tulkittuna nuorisotakuu kykenee aktivointitoimissaan ottamaan huomioon nuorten yksilölliset kokemukset omasta terveydentilastaan ja kohdentamaan palvelunsa niiden mukaan kannustavasti tai ainakin joustavasti.

Erottelufunktiolla vahvimman latauksen saanut hakijan kokemusta omasta toimeentulostaan kuvaava muuttuja kertoo matalammin koulutettujen kokevan tulevansa (taloudellisesti) huonommin toimeen kuin korkeammin koulutetut. Tähän viittaa myös se, että matalammin koulutetut ovat joutuneet olemaan viimeisen kolmen kuukauden aikana syömättä rahojen loppumisen vuoksi selvästi yleisemmin kuin korkeammin koulutetut (ei mallissa mukana). Koettu toimeentulo yhteisvaihtelee merkitsevästi työttömyyden keston kanssa, joka on matalammin koulutetuilla pidempi kuin korkeammin koulutetuilla. Matalammin koulutettujen kokemus huonosta toimeentulosta selittyyneen siis osaltaan pitkittyneellä työttömyydellä ja toisaalta sen mahdollisesti mukanaan tuomilla työvoimapolitiittisilla sanktioilla.

Nuoren subjektiivista työhön suuntautuvaa orientaatiota mittaavista kysymyksistä erottelufunktiolle latautuu nuoren tulevaisuuden työsuunnitelmia koskeva kyllä–ei-muuttuja, huolta tulevaisuudessa työllistymisestä kuvaava, työhalukkuutta kuvaava (siis välineellistä suhtautumista työhön kuvaava) sekä työhön tulevan nuoren palkkatasoa kuvaava muuttuja. Matalammin koulutetuilla näyttäisi olevan harvemmin suunnitelmia siihen liittyen, millaiseen työhön he aikovat tulevaisuudessa tähdätä. Väittämämuuttujien saamat arvot osoittavat matalammin koulutettujen olevan erimielisempiä väittämien kanssa. On huomionarvoista havaita yhtäältä matalasti koulutettujen olevan keskimääräistä vähemmän "työhalukkaita", vaikka toisaalta he kokevatkin tulevansa keskimääräistä

huonommin toimeen. Työhalukkuus kuvaa halua tehdä tilapäistäkin työtä, vaikka siitä ei seuraisi rahallista etua työttömyyskorvaukseen nähden, eli sen voidaan tulkita kuvaavan välineellistä suhtautumista työhön. Korrelaatiomatriisi ($r = 0,058$, $p = 0,423$) varmistaa, että aineistossa kokemus omasta toimeentulosta ei yhteisvaihtelee merkitsevästi tällä tavoin indikoidun "työhalukkuuden", tai välineellisen suhtautumisen työhön, kanssa. Aiemmassa analyysivaiheessa toteutettu korrelaatiomatriisi hakijan vastuunkannosta osoitti kyseisen muuttujan yhteisvaihtelevan (taulukko 18) tilastollisesti merkitsevästi vastuunkannon kanssa ja sitä seuraavat regressiomallit (taulukot 19 a, b ja c) osoittivat muuttujan selittävän vastuunkantoa. Vakioidussa regressiomallissa (taulukko 19a) korrelaatio heikkenee olennaisesti, joka selittyy muiden mallissa olevien muuttujien ja työhalukkuuden välisillä keskinäisillä korrelaatioilla, multikollineaarisuudella, joka tuottaa tämän epäsuoran yhteyden. Näyttäisi siltä, että työhalukkuus tai välineellinen suhtautuminen työhön selittää osaltaan hakijan vastuunkantoa koulutustason tuottaman epäsuoran vaikutuksen kautta. Näin näyttäisi tekevän myös aiempi työkokemus sekä tulevaisuuden työsuunnitelmat, mutta näillä muuttujilla on myös regressiomallista (taulukko 19a) ilmenevä koulutustasosta riippumaton, itsenäinen eli suora vaikutuksensa hakijan vastuunkantoon. Tällä tavoin indikoituna nuorison subjektiivisella eriytymisellä tai eriytyneisyydellä saattaa olla vaikutuksensa systeemin kannustavuuden toimivuuteen.

Koulutustasoja toisistaan erottelee melko vahvasti myös nuoren subjektiivisesti kokema luottamus tai epäluottamus, jonka voidaan tulkita kuvaavan sosiaalista disintegraatiota tai kyynisesti hostiilia persoonallisuutta (ks. Kortteinen & Tuomikoski 1998; Kortteinen & Elovainio 2012). Tutkimuksessa luottamusmuuttujaa ei ole käytetty luokittelemalla aineisto luottaviin ja ei-luottaviin, vaan sitä on käytetty jatkuvana muuttujana, jolloin tutkitaan ryhmäkohtaisen luottamuksen keskiarvoja. Erottelufunktion suhteellisen suuri negatiivinen arvo kertoo mitta-asteikon käänteisyydestä johtuen matalammin koulutettujen luottavan keskimääräistä vähemmän korkeammin koulutettujen luottaessa keskimääräistä enemmän (varianssianalyysi alla osoittaa peruskoululaisten ja ammattikoululaisten luottavan suunnilleen yhtä paljon ja lukiolaisten ja korkeakoulutettujen selkästi heitä enemmän keskenään suunnilleen yhtä paljon.). Erotteluanalyysin tuottaman tiedon, ja jo aiemman regressiomallin perusteella, voidaan näin indikoidulla sosiaalisella disintegraatiolla, joka ilmenee koettuna epäluottamuksena, tulkita olevan epäsuora, osin koulutustason kautta toteutuva, vaikutuksensa hakijan vastuunkantoon. Vaikutus on kuitenkin suhteellisen heikko eikä tyhjennä koulutustason tuottamaa suoraa vaikutusta.

Erotteluanalyysin erottelufunktiota vahvimmin määrittävät koettu toimeentulo, koettu terveydentila, koettu luottamus, aiempi työkokemus sekä hakijan tausta lapsuudenkodin varallisuudella indikoituna. Nämä tekijät siis erottelevat koulutustasoja toisistaan vahvemmin kuin subjektiiviseen orientaatioon liittyvät ominaisuudet. Koska kuitenkin keskeiset koulutustasoja toisistaan erottelevat ja hakijan vastuunkantoa selittävät muuttujat työkokemusta lukuun ottamatta kuvaavat nuoren subjektiivisia ominaisuuksia, joihin myös kysymykset koulunvastaisesta nuorisokulttuurista tai muunlaisesta huono-osaisuuden kokemuksien sisäistymisestä liittyvät, tarkastellaan näitä subjektiivisia eroja tarkemmin yksisuuntaisella varianssianalyysillä, joka on esitetty alla.

Varianssianalyysi (taulukko 26) kertoo kaikkien analyysissä mukana olleiden ominaisuuksien keskiarvojen vaihtelevan tilastollisesti merkitsevästi koulutustason eri luokissa lukuun ottamatta ensimmäistä väittämää työttömyyden merkityksestä. Väitteen "työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu" tilastollisen merkitsevyysasteen heikkous johtunee siitä, että suurin erotus ryhmäkeskiarvojen välillä on ainoastaan noin puoli yksikköä. Tarkastelemalla keskiarvoja pystytään kuitenkin havaitsemaan peruskoululaisten ja ammattikoululaisten saavan lukio- ja korkeakoulutasoisia selvästi pienemmät keskiarvot. Tämä osoittaa heidän olevan väitteen kanssa jokseenkin enemmän samanmielisiä, tai vähemmän erimielisiä korkeammin koulutettuihin nähden.

Toinen väittämistä kuvaa huolta tulevaisuudessa työllistymisestä. Erotteluanalyysissä ominaisuus latautui ulottuvuudelle kertoen matalammin koulutettujen olevan vähemmän huolissaan tulevaisuudessa työllistymisestä. Tämä havainnollistaa erotteluanalyysin epätarkkuutta kuvata yksittäisten ominaisuuksien ryhmäkohtaista vaihtelua, sillä varianssianalyysin perusteella eniten huolissaan tulevaisuudessa työllistymisestä ovat korkeakoululaiset ja peruskoululaiset. Peruskoululaisten arvo poikkeaa kuitenkin ammattikoululaisten ja lukiolaisten luokista huomattavasti vähemmän kuin korkeakoululaisten saama arvo, joka erottautuu selvästi muista ryhmistä. Välineellistä suhtautumista työhön kuvaava työhalukkuusväittäjä muodostaa suhteellisen tasaisesti koulutusasteittain pienenevän lineaarisen ulottuvuuden, jossa vähiten väitteen kanssa samaa mieltä on korkeintaan peruskoulun suorittaneiden ryhmä. Työhön tulevan nuoren palkkatasoa kuvaavan väittämän arvot puolestaan vaihtelevat niin, että väitteen kanssa eniten samaa mieltä ovat lukiolaiset ja ammattikoululaiset ja vähiten samaa mieltä korkeintaan perusasteen suorittaneet sekä korkeakoulutetut.

TAULUKKO 26. Varianssianalyysin tulokset sekä subjektiivisten selittäjien ryhmäkohtaiset keskiarvot eri koulutustasoilla.

Muuttuja	Koulutustaso	N	Ka.	Kh.	Kv.	Min.	Max.
36.1): F3,188 = 1,88, p = 0,135		36.4): F3,187 = 5,65, p = 0,001					
36.2): F3,188 = 4,16, p = 0,007		Luottamus: F3,188 = 5,65, p = 0,001					
36.3): F3,188 = 3,71, p = 0,013							
36. 1) Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu.	Peruskoulu	63	3,03	1,05	0,13	1	5
	Ammattikoulu	79	3,03	1,14	0,13	1	5
	Lukio	36	3,42	1,16	0,19	1	5
	Korkeakoulu	14	3,57	1,28	0,34	2	5
	Yhteensä	192	3,14	1,13	0,08	1	5
36. 2) Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa.	Peruskoulu	63	2,37	1,08	0,14	1	5
	Ammattikoulu	79	2,61	1,23	0,14	1	5
	Lukio	36	2,86	1,25	0,21	1	5
	Korkeakoulu	14	1,64	0,93	0,25	1	4
	Yhteensä	192	2,50	1,20	0,09	1	5
36. 3) Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisin, työttömyyskorvauksella jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri.	Peruskoulu	63	2,86	1,16	0,15	1	5
	Ammattikoulu	79	2,53	1,13	0,13	1	5
	Lukio	36	2,19	1,06	0,18	1	5
	Korkeakoulu	14	2,07	0,83	0,22	1	3
	Yhteensä	192	2,54	1,13	0,08	1	5
36. 4) Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän, kuin vastaavan tehtävän normaali palkka.	Peruskoulu	63	3,62	1,07	0,13	2	5
	Ammattikoulu	78	3,04	1,12	0,13	1	5
	Lukio	36	2,78	1,02	0,17	1	5
	Korkeakoulu	14	3,43	1,22	0,33	1	5
	Yhteensä	191	3,21	1,13	0,08	1	5
Luottamus	Peruskoulu	63	3,36	0,93	0,12	1,25	5
	Ammattikoulu	79	3,23	0,93	0,10	1	5
	Lukio	36	3,82	0,79	0,13	2	5
	Korkeakoulu	14	4,02	0,81	0,22	2,25	4,75
	Yhteensä	192	3,44	0,93	0,07	1	5

TAULUKKO 27. Lapsuudenkodin varallisuuden ja hyvinvointia kuvaavien indikaattorien väliset Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokertoimet.

	Lapsuudenkodin varallisuus
34. Millainen on terveydentilasi verrattuna muihin ikäisiisi?	,148*
32. Miten koet tulevasi toimeen?	,188**
33. Oletko joutunut olemaan vähintään vuorokauden syömättä rahojen loputtua?	-,184*

*p < 0,05, **p < 0,01, Negatiivinen korrelaatio 33. on muuttujan käänteisestä asteikosta johtuva.

6. Tulokset ja tulkinta

6.1 Kohtaaminen ja sopimuksen ymmärtäminen

Analyysi osoittaa, että nuorisotakuun yksilölliseen henkilökohtaiseen palveluun ja taloustieteelliseen järkeen perustuvassa kannustinjärjestelmässä on ongelmia, jotka kyseenalaistavat sen tehokkaan toiminnan nuorten aktivoinnissa. Survey-aineistossa käynnin seurauksena aktivoituminen ei ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä toimenpidetarjouksen velvoittavuuden kanssa. Tämä voi johtua osin siitä, että velvoittava tarjous ymmärretään ainoastaan joka kolmannessa tapauksessa velvoittavaksi. Toimenpidetarjouksen lainsäädännöllisen sisällön ymmärtäminen on yleisempää, kun kyseessä ei ole velvoittava eli sanktion uhkaa kantava tarjous. Ei-velvoittavan tarjouksen lainsäädännöllinen luonne näyttäisi olevan helpommin ymmärrettävä. Haastatteluaineiston perusteella tarjouksen lainsäädännölliseen ymmärrykseen liittyy hakijan ja virkailijan toimiva vuorovaikutussuhde: tarjouksen lainsäädännöllinen ymmärrys on yleisempää silloin, kun käynti koetaan erittäin myönteiseksi tai onnistuneeksi. Yhteys säilyy riippumatta siitä, onko kyseessä oleva toimenpidetarjous velvoittava vai ei.

Yleisesti ottaen henkilökohtaista asiointia toimipisteessä arvostettiin ja se koettiin tärkeänä sekä myönteisenä nuorten taholta. Vastaavasti ainoastaan pieni osa nuorista oli sitä mieltä, että käynti olisi voitu hoitaa yhtä hyvin etänä netitse tai puhelimitse. Tällä tavoin indikoituna nuorten ja virkailijoiden välille yleisesti muodostui toimiva ja myönteiseksi koettu vuorovaikutussuhde. Yleisesti ottaen nuorten ja virkailijoiden kokemukset käynnin onnistuneisuudesta yhtyivät. Olennainen osa järjestelmän toimintaa vaikuttaisi olevan kasvokkainen kohtaaminen, jossa virkailija kuuntelee nuoren toiveita ja huolia sekä neuvoo ja opastaa työhön ja koulutukseen hakemiseen liittyvien käytännön seikkojen kanssa. Jopa 27,7 % vastaajista ilmoitti käyntinsä syyksi sen, että saisi osakseen henkistä tukea ja ymmärrystä. Tärkeää kohtaamisessa on huomioida yksilöiden kyvyt, kapasiteetit ja intressit lähteä toimimaan kohtaamisessa asetettavien kannustimien mukaisesti.

Michael Lipskyn (1980) teoria katutason byrokraatioorganisaatioista kuvaa osuvasti TE-toimistoissa tapahtuvaa nuorten aktivointia. Kasvokkaisessa asiakaskohtaamisessa aktivoinnista ja kannustamisesta muodostuu yksilöllisesti eriytynyttä ja joustavaa, sillä virkailijalla on työnsä luonteen puolesta harkintavaltaa suhteessa yksilöllisiin suunnitelmiin liittyvien lakisääteisten sanktioiden ja etuuksien täytäntöönpanoon. Myös

palveluiden markkinoistuminen ja tulostavoitteet vaikuttavat siihen, ketkä palveluja saavat ja millaisiksi ne muotoutuvat.

Käytössä olevan tutkimusaineiston rajallinen koko sekä muuttujien tekniseen toteutukseen liittyvät haasteet (ks. luku 5.1 ja 7.1) eivät ole mahdollistaneet sen luotettavaa selvittämistä, mihin yhden asiointikohtaamisen seurauksena tapahtuva suoraan mittatava subjektiivinen työn tai koulutuksen hakuun aktivoituminen perustuu. Tästä voidaan näin ollen esittää lähinnä hypoteeseja. Analyysissä on noussut vahvasti esille käynnin kokemiseen ja vuorovaikutukseen liittyviä muuttujia, joiden mukaan juuri henkilökohtaista palvelua ja kohtaamista arvostetaan. Näiden kokemusten pohjalta voidaan ajatella olennaisen osan vaikuttavaa, nuorten näkökulman ja kokemuksen huomioivaa, kannustamista olevan virkailijan ja nuoren toimiva vuorovaikutussuhde, johon osaltaan liittyy toimenpidetarjouksen lainsäädännöllisen sisällön ymmärtäminen. Tällä tavoin hahmotettuna myös taloudellinen kannustavuus kytkeytyy katutason kasvokkaisessa asiakaskontaktissa ja siinä avautuvassa niin kutsutun psykososiaalisen vuorovaikutuksellisuuden ulottuvuudessa tapahtuvaan kommunikaation ja yhteisymmärrykseen. Aineisto osoittaa virkailijan arvion hakijan vastuunkannosta määrittävän osaltaan tätä kasvokkaisen kohtaamisen luonnetta, vaikka yksittäinen asiointikäynti onkin syytä käsittää jossain määrin itsenäiseksi tapahtumaksi osana TE-toimiston mahdollisesti pidempää asiakkuusprosessia. Yksittäisen asiointikohtaamisen itsenäisyyteen viittaa muun muassa se, että ainoastaan sukupuoli ja luottamus olivat sellaisia taustamuuttujia, jotka suoraan vaikuttivat tilastollisesti merkitsevästi käynnin onnistuneeksi kokemiseen. Analyysi hakijan vastuunkannosta tuo kuitenkin esiin niin sosioekonomisia kuin nuoren subjektiiviseen orientaatioon liittyviä eroja, jotka määrittävät sitä, millaiseksi nuoren suhde työttömyydenhallintajärjestelmän kontrollibyrokratian kanssa muodostuu. Tulokset ovat yhteneviä Urarekisterin edustavasta otannasta muodostetun analyysin kanssa.

6.2 Aktivointijärjestelmän ilmentämät ongelmat

Hakijan vastuunkantoa määrittävät nuoren koulutustaso, aiempi työkokemus sekä se, onko nuorella suunnitelmia, millaiseen työhön hän tulevaisuudessa tähtää. Parhaiten nuorisotakuun henkilökohtaiseen työvoimaneuvontaan pohjautuvasta järjestelmästä nuoren vastuunkannolla indikoituna saa kiinni korkeasti koulutettu, aiempaa työkokemusta (tuntitai pätkätöistä) kartuttanut työhön liittyviä suunnitelmia omaava nuori. Huonoiten puolestaan pelkän peruskoulun varassa oleva, aiempaa työkokemusta ja tulevaisuuden

työtä koskevia suunnitelmia vailla oleva nuori. Ekonomistisen kannustavuusajattelun perustalle rakennetun järjestelmän näkökulmasta tällaisten nuorten voidaan tulkita käyttäytyvän taloudellisesti irrationaalisesti, jolloin tällainen kannustavuusajattelu ei ehkä kykene tavoittamaan heitä tilanteessaan. Näyttäisi siltä, että linjajaosta ja resurssien muodollisesti oikeanlaisesta heikoimmille kohdistamisesta huolimatta järjestelmä ei kykene kannustamaan kaikkia samalla tavalla, vaan sanktiot kasautuvat juuri niille, joita järjestelmän tulisi ennen kaikkea kyetä auttamaan. Työttömyydenhallintajärjestelmän edellyttämään toimintaan toisin sanoen sopeutuu parhaiten korkeasti koulutettu, aiempaa työkokemusta sekä tulevaisuuden työsuunnitelmia omaava nuori.

Vaikka sosiaalinen luottamus tai disintegraatio sekä työhalukkuus ovatkin yhteydessä koulutustasoon, ne eivät selitä kaikkea koulutustason ja vastuunkannon välisestä yhteisvaihtelusta. Muut mahdolliset selittävät tekijät vakioituna tulos viittaisi siihen, että kysymys voi olla tavallisten peruskoulun varassa luovivien ongelmista (vrt. työttömyysturvalaki ja koulutukseenhakuvelvoite). Arkijärkeillen tulos on hyvin ymmärrettävä: järjestelmä kykenee auttamaan tehokkaimmin sellaisia, joiden tilanteeseen vaikuttamiseen riittää asioiden selkeyttäminen ja käytännön neuvojen tarjoaminen. Tällaisiksi analyysissä osoittautuvat korkeasti koulutetut, aiempaa työkokemusta ja tulevaisuuden työtä koskevia suunnitelmia omaavat nuoret. Sellaiset, joilla on jo lähtökohtaisesti verrattaen suuret resurssit aktiiviseen toimijuuteen yhteiskunnan eri kentillä, mukaan lukien työmarkkinat. Täytyy kuitenkin huomioida, että järjestelmä pyrkii kohdistamaan palvelunsa ja resurssinsa palvelulinjajaon mukaisesti erityisesti heikoimmassa asemassa oleville, kuten kouluttamattomille ja terveysongelmallisille. Esimerkiksi etsivällä nuorisotyöllä pyritään löytämään syrjäytyneet nuoret. Tässä mielessä kysymys ei ole siitä, että järjestelmä suoranaisesti jättäisi heitä oman onnensa nojaan. Tilastot kuitenkin antavat monin tavoin viitteitä siitä, että järjestelmä ei tavoita kaikkia kannustavalla tavalla. Etenkin kouluttamattomien koulutukseen kannustaminen johtaa hyvin usein työttömyysetuuksien sanktiointeihin.

Nuorisotakuuhun sisältyvä koulutustakuu lupaa, että ”jokaiselle peruskoulun päättäneelle taataan koulutuspaikka lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin”. Koulutustakuu onkin lunastanut hyvin lupauksensa koulutuspaikkojen takaamisessa (Savolainen ym. 2015, 15–17), mutta se ei kuitenkaan näytä ratkaissees NEET-nuorten ongelmia (esim. OECD, 2016, 346–348). Koulutustakuu luo alle 25-vuotiaille ammatillista koulutusta vailla oleville nuorille

taloudellisen veloitteen hakea koulutukseen yhteishaussa. Juuri veloitteen alla olevat nuoret, peruskoululaiset ja lukiolaiset, saavatkin Urarekisterin sanktiolausuntojen jakaumien tarkastelun perusteella useimmin taloudellisia sanktioita työttömyysetuuteensa. Peruskoululaisten prosentuaalista osuutta voisi luonnehtia merkittävän suureksi. Havainto ei tue taloudellisen uhka- tai motivointivaikutuksen tehokasta toimivuutta nuorisotakuuhun liittyvän koulutustakuun suhteen.

Eettisesti kestävä ja tehokas yhteiskuntapoliittinen kannustaminen edellyttää, että tarjotuilla kannustimilla on yhteys kannustettavan motivaatiotekijöihin eli asioihin, joita kannustettava pitää omalta kannaltaan hyvinä, edullisina ja suotuisina (Björklund 2008). Tähän perustuu toimintamahdollisuuksia lisäävän positiivisen kannustamisen tehokkuus suhteessa negatiiviiseen kannustamiseen: koska positiivisen ulkoisen kannustamisen suhde nuoren omaan hyvään on helpommin tunnistettavissa kuin negatiivisessa kannustamisessa, nuoren on helpompi omaksua tällaiset kannustimet sisäisiksi kannustimikseen. Tällöin varmistetaan nuoren omien intressien huomioiminen työllistymissuunnitelman toteuttamisessa ja vältytään nuorta pakottavan kokemuksen syntymiseltä ja pakottavan politiikan toteuttamiselta. Velvoittavien toimenpidetarjousten realisoitumisen taloudellisiksi sanktioiksi voidaan tulkita kielivän jännitteestä nuorten kannustettavien kykyjen, kapasiteettien, intressien ja resurssien, habituksen (ks. Bourdieu 1986; 1998), sekä heidän saamiensa aktiivista työmarkkinakansalaisuutta edistävien sanktioitujen toimenpidetarjousten välillä. Mutta mikä tämän jännitteen aiheuttaa?

6.3 Kouluallergia?

Vastuunkannon ja koulutustason sekä näiden suhteeseen rinnastuvien koulutustason ja toimenpidelausuntojakaumien välisten yhteyksien ("aktiivintipoliittisen reagoititavan") tulkintaan antaa työkaluja teoria "kouluallergiasta" (Takala 1992). Väitöskirjatutkimuksensa esipuheessa Mikko Takala toteaa: "Kun edessäsi lojuu nuori ihminen loistava tulevaisuus takanaan, jolla ei ole mitään sanottavaa itsestään, omista haluistaan tai kyvyistään, voi olla kyse "kouluallergikosta" "(mt., 8). Kouluallergikko on koulutukseen kielteisesti suhtautuva perus- tai ammatillisen koulutuksen keskeyttänyt nuori, joka ei osaa jäsentää kykyjään ja halujaan suhteessa itseensä tai muihin. Tällainen nuori on syrjäytynyt yhteiskunnasta jo kouluaikana. (Mt. 8.) Muita Takalan listaamia kouluallergiaa leimaavia piirteitä ovat negatiivinen asenne kouluun, aggressiivisuus tai flegmaattisuus opettajaa kohtaan, vanhempien (esim. opettaja) auktoriteettien laiminlyönti, haluttomuus mihinkään, vapaa-ajan harrastusten puute, päämäärättömyys, passiivinen tai

häiriköivä vastarinta, kaupallisen nuorisokulttuurin kulutus päänäköinä, halu elää ilman että tarvitsisi raataa, sekä omien kykyjen ja oman persoonan yleinen jäsentymättömyys ja jäsentymätön suhde yhteiskunnan organisaatioihin (Takala 1992, 34). Kouluallergian katsotaan olevan seurausta jo nuoruudessa alkaneesta syrjäytymisprosessista (ks. Jyrkämä 1986), jossa vaikeudet kotona, koulussa ja sosiaalisessa toimintaympäristössä johtavat koulun keskeyttämiseen tai siinä alisuoriutumiseen. Tämä puolestaan johtaa huonoon työmarkkina-asemaan, täydelliseen syrjäytymiseen ja lopulta laitostumiseen tai eristämiseen muusta yhteiskunnasta. (Takala 1992, 37–38.) Takalan mukaan työvoimatoimistot joutuvat näiden nuorten (vrt. NEET) kanssa ongelmiin ennen kaikkea heidän nuoren ikänsä ja yleisen jäsentymättömyytensä vuoksi: he eivät tiedä, mikä heitä kiinnostaisi tai mitä he tahtoisivat. Syrjäytymisprosessiin liittyvä kouluallergiateoria muistuttaa Willisin kulturalistista näkökulmaa työväenluokkaisesta koulunvastaisesta nuorisokulttuurista kouluun sopeutumattomuuden lisäksi muun muassa siinä, että myös Takalan kouluallergikot koostuvat lähinnä pojista.

Erotteluanalyysin muodostama erottelufunktio (taulukot 25a ja 25b) osoittaa koulutustasojen eroavan toisistaan usean kouluallergiateorian osoittaman piirteen suhteen. Tällainen on muun muassa alemmin koulutettujen tausta huonommin toimeentulevissa perheissä, joka on tulkittavissa kouluallergian syyksi. Tulevaisuuden työsuunnitelmien puute, työkokemuksen puute (joka on osin nuoren iän vaikutusta) ja alhaisempi työhalukkuus taas ovat kouluallergian ilmenemismuotoja tässä hetkessä. Muita kouluallergiaan syrjäytymisprosessin kautta liittyviä ilmiöitä voivat olla peruskoululaisten matalampi luottamus eli sosiaalinen disintegraatio, huonompi toimeentulo sekä huonompi terveydentila. Sen lisäksi, että suurin osa haastatteluaineiston nuorista työttömistä on miehiä, korostuu miesten osuus erityisesti korkeintaan perusasteen suorittaneiden ja ammattikoulun suorittaneiden keskuudessa. Kouluallergia ilmentää siis erästä syrjäytymisprosessin osaa tai näkökulmaa syrjäytymiseen ollen osaltaan sekä syrjäytymisen syy, että seuraus. Kouluallergian osana syrjäytymisprosessia voidaan tulkita vastaavasti selittävän nuoren aktivointipoliittista reagointitapaa ollen sekä sen syy, että seuraus: yhtäältä se voisi selittää, miksi peruskoululaiset keräävät sanktioita esimerkiksi koulutusvelvoitteisiin liittyen, toisaalta toimenpiteistä kieltäytyminen voi osaltaan syventää syrjäytymisen kierrettä.

"Kouluallergiaan" liittyviä vastuunkantoon yhteydessä olevia tekijöitä ovat koulutustaso, työhalukkuus, työsuunnitelmien puute, työkokemuksen puute sekä luottamus, mikäli se on

tulkittavissa syrjäytymiseen tai "kouluallergiaan" sosiaalisen disintegraation kautta liittyväksi.

6.4 Työväenluokkainen nuoriso?

Työhalukkuuden, eli välineellisen suhtautumisen työhön, voidaan tulkita liittyvän Willisin kuvaamaan työväenluokkaiseen työorientaatioon, jossa työ on vailla sisäistä mieltä, mutta sitä tehdään elannon hankkimiseksi ja kyvykkyyden osoittamiseksi välttämättömyyden olosuhteissa epävirallisia käytäntöjä kehittäen (ks. luku 2.5.4). Kyse on tässä mielessä kunnia- ja omanarvontunnosta. Samasta asiasta, joka ajaa koulupojat vastustamaan virallista auktoriteettia ja etsimään vaihtoehtoisia näennäisen valtauttavia tai voimaannuttavia toimintatapoja. Sisällöllisesti samankaltaiseksi voidaan tulkita myös muuttuja "työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu" sekä työhön tulevan nuoren palkkatasoa kuvaava muuttuja, sillä tällaiseen orientaatioon ei willisiläisittäin kuulu johtavana ajatuksena uralla etenemisen mahdollisuus tai määrätietoinen pyrkimys tällaiseen. Tilannetta kuvaa pikemminkin lyhyemmän tähtäimen päämäärät, kuten palkkapäivät ja niiden mukanaan tuoma hetkellinen vapauden tunne (Willis 1984). Työhalukkuutta, tai välineellistä suhtautumista työhön, kuvaava asenneväittäjä on oleellinen muuttuja koulutustasojen erottelevan erotteluanalyysin tulokannalta, sillä sen osoitettiin selittävän myös virkailijan arviota hakijan vastuunkannosta. Työväenluokkaisen orientaation indikaattorina sen voi tulkita selittävän hakijan vastuunkantoa koulutustasoon liittyvänä tekijänä. Koska vastuunkanto rinnastuu Ura-aineiston lausuntotyyppeihin ja niiden jakaumiin, voidaan esittää varovainen tulkinta tällaisen orientaation ilmenemisestä tietynlaisena työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin reagoinnin tapana. Tämä selittäisi erityisesti koulutukseen liittyvien työssäolo- ja elämäntilanteiden suurta frekvenssiä korkeintaan peruskoulun suorittaneiden keskuudessa. Koulun edustama kulttuuri virallisine institutionaalisine käytäntöineen koetaan vieraaksi teoreettisen tiedon omaksumiseksi, jolla ei ole käytännön työelämän kanssa paljoakaan tekemistä. Kouluttautumiseen ei ole sisäistä motivaatiota ja sen yhteys tulevaisuuden työelämään ja työllistymiseen on epäselvä. Tällaisessa tilanteessa kouluun hakematta jättäminen tai koulutuksen keskeyttäminen työvoimapolitiittisten sanktioiden uhalla käy ymmärrettäväksi. Tästä näkökulmasta työväenluokkainen orientaatio voisi kyetä selittämään myös muista syistä asetettuja sanktiolausuntoja. Koulun ohella myös TE-toimiston voidaan katsoa edustavan niin kutsuttua virallista institutionaalista kulttuuria kontrollipyrkimyksineen. Tällöin törmäyskurssille joutuu järjestelmän byrokraattinen struktuuri

toimintalogiikkoineen ja nuoren työttömän edustama tälle vieras alakulttuuri. Kulttuurien leikkauspisteessä toimii virkailija, jonka tehtävänä on rakentaa siltaa ja ymmärrystä kulttuurien välille aktivointipolitiikkaa toimeenpannessaan. Yksi syy velvoitteiden lankeamiselle saattaa piillä siinä, että byrokratian logiikka ymmärretään huonosti eli taloudellisen sanktion uhkaa ei aina ymmärretä. Kyse saattaa olla myös kunniaista: mikäli toimenpidetarjouksen toteuttamaan lähteminen koetaan liian suurina uhrauksia vaativana suhteessa sen mielekkyyteen ja siitä saatavaan hyötyyn, voidaan tällainen "pakottavaksi" koettu kannustaminen kokea nöyryyttävänä tai turhana.

On syytä pohtia, missä määrin yllä kuvattu tulkinta ja koulutustasojen erottelevat asenteet voidaan tulkita luokkaperustaisiksi ja missä määrin ne tulisi tulkita joksikin muuksi, kuten yhteiskuntaluokista irrallisiksi nuorisokulttuureikseen tai orientaatioikseen. Vaikka erilaiset työhön liittyvät orientaatiot ovat yhteydessä koulutustasoon ja koulutustaso on yhteydessä lapsuudenkodin varallisuuteen, on todettava, että lapsuudenkodin varallisuus ja erilaiset subjektiiviset orientaatiot eivät korreloi keskenään. Tässä mielessä kysymys ei ole suoraan mitattavasta ylisukupolvisesta kulttuurin periytyvyydestä, mikäli nuoren arviota lapsuudenkotinsa varallisuudesta pidetään luotettavana mittarina. Koulutustasolla kuitenkin näyttää olevan yhteys vanhempien sosioekonomiseen asemaan (nuoren arviolla lapsuudenkotinsa varallisuudesta indikoituna), joka on linjassa Pekka Myrskylän (2009) tulosten kanssa: koulutustaso periytyy edelleen, vahvimmin vähän koulutusta saaneiden joukossa. Haastatteluaineisto (taulukko 27, s. 98), kuten myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen monipuolinen eri terveys- ja sosiaalirekisterejä sekä koulutus- ja rikollisuustilastoja yhdistelevä seurantatutkimus vuonna 1987 syntyneistä (Ristikari ym. 2016), osoittaa lapsuuden köyhyyden olevan yhteydessä toimeentulo- ja terveysongelmiin myös myöhemmin elämässä. Seurantatutkimus vahvistaa myös osaltaan käsitystä koulutuksen periytyvyydestä.

Tutkimukset osoittavat luokka-aseman olevan yhteydessä tulotasoon (esim. Erola 2010c, 89–106), mutta yhteiskuntaluokan kytkös köyhyyteen on heikentynyt, sillä suhteellisen hyväkään sosiaalinen asema ei 1990-luvun laman jälkeen ole turvannut pätkätyöttömyydeltä. Lisäksi luokka-asemien väliset tuloerot ovat painottuneet tulojakauman yläpäähän. Tilannetta saattaisi kuvata keskustelu "uudesta koulutuksellisesta alaluokasta" ennen kaikkea kulttuuristen ja koulutuksellisten resurssien puutteineen sekä moniulotteisten, muun muassa terveys- ja hyvinvointiongelmien kasautumisineen (Rinne & Kivirauma 2003). Tutkimusaineisto ei kuitenkaan anna mahdollisuutta luokka-aseman

tai sen periytyvyyden kattavampaan kuvaamiseen, joten tulkinta luokkanäkökulmasta jää hypoteettiseksi. 1990-lukuun mennessä teesi "koulutuksellisen alaluokan" syntymisestä Suomeen ei ollut saanut empiiristä tukea, mutta viimeaikainen tutkimus hyvinvoinnin jakautumisesta ja sen periytymisestä antaa kuitenkin perusteita olettaa tällaisten kysymysten olevan ajankohtaisia ja tärkeitä myös luokkanäkökulmasta tarkasteltuna (vrt. Skeggs 2014).

Lapsuudenkodin luokka-aseman on useissa tutkimuksissa todettu vaikuttavat nuoren koulutuksen pituuteen sekä hankitun koulutuksen korkeuteen niin, että korkeammasta luokkataustasta ponnistavat kouluttautuvat pidemmälle (Naumanen & Silvennoinen 2010, 86–87; vrt. Ristikari ym. 2016). Vahvinta koulutuksen periytyvyys on vähän koulutusta saaneiden keskuudessa (Myrskylä 2009). Tältä perustalta matalasti koulutettujen huono vastuunkanto voisi tulla osin selitetyksi edellä kuvattuun tapaan työväenluokkaisen orientataation kautta. Sitä, missä määrin subjektiiviset asenteet tai orientaatiot periytyvät ja ovat yhteydessä luokka-asemaan, tulee kuitenkin tutkia suuremmilla ja edustavilla aineistoilla. Käytössä olevan aineiston perusteella ei pystytä esimerkiksi arvioimaan sitä, kuinka suurelta osin koulutustaustan mukaan eriytyneet subjektiiviset tekijät ovat seurausta perhetaustasta ja kuinka vahvasti kyse on esimerkiksi sekundäärisosialisaatiossa ja myöhemmin nuoruudessa sisäistyneistä kokemuksista, arvoista ja asenteista.

6.5 Yleinen työmarkkinatilanne ja kannustavuus

Erityisesti koulutukseen kannustaminen nuorisotakuun päämääränä on viimeaikainen työmarkkinakehitys huomioiden hyvin perusteltu aktivointitoini. Vähintään keskiasteen tutkinto työpaikan edellytyksenä on viimeisten vuosikymmenten aikana vahvasti yleistynyt trendi ja vailla koulutusta oleville työpaikkoja on tarjolla aiempaa selvästi vähemmän (Myrskylä 2016). Tutkimusaineistojen valossa näyttäisi siltä, että kouluttamattomien koulutukseen aktivointi on haasteellista, vaikka koulutustakuu onnistuu koulutuspaikkojen takaamisessa lähes kaikille hakijoille. Yksi selitys tälle saattaa löytyä tarjousten erilaisesta sisällöllisestä luonteesta: siinä, missä yksittäinen työtarjous on "ohimenevä" tapaus mahdollisten vastaavien tarjousten joukossa, on koulutuspaikkaa koskeva valinta enemmän. Siinä voi olla kyse koko tulevaisuutta määrittävästä uravalinnasta, jonka tulisi olla edes jossain määrin mielekästä. (Kortteinen 2016; Wrede-Jäntti 2016.) Tämä voi selittää yhtäältä sitä, että koulutukseen esimerkiksi kevään yhteishaussa jätetään hakematta ja toisaalta sitä, että koulutus keskeytetään, jos siihen ei olla haettu sisäisen motivaation siivittämänä, vaan ulkoisesta pakosta.

Sama dilemma voi päteä myös muihin aktivointitoimenpiteisiin. Kouluttautuminen, kuten moniin muihinkaan aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen, ei välttämättä takaa työllistymistä tai yksiselitteisen varmasti nosta työllistymisen mahdollisuutta, joka erityisesti taloudellisen laman tilanteessa on tavallista heikompi (Hämäläinen 2013; Tuomaala 2016). Mikäli työttömien käsitykset toimenpiteiden vaikuttavuudesta yhtyvät aiempien tutkimusten tuloksiin niin, että aktivointitoimien vaikuttavuutta työllistymiseen ei pidetä merkittävänä tai koeta aktivointitoimista olevan huomattavaa apua työllistymiseen, voi olla, että aktivointitoimenpiteet edustavat työttömälle lähinnä velvoittavuutta ja kontrollia. Tällaisessa tulkinnassa korostuu työmarkkinoiden rakenteelliset ongelmat eli se, ettei työtä yksinkertaisesti riitä kaikille halukkaille (vrt. Tuomala 2011). Tällöin yksilöllisessä työllistymis- tai aktivointisuunnitelmassa sovittujen toimenpiteiden voidaan katsoa yksilöivän työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan välisen rakenteellisen epävastaavuuden kääntäen sen yksilötasolle ja vastuuttaen yksilön työttömyydestään.

6.6 Tulosten suhde makrotason teoriaan

Edellä esitetyt tulkinnat eivät ole toisiaan poissulkevia. Nykyistä sosiaali- ja työvoimapolitiikkaa ohjaava käsitys kannustavuudesta perustuu lavean aktivointiparadigman opeille, joita taustoittavat monetaristinen taloustiede ja uusliberalistinen talouspolitiikka. Mitchell Dean (2010) nimittää näihin muutoksiin liittyvää hallintatapaa "edistyneeksi liberaaliksi hallinnaksi", jossa korostuu yksilöiden sekä yhteisöjen vastuullistaminen muun muassa omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Aktivointipolitiikkaa ohjaavat pitkälti taloustieteellisen järjen mukaiset oletukset rationaalisesta toiminnasta. Tällainen käsitys toiminnasta jättää huomiotta ihmisten yksilölliset erot ajattelussa, arvoissa, asenteissa, resursseissa, kyvyissä ja kapasiteeteissa. Huomioimatta jää heidän yksilöllinen habituksensa, joka rakenteistaa heidän tajuntansa ja todellisuustulkintansa tietynlaiseksi (ks Bourdieu 1986; 1999).

Suomea on tyypillisesti luonnehdittu kulttuurisesti yhdenmukaiseksi maaksi, jossa kulttuurinen ymmärrys on luokkarajat ylittävää ja jossa eriarvoisuutta tasataan hyvinvointivaltiolla. (Jokinen 1999, 145; Mäkelä 1999, 154–157; Aro 2003.) Mertonilaisittain ajateltuna tällainen tilanne on tasapainoinen, sillä toimijat sijoittuvat kulttuuriseen ja sosiaaliseen rakenteeseen niin, että kaikilla on melko tasa-arvoiset mahdollisuudet saavuttaa kulttuurisesti jaetut hyvän elämän arvot ja päämäärät (ks. Silvasti & Lempiäinen & Kankainen 2014, 11). Myös Durkheim (1893, suom. 1990, 368–371) näkee työnjakoon perustuvan yhteiskunnan vakauden edellyttävän "oikeudenmukaisuutta",

joka saavutetaan taloudellisen sopimisen, ja kilpailun, ulkoisten edellytysten yhtäläisyydellä.

Willisin (1984) tutkimus Britteinsaarten työväenluokkaisesta nuorisokulttuurista puolestaan kuvaa yhteiskunnallista tilannetta, jossa luokkajako on vuosisataisen perinteen pohjalta kehittynyt selkeärajaiseksi ja eriytyneeksi. Tällaisissa olosuhteissa työväenluokkainen kulttuuri periytyy sosiaalisesti vanhemmilta jälkikasvulle (erityisesti isältä pojalle) saaden uuden muodon koulunvastaisena alakulttuurina. Tämä ei kuitenkaan horjuta yhteiskunnan vakautta, sillä matalapalkkaiseen, koulutusta vaatimattomaan työhön ajaututaan ja suuntaudutaan tietyissä määrin omaehtoisesti. Työväenluokkaista kulttuuria siis uusinnetaan aktiivisesti sen samalla valmistaessa nuoria suuntautumaan kohti ja ottamaan vastaan työväenluokkaisia töitä. Funktionaalisesti ajatellen työväenluokka toteuttaa sille asetettua funktiota. Vakaat olosuhteet säilyvät työväenluokkaisen kulttuurin ylläpitäessä niitä ainakin osin omaehtoisesti. Ajatuksena on, että tilanne kouluttamattomuuden suhteen koetaan itse aiheutetuksi, jota ehkä myöhemmin kuitenkin kadutaan (ks. Takala 1992). Olosuhteissa, joissa työmarkkinoiden kysynnässä ja tarjonnassa vallitsee epäsuhta, voi tilanne asettua eräässä mielessä ehdottomammin. Se, johon valmistaudutaan, ei olekaan työväenluokkainen työ, vaan työttömyys. Jos tällainen työväenluokkaisen työn ylisukupolvinen periytyminen vaihtuukin työttömyyden ylisukupolviseksi periytymiseksi, puhutaan ilmiöstä, jonka seuraukset niin yksilötasolla, kuin yhteiskunnan makrotasollakin voivat olla merkittäviä. Ne saattavat näkyä niin kansantalouden mittareilla, kuin erilaisilla hyvinvointia ja sen jakautumista kuvaavilla mittareilla. Analyysin perusteella aktivointijärjestelmän ilmentämien koulutustaustan mukaisten vastuunkantoerojen syiden luonteeseen ei voida ottaa lopullista kantaa. Ainakaan nuorten kokemukset lapsuudenkotiensa varallisuudesta eivät näyttäneet selittävän huonoon vastuunkantoon liittyviä subjektiivisia orientaatioeroja.

6.7 Johtopäätökset ja yhteenveto

Tutkimustuloksista tärkeimmät voidaan kiteyttää lyhykäisyydessään seuraavasti. Selkeä enemmistö nuorista työnhakijoista kantaa vastuunsa virkailijan arvion mukaan hyvin. Valtaosa nuorista ei kuitenkaan aktivoitu henkilökohtaisen asioinnin seurauksena työn tai koulutuksen hakuun. Aktivoituminen käynnin seurauksena työn tai koulutuksen hakuun ei ole tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä toimenpidetarjouksen velvoittavuuteen. Yleisesti ottaen henkilökohtaista asiointia toimipisteessä kuitenkin arvostetaan ja siihen suhtaudutaan hyvin myönteisesti, sillä virkailija kohtelee nuorta nuoren näkökulmasta

ymmärtäväisesti, kuuntelee, neuvoo, tarjoaa apuaan ja selventää asioita. Tästä huolimatta 40,8 % analyysin nuorista työnhakijoista ei ymmärrä tapaamisessa käsitellyn toimenpiteen työvoimapolitiittista luonnetta eli sitä, onko kyseinen toimenpide velvoittava vai ei. Tämä voi selittää osaltaan sitä, että aktivointipolitiikan kohteena olevien nuorten saamat sanktiolausunnot ovat suhteellisen yleisiä. Yleisintä sanktiot ja niihin rinnastuva nuoren työnhakijan huono vastuunkanto virkailijan arvioimana ovat vain peruskoulun suorittaneiden keskuudessa. Peruskoululaisten keskuudessa korostuvat kaikki erilaiset sanktiolausunnotyypit: määräaikaiset karenssit, työssäolovelvoitteet koulutukseen hakematta jättämisen tai sen keskeyttämisen perusteella sekä toistuvasta työvoimapolitiittisesti moitittavasta käytöksestä asetetut työssäolovelvoitteet. Koulutustason noustessa hakijan vastuunkanto paranee ja myös sanktiolausuntojen saamisen yleisyys yleisesti ottaen pienenee. Poikkeuksen tekee koulutukseenhakuvelvoitetta koskeva jakauma (taulukko 20), jossa peruskoululaiset saavat edelleen yleisimmin sanktioita (70,2 %), mutta myös lukiolaisista melko suurella osalla on tällainen lausunto rekisterissään (40,0 %). Tämä johtuu alle 25-vuotiaita ammatillista tutkintoa vaille olevia nuoria koskevasta koulutustakuuhun liittyvästä koulutukseenhakuvelvoitteesta, jota laiminlyödään. Havaintojen pohjalta näyttäisi siltä, että nuorisotakuun toteuttamisessa haasteita tuottaa edelleen muun muassa nuorten kouluun tai kouluttautumiseen kannustaminen. Velvoittavien toimenpidetarjousten realisoitumisen taloudellisiksi sanktioiksi voidaan tulkita kielivän jännitteestä nuorten kannustettavien kykyjen, kapasiteettien, intressien ja resurssien, habitusten (ks. Bourdieu 1986; 1998), sekä heidän saamiensa aktiivista työmarkkinakansalaisuutta edistävien työvoimapolitiittisten toimenpidetarjousten välillä.

Selityksiä tilanteeseen on perusteltua lähteä etsimään yhtäältä vuorovaikutuksellisesta ”katutasoa” asiakaskohtaamisesta, jonka voidaan tulkita luovan osaltaan perustan työllistymis- tai aktivointisuunnitelmassa sovitun työvoimapolitiittisen toimenpiteen lainsäädännöllisen sisällön ymmärrettävyydelle. Toisaalta koulutustasojen välisiä eroja vastuunkannossa voidaan pyrkiä selittämään tulevaisuuden työsuunnitelmien, aiemman palkkatyökokemuksen, työhalukkuuden sekä epäluottamuksen eli sosiaalisen disintegraation avulla. Näiden koulutustasojen toisistaan erottelevien ominaisuuksien voidaan tulkita liittyvän esimerkiksi syrjäytymiseen kouluallergiateorian (Takala 1992) havainnollistamalla tavalla. On syytä pohtia myös nuorison subjektiivisen eriytymisen tai eriytyneisyyden merkitystä tulosten selittäjänä. Erityisesti luokkanäkökulmasta selitykset

jäävät aineiston valossa hypoteettisiksi. Yhteiskuntaluokan indikaattoreiden puutteellisuuden tunnistaen vastuunkantoa selittäviä subjektiivisia orientaatioeroja ei voi aineiston perusteella palauttaa ainakaan lapsuudenkodin varallisuuden kokemuksiin. Sanktioita yleisesti voi selittää myös yleinen työmarkkinatilanne ja työllistymisen hankaluus.

Työmarkkinoiden luomien rakenteellisten työllistymisedellytysten lisäksi aktivointipoliittisessa kannustamisessa olisi perusteltua huomioida työnhakijoiden yksilölliset kyvyt, kapasiteetit, intressit ja resurssit, habitukset. Tärkeää olisi myös taata työvoimapoliittisen kannustinjärjestelmän selkeys ja ymmärrettävyys nuoren työnhakijan näkökulmasta.

7. Pohdinta ja keskustelu

7.1 Reflektio: tulosten luotettavuus ja tutkimusetiikka

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää henkilökohtaiseen työvoimaneuvontaan perustuvan aktivointipoliittisen kannustamisen toimintaa erityisesti kasvokkaisen neuvontatapaamisen näkökulmasta. Ensin on pyritty hahmottamaan, mitä tämä kannustavuus on ja miten se kohtaamisessa ilmenee. Tämän jälkeen tarkasteluun on otettu erilaiset hakijan yhteiskunnallista taustaa sekä subjektiivisia kokemuksia ja orientaatioita kuvaavat tekijät, jotka selittävät sitä, kuinka hyvin nuori sopeutuu järjestelmän edellyttämään toimintaan eli aktivoituu järjestelmän edellyttämällä tavalla. Lopuksi näiden tekijöiden keskinäisiä suhteita tarkastelemalla on pyritty selvittämään ilmiön luonnetta: onko perusteita puhua luokkatason ilmiöstä, koulunvastaisesta nuorisokulttuurista, syrjäytymisestä tai yhteisöllisestä disintegraatiosta, joka ilmenee toimintaa määrittävänä sosiaalisen epäluottamuksen kokemuksena. Tulokset eivät välttämättä ole toisiaan poissulkevia. Melko varmaa empiirisen analyysin perusteella näyttäisi olevan ainakin se, että nuoren koulutustausta, aiempi työkokemus sekä tulevaisuuden työsuunnitelmat ovat niitä tekijöitä, jotka vakioidussa regressiomallissa ovat perimmäisiä selittäjiä aktivointipoliittisesti "suotavalle" toiminnalle ja hakijan hyvälle vastuunkannolle.

Luotettavien yleistysten tekemistä haastatteluaineisto ei mahdollista, sillä kyseessä on harkinnanvaraisesti kerätty ja kvantitatiiviseksi aineistoksi suhteellisen pienikokoinen otanta ($N = 203$). Eri analyyseissä otokoot jäävät tätä vielä huomattavasti pienemmiksi, sillä puuttuvat tapaukset ovat täytyneet jättää analyyseissä huomiotta. Aineiston pienen koon vuoksi tutkimuksen ensimmäisen osan tarkasteluja ei ole mahdollista toteuttaa tarkempia luokitteluja hyödyntäen. Esimerkiksi ristiintaulukkotarkastelujen rakentaminen monimuuttujaisiksi vaatisi suurempaa otantaa. Aineiston pieni koko näkyy helposti myös tilastollisissa merkitsevyysasteissa: pienessä aineistossa tilastollisesti merkitsevän tuloksen havaitseminen ja saavuttaminen vaatii huomattavasti suurempia luokkakohtaisten frekvenssien poikkeavuuksia suuriin aineistoihin verrattuna. Joissakin tarkasteluissa silmämääräisesti selkeiltä näyttävät frekvenssien luokkakohtaiset poikkeavuudet tulivat tämän takia tilastollisen testin hylkäämiksi. Valtaosa tulkinnallisesti relevanteista tarkasteluista kuitenkin hylkäsi nollahypoteesin osoittaen erot jakaumissa tilastollisesti merkitseviksi. Tämän lisäksi aineiston pieni koko on rajoittanut kvantitatiivisen analyysin menetelmällisiä mahdollisuuksia. Myös muuttujien mittaustasot ovat tuottaneet

menetelmän valintaan liittyviä ongelmia. Nämä ongelmat yhdessä ovat johtaneet empiiriselle analyysille tyypilliseen tilanteeseen, jossa menetelmistä on täytynyt valita "vähiten huono".

Harkinnanvaraisen survey-aineiston luotettavuutta arvioitaessa on tärkeää huomioida tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta johtuva kieltäytyneiden vastaajien osuus. Aineiston keruuta käsittelevän luvun 3 yhteydessä esitettyjen syiden vuoksi haastattelusta kieltäytyneiden täsmällistä osuutta on vaikea arvioida. Toimipisteiden välisissä vastausprosentissa on pientä vaihtelua, mutta karkeasti arvioituna vastausprosentti kohderyhmän keskuudessa on ollut reilusti yli 50 prosenttia. Mahdolliseen haastatteluaineiston vinouteen on syytä suhtautua vakavasti: olisihan mahdollista, että esimerkiksi haastatteluaineiston tuottamat yllättävänkin myönteiset kokemukset asiainnista toimistoissa olisi seurausta tällaisten positiivisten kokemusten omaavien nuorten suhteellisesti suuremmasta osuudesta aineistossa negatiivisten kokemusten jäädessä aliedustetuiksi. Toimipisteiden väliset jakaumien erot esimerkiksi koulutustaustassa on eksplikoitava. Esimerkiksi työvoiman palvelukeskus Duurissa peruskoulun varassa olevat muodostavat huomattavasti suuremman osan asiakaskunnasta kuin Helsingin kaupungin Respassa toimipisteen luonteesta johtuen: Duurissa korostuu moniammatillinen palveluntarve ja kolmannelle palvelulinjalle segmentoitujen osuus, Respa puolestaan keskittyy uravalmennukseen.

Edellä esitettyjen tutkimuksen luotettavuutta heikentävien ongelmien vuoksi analyysissä on tukeuduttu työvoimahallinnon työntekijöiden käyttämään Urarekisteriaineistoon, jonka otanta Uudeltamaalta on edustava (N = 4796, noin 50 % perusjoukosta). Taustamuuttujia vertaillen voidaan todeta aineistojen vastaavan rakenteeltaan läheisesti toisiaan. Koulutustasojen, joka osoittautui yhdeksi keskeisimpiä analyysimuuttujia, välisten suhteellisten osuuksien erot aineistojen välillä ovat suurimmillaan alle viisi prosenttiyksikköä. Iän suhteen aineistot eivät täysin vastaa toisiaan, sillä ikärajaus rekisteriaineistossa on 16–24 ja haastatteluaineistossa 17–29 vuotta. Valtaosan (72,4 %) haastatteluaineistosta muodostaa kuitenkin alle 25-vuotiaat. Aineistojen sekä niiden analyysien tuottamien tulosten vastatessa selkästi toisiaan on perusteita olettaa, etteivät haastatteluaineiston tuottamat tulokset johdu sen harkinnanvaraisen keruuluonteesta mahdollisesti tuottamista vääristymistä.

Tutkimusasetelma, jossa havaintoyksikkö muodostuu sekä työvoima-asiantuntijan, että nuoren työnhakijan vuorovaikutuksellisesta kohtaamisesta kummankin osapuolen subjektiiviset kokemukset huomioiden, on luonut uudenlaisen asetelman kannustavuuden indikointiin: keskeisenä indikaattorina on ollut nuoren subjektiivisesti koettu motivaatio hakea työhön tai koulutukseen sekä sen muuttuminen henkilökohtaisen asiointikäynnin seurauksena. Tietyistä tekniseen operationalisointiin liittyvistä haasteistaan huolimatta tällainen empiirinen koeasetelma yhdessä teoreettisen käsitteistön kanssa on mahdollistanut "sosiologisen kannustavuuskäsityksen" kvantitatiivisen tutkimisen. Kannustavuutta on tutkimuksessa pyritty mittaamaan kolmella tasolla. Edellä kuvattu asetelma on mitannut subjektiivisesti koettua käynnin seurauksena aktivoitumista. Toinen asetelma on puolestaan mitannut kohtaamisessa sovittujen toimenpiteiden mukaan toimimista "objektiivisesti" työvoimapolitiittisilla lausunnoilla sekä virkailijan arviolla hakijan vastuunkannosta. Näiden mittareiden voidaan tulkita kuvaavan nuoren motivaatiota tai työvoimapolitiittista aktiivisuutta ja aktivoitumista välillisesti. Aktivoituminen käynnin seurauksena ei siis tarkoita hyvää vastuunkantoa. Sen sijaan hyvä vastuunkanto on yhteydessä lähtökohtaiseen aktiivisuustasoon (taulukko 18). Aktivoitumista käynnin seurauksena voi siis tapahtua, vaikka hakija ei olisi vastuutaan erityisen hyvin kantanutkaan. Osittain tällainen aktivoituminen voi johtua siitä, että huonosti vastuunsa kantaneet ovat lähtökohtaisesti hieman heikommin motivoituneita, eli heidän motivaationsa voi kyetä kasvamaan enemmän tai herkemmin. Tässä mielessä subjektiivisella aktivoitumismittarilla voi kuvata myös sitä, tasoittaako henkilökohtainen asiointikäynti motivaatioeroja, pitääkö se ne ennallaan, vai pienentääkö se niitä. Kolmas kannustavuuden mittaustapa on ollut työvoimapolitiittisten lausuntojen saantijärjestyksen tarkastelu: jos korotettuun tukeen oikeutetun porkkanalausunnon saanti on edeltänyt sanktiolausunnon saamista, voidaan pitkittyneen aktiivoinnin tulkita syövän nuoren motivaatiota. Mikäli asia on toisin päin, voidaan taloudellisen uhkan tulkita motivoivan nuorta toimenpiteeseen. Urarekisterin perusteella edellinen vaihtoehto näyttää yleisemmältä, mutta pienestä otannasta johtuen tarkastelua ei pystytä yleistämään. Kannustavuuden mittaamisen kaava tutkimuksessa on siis ollut seuraava: 1. Subjektiivinen aikomus ja sen muutos kohtaamisen myötä (aktivoituminen), 2. Objektiivisesti mitattu toiminta sen työvoimapolitiittisilla seurauksilla indikoituna (lausunnot) ja 3. Näiden seurausten vaikutukset nuoren toimintaan (lausuntojen saantijärjestys jatkuneessa aktiivoinnissa). Pidempään jatkuneen aktiivoinnin vaikuttavuudesta ei tutkimusaineistolla voida saada varmuutta. Myöskään aktiivoinnin vaikutuksia työllistymiseen tai

koulutuspaikan saamiseen ja koulutuksen loppuun suorittamiseen ei voida aineiston perusteella arvioida. Ainoastaan koulutukseen hakematta jättämisen tai sen keskeyttämisen voidaan todeta olevan huomattavan yleistä.

Tutkimuskohteen arkaluonteisuus tai herkkyys on asettanut tällaisen koeasetelman toteuttamiselle haasteita erityisesti aineiston keruuvaiheessa. Tutkimuseettisesti tärkeää on ollut kaikkien tutkimukseen osallistuvien riittävä informointi tutkimuksesta sekä tutkittavien vapaaehtoisuus osallistua tutkimukseen. Aineiston keruun toteuttaminen paikan päällä TE-toimistoissa on antanut mahdollisuuden tutkittavien välittömään informointiin tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä. Anonymiteetin korostaminen ja tunnistetietojen häivyttäminen analysoitavasta aineistosta on tärkeä osa eettistä yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Tutkittavien suullinen suostumus lomakekyselyyn vastaamiseen paikan päällä on riittänyt, sillä tutkittavien tietoja ei ole tapauskohtaisesti yhdistetty viranomaisten tuottamaan rekisteriaineiston dataan. (esim. Kuula 2011.) Ura-aineistoa varten tutkimuslupa on anottu ja myönnetty työ- ja elinkeinoministeriöstä. Myös rekisteriaineiston käsittelyssä on noudatettu anonymiteetin takaamisen periaatetta. Survey-aineiston keräämisessä nuorten työnhakijoiden suostumuksen lisäksi on edellytetty myös heidän vastaanottavan työntekijän suostumusta tutkimukseen. Edellytyksenä tutkimuksen toteuttamiselle ylipäänsä aineistonkeruutoimistoissa on ollut toimiston henkilökunnan ja johdon suostumus tutkimuksen toteuttamiseen. Nämä haasteet huomioon ottaen tutkimusaineiston kerääminen niin, että kvantitatiivisen analyysin edellyttämä otoskoko on ylittynyt, on onnistunut hyvän tutkimuseettisen käytännön mukaisesti.

7.2 Keskustelu: Respa ongelman ratkaisijana?

Tutkimuksessa aktivointipoliittisen kohtaamisen kumpikin subjekti, työtön nuori sekä työvoima-asiantuntija, Lipskyn (1980) sanoin "katutason byrokraatti", on pyritty käsitteellistämään sosiologisesti niin, että yhtäältä niiden toimijaluonne sekä toisaalta tämän toiminnan rakenteellinen ja kulttuurinen määrittynyisyys tulee tunnistetuksi. Jotain on kuitenkin täytynyt ottaa annettuna. Vaikka myös virkailijoiden tilannekohtainen harkinta arvoineen ja työotteineen voi vaikuttaa aktivointipolitiikan toimeenpanoon esimerkiksi erilaisina sanktiointikäytäntöinä, on virkailija täytynyt käsittää eräässä mielessä objektiivisen "rakenteen" edustajaksi. Hakijan vastuunkanto sekä työvoimapolitiitisesta käytöksestä asetetut lausunnot kuvaavat virkailijan tulkintaa työnhakijan toiminnasta ja tämän tulkinnan pohjalta tehtyjä lakisääteisiä päätöksiä. Tähän tulkintaan vaikuttaa virkailijan harkintavalta, joka on ilmennyt muun muassa

aktivointipolitiikan toimeenpanoon liittyneinä paikallisten käytäntöjen eroina (Ala-Kauhaluoma ym. 2004; Pitkänen 2007). Tutkimuksessa huomio on kiinnittynyt henkilökohtaiseen asiointitapaamiseen näiden kahden subjektin vuorovaikutuksellisenä kohtaamisena.

Tämän kohtaamisen laatua, siinä sovittuja toimenpiteitä ja tämän "sopimuksen" tai suunnitelman mukaista nuoren aktivointipoliittista toimintaa kyetään tutkimuksen mittareilla indikoimaan, mutta virkailijoiden tai toimipisteiden välisiä eroja työotteissa, käytännöissä tai työkaluissa lain soveltamisen suhteen ei tämän tutkimuksen tarkasteluissa kyetä huomioimaan. Kohtaamista käsitellään vuorovaikutuksellisenä yksikkönä, mutta toisaalta niin, että lopullinen valta ja velvollisuus päättää hakijan tilanteesta on virkailijoilla, joiden toiminta on tulostavoitteiden ja lain kehystämänä jokseenkin yhteismitallista. Tutkimusprojektin aikana virkailijoita on haastateltu erinäisissä tilaisuuksissa varsinaisen tutkimusaineistona käytettävän survey-aineiston keräämisen ohella. Esimerkiksi Takuuareena -tapahtumassa vuonna 2015 työvoima-asiantuntijoille suunnatussa lomakekyselyssä tiedusteltiin virkailijoiden kokemuksia työhönsä liittyen. Työn problemaattista luonnetta katutason byrokraatioorganisaatioissa kuvaa keskeisesti esille noussut niin kutsuttu "hyvän ja pahan poliisin dilemma". Työn tarkoituksena olisi kannustaa nuoria kuuntelemalla, keskustelemalla, asioita selkeyttämällä ja työn tai koulutuksen haussa avustaa, mutta tämä täytyy tehdä "ruoska kädessä", sanktioilla uhaten. (Kortteinen 2016; Wrede-Jäntti 2016.) Tämä voi tuntua nuoresta hämmäntävältä sekä ristiriitaiselta ja myös työntekijöistä ristiriitaiselta ja haasteelliselta sekä varsinaista työn ammatillisen otteen toteuttamista, nuoren opastamista ja kohtaamista, haittaavalta. Työllistymis- ja aktivointisuunnitelmiin liittyvä lainsäädäntö luo kohtaamisesta byrokraattisen, jossa suuri osa tapaamiseen varatusta ajasta menee tämän hallinnallisen sisällön selventämiseen hakijalle. Tästäkin huolimatta kohtaamisesta sovitun suunnitelman byrokraattisen sisällön merkitys jää huomattavan usein ymmärtämättä. Tämä antaakin perusteita pohtia, tulisiko työvoimapolitiittista kannustinjärjestelmää muotoilla niin, että se olisi niin nuoren, kuin virkailijankin, kannalta helpommin ymmärrettävä ja käytännöllinen.

Olisi ehkä naiivia väittää, että taloudellinen kannustavuusajattelu tulisi kokonaan hylätä käyttökelvottomana työkaluna ja teoreettisena ajattelumallina työllisyyspolitiikassa. Sen sijaan tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että tällaista käsitystä nuorten kannustamisesta saattaisi olla syytä laajentaa ylitse taloustieteellisen järjen. Tutkimuskohteena olleista toimipisteistä Helsingin kaupungin ylläpitämä, uravalmennusta

tarjoava Respa edustaa perinteisiin TE-toimistoihin nähden uudenlaista toimintatapaa. Selkein ero perinteisiin TE-toimistoihin verrattuna on, että Respan toimintaa ja asiakaskohtaamisia ei ohjaa työllistymis- tai aktivointisuunnitelmiin kytkeytyvä lainsäädäntö, vaan työntekijä ja nuori kohtaavat ilman tällaista vuorovaikutusta ohjaavaa byrokraattista struktuuria. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijän ei tarvitse motivoida tai kannustaa nuorta taloudellisen sanktion uhalla aktivoitumaan, vaan kannustaminen perustuu kuunteluun, keskusteluun, neuvomiseen ja työ- tai koulutuspaikkojen etsimiseen tai hakemiseen yhdessä. Arkikielellä ilmaistuna luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luominen on helpompaa silloin, kun työntekijän ei tarvitse pitää yllä "pahan poliisin" roolia. Monimutkaisen byrokratian puuttuessa kohtaamisessa voidaan aidosti keskittyä edellä mainittuihin asioihin, sillä runsaasti aikaa vievä järjestelmään liittyvien oikeuksien ja velvollisuuksien selventäminen hakijalle ei tällöin täytä kohtaamiseen varattua aikaa. Respan toimintatapaa saattaisikin olla syytä pitää lupaavana askeleena kohti uudenlaiseen ajattelutapaan perustuvia työllisyyspalveluja. Tästä antaa viitteitä monet nuoren subjektiivista asiointikokemusta kuvaavat indikaattorit. Aktivoituminen työn tai koulutuksen hakuun seuraavan kahden viikon kuluessa oli jopa hieman yleisempää Respassa verrattuna muihin toimipisteisiin keskimäärin. Näin oli siitä huolimatta, että Respan toiminta ei perustu taloudelliseen uhka- tai motivointivaikutukseen eli tarjousten tai toimenpiteiden taloudelliseen velvoittavuuteen muiden toimipisteiden tavoin. Vaikka aineiston pieni koko ei mahdollista luotettavaa toimipistekohtaista tarkastelua, näyttäisi siltä, että Respassa käynnin seurauksena koettu subjektiivinen aktivoituminen saattaa olla jopa selkeästi yleisintä pelkän peruskoulutuksen varassa olevilla. Mikäli havainto osoittautuisi paikkansa pitäväksi yleistettävissä olevassa tarkastelussa, voitaisiin sanoa tällaisen toimintatavan mahdollisesti ratkaiseen aktivoivaan työvoimapolitiikkaan ja nuorisotakuuhun liittyvän ongelman, jossa järjestelmä kohtaa edelleen erityisiä haasteita juuri heidän kannustamisessaan, joita sen erityisesti olisi tarkoitus aktivoida.

7.3 Jatkotutkimuksen tarve

Nuorten aktivointi on keskeinen osa aktivointipoliittista kannustamista myös jatkossa. Nuorisotakuuta on Sipilän hallituksen myötä tarkoitus kehittää yhteisötakuun suuntaan. Myös työvoimahallintoon ja -palveluihin on ennakoitavissa suuria muutoksia. Työttömyyslukujen pysyessä korkeina aiheeseen liittyvälle tutkimukselle riittää yhteiskunnallista kysyntää jopa enemmän kuin koskaan. Tutkimuksella on pyritty täyttämään yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen aukkoa aktivointipoliittikan toimeenpanoon

ja vaikuttavuuteen liittyen. Tutkimusta aiheesta on toki kertynyt aiemminkin, mutta empiirinen sosiologinen tutkimus aiheesta on jäänyt vähäiseksi. Tutkimukset aktivointipolitiikan vaikuttavuudesta ja siihen liittyvistä erilaisista ongelmista eivät ole antaneet yksiselitteisiä ja selkeitä ratkaisuja moniulotteisiin ongelmiin. Jotta järjestelmää pystyttäisiin kehittämään parhaan mahdollisen tiedon viitoittamaa tietä, on poikkitieteellistä ja monialaista tutkimusta aiheesta syytä jatkaa. Sosiologinen tutkimus aiheesta on nostanut esiin joitakin nykyiseen aktivointipoliittiseen järjestelmään liittyviä ongelmia, mutta myös mahdollisia ratkaisuja kyseisiin ongelmiin. Aihe on kuitenkin niin moniulotteinen ja laaja, että edellä esitelty tutkimus on pikemminkin nostanut kiperiä kysymyksiä, kuin pystynyt niihin kattavasti vastaamaan. Jatkotutkimus esimerkiksi siitä, vaikuttavatko nuoren sosioekonominen tausta tai luokka-asema aktivointipoliittisen kannustamisen toimimiseen, olisi aiheellista, sillä esimerkiksi nuoren lapsuudenkodin taustaa tai sosiaalista pääomaa kuvaavat indikaattorit tutkimusaineistossa ovat olleet melko rajallisia. Niinpä luokka-aseman indikointi on tapahtunut pitkälti koulutustasoa kuvaavan muuttujan sekä aiemman tutkimustiedon turvin. Myös erityisesti kouluasenteet, koulumenestys ja koulutukseen liittyvä kannustaminen sekä sen ongelmat ovat hyvin ajankohtaisia. Vähintään ammattitutkinto on nykyisin selvästi aiempaa useammin vaatimuksena työlle (Myrskylä 2016). NEET-nuorten määrä on pysynyt nuorisotakuusta huolimatta korkealla (OECD 2016, 346–348). Erityisesti poikien heikentynyt koulumenestys ja sosioekonomisen taustan merkitys oppimistuloksiin ovat ajankohtaiskeskustelun keskiössä erityisesti uusimman PISA-tutkimuksen tulosten julkaisun (Vettenranta ym. 2016) myötä. Näiden ongelmien ratkaisua helpottaa tieto ongelmien luonteesta, jonka pohjalta oikeat välineet ongelman ratkaisemiseksi voidaan valita. Jatkotutkimus esimerkiksi siitä, kuinka suurelta osin koulutusluokittain eriytyneet subjektiiviset arvo-, asenne-, tai orientaatiotekijät ovat seurausta perhetaustasta ja kuinka vahvasti kyse on esimerkiksi sekundäärisosialisaatiossa ja myöhemmin nuoruudessa sisäistyneistä kokemuksista, arvoista ja asenteista, olisi aiheellista.

Tutkimustulokset yhtäältä tukevat aiempaa tutkimusta aiheesta, mutta toisaalta keskeisenä esille on noussut monia kvantitatiivisesti mitattuja uusia ja jopa ennakoimattomia tuloksia. Uusien tulosten varmentaminen ja toistaminen on tieteen luonteen huomioon ottaen aina tärkeää jatkotutkimuksen suuntaamiseksi (ks. esim. Kuhn 1964).

8. Lähteet:

Ala-Kauhaluoma, Mika & Keskitalo, Elsa & Lindqvist, Tuija & Parpo, Antti (2004): Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta -lain sisältö ja vaikuttavuus. STAKES, Helsinki.

Alatalo, Johanna & Hämäläinen, Hanna & Mähönen, Erno (2016): Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM-analyysseja 76/2016. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki. Saatavilla osoitteessa www.tem.fi/julkaisut.

Archer, Margaret S. (1996): *Culture and Agency. The Place of Culture in Social Theory*. Cambridge University Press, Cambridge.

Arnkil, Robert & Spangar, Timo & Jokinen, Esa (2012): Selvitys heikossa työmarkkina- asemassa olevien palveluista Pohjoismaissa sekä Alankomaissa, Iso-Britanniassa, Saksassa ja Ranskassa. TEM-raportti. Työ ja yrittäjyys 10/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Aro, Mikko (2003): Syteen vai saveen? Koulutuksen työmarkkina-arvo ja hyvinvointivaikutukset Suomessa vuosina 1970–1990. Teoksessa Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (toim.): *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*, 199–246. Suomen Kasvatustieteellinen seura, Turku.

Berk, Richard (2010): What You Can and Can't Properly Do with Regression. *Journal of Quantitative Criminology* 26:4, 481–487.

Blom, Raimo & Kankainen, Tomi & Melin, Harri (2012): *Jakaantunut Suomi. Raportti ISSP 2009 Suomen aineistosta. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja* 10/2012. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere.

Blom, Raimo & Melin, Harri (2014): Keskiluokkaistuuko Suomi? Teoksessa Lempiäinen, Kirsi & Silvasti, Tiina (toim.): *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa*, 20–51. Vastapaino, Tallinna.

Bourdieu, Pierre (1986): *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Käännös Richard Nice. Routledge & Kegan Paul, London and New York.

Bourdieu, Pierre (1998): *Järjen käytännöllisyys*. Suom. Mika Siimes. Vastapaino, Tampere.

Björklund, Liisa (2008): *Kannustaminen ja moraali – kannustamisen idea suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa 1990-luvulta alkaen*. Helsingin yliopisto. Verkkojulkaisu osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-5117-3>.

Björklund, Liisa & Hallamaa, Jaana (2013): Miten kannustaa ihmisiä työmarkkinoille eettisesti ja kestävästi? Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo Elsa (toim.): *Kaikki Työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa*, 150–170. Juvenes print – Suomen yliopistopaino, Tampere.

Bonoli, Giuliano (2010): The Political Economy of Active Labor-Market Policy. *Politics & Society* 38:4, 435–457.

- Brodin, Evelyn Z. (2011): Policy Work: Street-level Organizations Under New Managerialism. *Journal of Public Administration Research and Theory* 21:1, 253–277.
- Cook, Walter W., & Medley, Donald M. (1954): Proposed Hostility and Pharisaic-virtue Scales for the MMPI. *Journal of Applied Psychology* 38:6, 414–418.
- Dean, Mitchell (2010): *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*: SAGE Publications. Thousand Oaks, CA.
- Durkheim, Émile (1990): *Sosiaalisesta työnjaosta*. Suom. Seppo Randell. Gaudeamus, Helsinki. Alkuperäisjulkaisu 1893.
- Erola, Jani (2010a): Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa. Teoksessa Erola, Jani (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, 27–44. Gaudeamus, Helsinki.
- Erola, Jani (2010b): Johdanto. Teoksessa Erola, Jani (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, 19–26. Gaudeamus, Helsinki.
- Erola, Jani (2010c): Yhteiskuntaluokat, tulot ja lasten määrä. Teoksessa Erola, Jani (toim.): *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, 89–106. Gaudeamus, Helsinki.
- Esping-Andersen, Gøsta (1996): After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy. Teoksessa Esping-Andersen, Gøsta (toim.): *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*. 1–31. Sage Publications.
- Eurostat (2016): Tilastot löydettävissä osoitteesta <http://ec.europa.eu/eurostat/> hakusanalla "Youth unemployment by sex, age and educational attainment level" Päivitetty 13.07.2016.
- Evans, Tony (2010): *Professional Discretion in Welfare Services: Beyond Street-level Bureaucracy*. Routledge, Burlington, VT.
- FINLEX (2002): Työttömyysturvalaki. FINLEX 1290/2002. Saatavilla elektronisesti osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290>.
- FINLEX (2012): Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta. FINLEX 916/2012. Saatavilla elektronisesti osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120916>.
- Fredriksson, Peter & Holmlund, Bertil (2006): Improving Incentives in Unemployment Insurance: Review of Recent Research. *Journal of Economic Surveys* 20:3, 357–386.
- Giddens, Anthony (1984): *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Polity, Cambridge.
- Grogger, Jeffrey (2004): Welfare Transitions in the 1990s: The Economy, Welfare Policy and the EITC. *Journal of Policy Analysis and Management* 23:4, 671–695.
- Hall, Peter (1993): Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policy in Britain. *Comparative politics* 25:3, 275–296.
- Heiskala, Risto (2000): *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Gaudeamus, Helsinki.

Heiskala, Risto (2006): Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.): Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? 14–42. Gaudeamus, Helsinki.

Hutcheson, Graeme & Sofroniou, Nick (1999): *The Multivariate Social Scientist*. Sage, London. Saatavilla elektronisesti Jyväskylän yliopiston käyttäjätunnuksilla osoitteessa: www.methods.sagepub.com.

Hämäläinen, Kari & Tuomala, Juha & Ylikännö, Minna (2009): Työmarkkinatuen aktiivisuuden vaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ- ja yrittäjyys 7/2009. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.

Hämäläinen, Kari (2013): Aktivointipolitiikan talouspoliittiset tavoitteet, tulokset ja merkitys yhteiskunnassa. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo Elsa (toim.): Kaikki Työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa, 173–189. Juvenes print – Suomen yliopistopaino, Tampere.

Hänninen, Sakari (2014): Työttömän työnhakijan mahdollon mahdollisuus. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.): Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa, 184–208. Vastapaino, Tallinna.

Johansson, Håkan & Hvinden, Bjørn (2007): What Do We Mean by Active Citizenship? Teoksessa Hvinden, Bjørn & Johansson, Håkan (toim.): *Citizenship in Nordic Welfare States. Dynamics of Choice, Duties and Participation in a Changing Europe*, 32–49. Routledge, London and New York.

Jokinen, Kimmo (1999): Paul Willis. Kulturalistinen ote luokkien kulttuureihin. Teoksessa Aittola, Tapio (toim.): Kasvatussosiologian teoreetikoita, 129–149. Gaudeamus, Helsinki.

Jokivuori & Hietala (2007): Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. 1. painos. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki.

Julkunen, Raija (2001): Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Vastapaino, Tampere.

Julkunen, Raija (2006): Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Stakes, Helsinki.

Julkunen, Raija (2013): Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigmaattisena muutoksena. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (toim.): Kaikki Työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa, 21–44. Juvenes print – Suomen yliopistopaino, Tampere.

Jyrkämä, Jyrki (1986): Nuoret sivuraiteille? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa Mikkola, Armi (toim.): Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja. Kansalaiskasvatuksen keskus, Helsinki.

Kalliomaa-Puha, Laura (2012): Sopimuksellisuus sosiaaliturvassa – uusia vaatimuksia asiakkaille ja lainsoveltajille. Teoksessa Helenelund ym. (toim.): Julkista – yksityistä: millaisissa rakenteissa? Juhlakirja professori Eija Mäkisen 60-vuotispäiväksi, 421–432. Vaasan yliopisto, Vaasa.

Karjalainen, Jarno & Karjalainen, Vappu (2010): Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. THL Raportti 38/2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Karjalainen, Vappu (2013): Aktivointipolitiikan ajankohtaisuus. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo Elsa (toim.): Kaikki Työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa, 207–224. Juvenes print – Suomen yliopistopaino, Tampere.

Keskitalo, Elsa (2008): Balancing Social Citizenship and New Paternalism. Finnish Activation Policy and Street-level Practice in a Comparative Perspective. Stakes, Helsinki.

Keskitalo, Elsa (2013): Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo Elsa (toim.): Kaikki Työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa, 45–72. Juvenes print – Suomen yliopistopaino, Tampere.

Kotkas, Toomas (2010): Governing Health and Social Security in the Twenty-first Century. Active citizenship through the right to participate. *Law & Critique* 21:2, 163–182.

Kotkas, Toomas (2013): Sopimuksellisuus sosiaalioikeudessa – esimerkkinä julkisen työvoimapolitiikan ja työttömyysturvan asiakassuunnitelmat. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo Elsa (toim.): Kaikki Työuralle! Työttömien aktiivipolitiikkaa Suomessa, 73–98. Juvenes print – Suomen yliopistopaino, Tampere.

Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998): Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Hanki ja jää, Helsinki.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012): Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Hakapaino, Helsinki.

Kortteinen, Matti (2015): Eri aineistotyyppien yhdistämisestä konkreettisessa sosiaalitutkimuksessa. Luento, 3.9.2015.

Kortteinen, Matti (2016): Tutkimusprojektin kokoukset akatemiaprojektissa "Nuoret työttömät, aktivoiva työvoimapolitiikka ja toimijuuden paradoksit, 2012–2016.

Kuhn, Thomas S. (1964): *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press, Chicago.

Kuula, Arja (2011): Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino, Tampere.

Lipsky, Michael (1980): *Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. Russell Sage Foundation, New York.

Maxwell, Scott E. & Delaney, Harold D. (1993): Bivariate Median Splits and Spurious Statistical Significance. *Psychological Bulletin* 113.1, 181–190.

Metsämuuronen, Jari (2011): Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Tutkijalaitos. 4. korjattu laitos. e-kirja 1. painos. International Methelp Oy, Helsinki.

Mäkelä, Klaus (1999): *Valtio, väkijuomat ja kulttuuri*. Kirjoituksia Suomesta ja sosiologiasta. Hanki ja jää -sarja. Gaudeamus, Helsinki.

Naumanen, Päivi & Silvennoinen, Heikki (2010): Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Erola, Jani (toim.): Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa, 67–88. Gaudeamus, Helsinki.

Moffitt, Robert (2006): Welfare Work Requirements with Paternalistic Government Preferences. *Economic Journal* 116, F441–F458.

Mood, Carina (2010): Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It. *European Sociological Review* 26:1, 67–82.

Myrskylä, Pekka (2009): Koulutus periytyy edelleen. *Hyvinvointikatsaus* 1/2009. Tilastokeskus. Saatavilla elektronisesti osoitteessa: http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0.

Myrskylä, Pekka (2011): Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011, Edita Publishing Oy.

Myrskylä, Pekka (2016): Nuoret ja varsinkin maahanmuuttajanuoret jäävät ulkopuolisiksi - mitä Suomi menettää? *Studia Generalia Argumenta* 2016. Luentodiat, 26.10.2016.

Noro, Arto (2000): Aikalaisdiagnoosi sosiologisen teorian kolmantena lajityyppinä. *Sociologia* 37:4, 321–329.

Nummenmaa, Lauri (2009): Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. 2. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

OECD (2016): Education at a Glance 2016: OECD Indicators. OECD Publishing, Paris. Saatavilla verkossa osoitteessa: <http://dx.doi.org/10.187/eag-2016en>.

Offe, Claus (1984): *Contradictions of the Welfare State*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Pitkänen, Sari & Aho, Simo & Koponen, Hannu & Kylmäkoski, Merja & Nieminen, Jarmo & Virjo, Ilkka (2007): Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin. Nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamista ja tuloksia selvittävä tutkimus. Työpoliittinen tutkimus. Työministeriö, Helsinki.

Rautakilpi, Sirkku (2003): Kouluttamattomuus ja elämänkulku: Niukan koulutuksen vaikutus elämänkulkuun Suomessa vuosina 1900–2000 kouluttamattomien itsensä kuvaamana. Teoksessa Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (toim.): Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla, 199–246. Suomen Kasvatustieteellinen seura, Turku.

Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (2003): Koulutuksen ja syrjäytymisen muuttuva yhteys. Teoksessa Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (toim.): Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla, 199–246. Suomen Kasvatustieteellinen seura, Turku.

Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016): Suomi nuorten kasvu ympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. THL -raportti 9/2016. Nuorisotutkimusverkosto / nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 101. Saatavilla osoitteessa:

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suomi_nuorten_kasvuymparistona.pdf

Rita, Hannu, Töttö, Pertti & Alastalo, Marja (2008): Voiko turkulaisten kirjoittamista artikkeleista yli 100 % olla kvantitatiivisia? Vetosuhteen (odds ratio) ja vedon (odds) tulkintaa. *Janus* 16:1, 72–80.

Rose, Nikolas (1999): *Powers of Freedom: Reframing Political Thought*. Cambridge University Press, Cambridge.

Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2004): *Sosiologia*. WSOY, Helsinki.

Savolainen, Janne & Virnes, Elise & Hilpinen, Merja & Palola, Elina (2015): Nuorisotakuu-työryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 19/2015. Edita Publishing Oy.

Siisiäinen, Martti (2014): Työtä vailla olevat nuoret. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.): Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa, 91–125. Vastapaino, Tallinna.

Silvasti, Tiina & Lempiäinen, Kirsti & Kankainen, Tomi (2014): Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti & Silvasti, Tiina (toim.): Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa, 7–20. Vastapaino, Tallinna.

Skeggs, Beverley (2014): *Elävä luokka*. Suom. Lahikainen, Lauri & Jakonen, Mikko. Vastapaino, Tallinna. Suomennettu teoksesta *Class, Self, Culture* (2004). Routledge, New York.

Soss, Joe & Fording, Richard & Schram, Sanford F. (2011): The Organization of Discipline: From Performance Management to Perversity and Punishment. *Journal of Public Administration Research and Theory* 21:1, 203–232.

Takala, Mikko (1992): "Kouluallergia" – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. *Acta Universitatis Tamperensis A* vol 355. Tampereen yliopisto, Tampere.

Tashakkori, Abbas & Teddlie, Charles (toim.) (2010): *SAGE Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. 2nd edition. Sage Publications. Saatavilla elektronisesti Jyväskylän yliopiston käyttäjätunnuksilla osoitteessa www.methods.sagepub.com.

Tuomaala, Mika (2016): Palveluista sijoittuminen vuosina 2013 ja 2014. TEM-analyyseja 74/2016. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki. Saatavilla osoitteessa: www.tem.fi/julkaisut. Haettu 26.10.2016.

Tuomala, Juha (2011): The Threat Effect of Mandatory Programmes in Finland. *Labour* 25, 508–527.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013): Työttömyysturva. Alle 25-vuotiaat ilman tutkintoon johtavaa, ammatillisia valmiuksia antavaa koulutusta. TE-palveluiden internetsivujen ohje työttömäksi jääneille. Viitattu 7.12.2016, sivu päivitetty 7.12.2016. Saatavilla osoitteessa: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015): TE-toimistojen palvelutyytyväisyystutkimusten tulosten yhteenveto. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. *Konserni* 44/2015. MEE Publications. Vain sähköinen julkaisu. Saatavilla osoitteessa: www.tem.fi/julkaisut. Haettu 26.10.2016.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2016): Tutkimus TE-toimistojen työtarjous- ja työttömyysturvaprosesseista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työelämä 35/2016. Tutkimuksen toteuttanut Owl Group Oy.

Töttö, Pertti (2004): Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Vastapaino, Tampere.

Töttö, Pertti (2012): Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirisessä tutkimuksessa. Vastapaino, Tampere.

Valtioneuvoston kanslia (2016): Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Päivitys 2016. Hallituksen julkaisusarja 2/2016, Valtioneuvoston kanslia.

Van Aershot, Paul (2011): Activation Policies and the Protection of Individual Rights. A Critical Assessment of the Situation in Denmark, Finland and Sweden. Ashgate, Farnham.

Van Gerven, Minna (2008): Sosiaalipoliittisten reformien voittajat ja häviäjät Euroopassa. Työttömyysturvalain muutokset ja kohdistuminen Isossa-Britanniassa, Alankomaissa ja Suomessa 1980–2006. Yhteiskuntapolitiikka 73:6 595–608.

Varoufakis, Yanis (1998): Foundations of Economics. A Beginner's Companion. Routledge, London and New York.

Veitch, Kenneth (2011): Social Solidarity and the Power of Contract. Journal of Law and Society 38:2, 189–214.

Vettenranta, Jouni & Välijärvi, Jouni & Ahonen, Arto & Hautamäki, Jarkko & Hiltunen, Jenna & Leino, Kaisa & Lähteinen, Suvi & Nissinen, Kari & Nissinen, Virva & Puhakka, Eija & Rautapuro, Juhani & Vainikainen, Mari-Pauliina (2016): PISA 2015 Ensituloksia. Huipulla pudotuksesta huolimatta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 41/2016.

Weber, Max (1978): Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology. Vol 2. Toim. Roth, Guenter & Wittich, Claus. University of California Press, Berkeley.

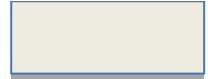
Westerlund, Jaakko (2016): Koulunpenkiltä palkkaty...Työkkäriin listoille! Tutkimus koulutustaustan vaikutuksesta alle 25-vuotiaan nuoren kohtaamaan aktivointiin TE-toimiston palvelujärjestelmässä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Willis, Paul (1980): Shop Floor Culture, Masculinity and the Wage Form. Teoksessa Clarke, John & Critcher, Chas & Johnson, Richard (toim.): Working Class Culture, 185–198. Hutchinson, London.

Willis, Paul (1984): Koulun penkiltä palkkatyöhön. Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt? Vastapaino, Tampere.

Wrede-Jäntti, Matilda (2016): Tutkimusprojektin kokoukset akatemiaprojektissa "Nuoret työttömät, aktivoiva työvoimapolitiikka ja toimijuuden paradoksit, 2012–2016.

Liite 1.

HAKIJAN HAASTATTELU: OSA 1

(Ennen asiakaskäyntiä /

23.10.2015d_MWJ)

1du. **Montako kertaa** olet aikaisemmin käynyt **toimistossa** a) 0 b) 1-2 c) 3-4 d) yli 5

14b. *Olisiko mielestäsi aikaisempi käyntisi TE-toimistossa **voitu hoitaa yhtä hyvin***

- a) *Puhelimitse* 1 Kyllä 2 Ei
b) *Netitse* 1 Kyllä 2 Ei
c) *En osa sanoa*

2. Mistä **syystä** nyt tulit **toimistoon**? (Useampi vaihtoehto mahdollinen)

	Kyllä	Ei
A) Työnhaku: saadakseni töitä tai siihen liittyviä neuvoja	Kyllä	Ei
B) Oppisopimus: saadakseni apua oppisopimuspaikan löytämiseksi	Kyllä	Ei
C) Koulutus: Saadakseni tietoa koulutusmahdollisuuksista	Kyllä	Ei
D) Työkkärin tai muu kurssi: saadakseni tietoa kursseista	Kyllä	Ei
E) Ammattivalinta: saadakseni ammattivalintaohjausta	Kyllä	Ei
F) Henkistä tukea: Saadakseni tukea ja ymmärrystä	Kyllä	Ei
G) Työllistymissuunnitelma: Suunnitelman laatimista varten	Kyllä	Ei
H) Toimeentulo: Saadakseni leiman papereihin	Kyllä	Ei
I) Kutsuttu: Pyydetty toimistolle	Kyllä	Ei
K) Muu syy; Mikä? _____	Kyllä	Ei

3a. Onko sinulla omia suunnitelmia tai ajatuksia, **millaiseen työhön lähitulevaisuudessa** tähtäät?

- 1 Kyllä, minkälaiseen?(myös jos muu kuin työ) _____
2 Ei

3b. Onko sinulla suunnitelmia tai ajatuksia, **millaiseen työhön** pidemmällä tähtäimellä pyrit?

- 1 Kyllä, minkälaiseen? _____
2 Ei

JOS KYLLÄ (on suunnitelmia tai ajatuksia tulevasta työstä)

3c. Onko sinulla ajatuksia siitä, mikä olisi tämän suunnitelman **toteuttamiseksi** järkevää?

- 1 Kyllä, minkälaisia? _____
- 2 Ei

3d) Onko sinulla **tähän liittyvää koulutusta**, käytännön kokemusta tai harrastusta?

	Kyllä	Ei	
- Koulutusta	1	2	Millaista? _____
- Käytännön kokemusta	1	2	Millaista? _____
- Harrastusta	1	2	Millaista? _____

4. Kuinka aktiivisesti olet itse ajatellut seuraavan kahden viikon aikana **hakea palkkatöitä**/työkokeiluun (esim.työpajaan)?

- 1) Erittäin aktiivisesti
- 2) Melko aktiivisesti
- 3) En kovinkaan aktiivisesti
- 4) En ollenkaan
- 5) En osaa sanoa

5. Kuinka aktiivisesti aiot seuraavan kahden viikon aikana **hakea koulutuspaikkaa** tai kurssille?

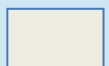
- 1) Erittäin aktiivisesti
- 2) Melko aktiivisesti
- 3) En kovinkaan aktiivisesti
- 4) En ollenkaan
- 5) En osaa sanoa

6. Mitä uskot tekeväsi **kolmen kuukauden kuluttua**?

- 1) Tiedän, että olen saanut paikan (työpaikka/opiskelu/kurssi/paja ym)
- 2) Uskon olevani palkkatöissä ”vapailta markkinoilla”
- 3) Uskon olevani ”työkkärin” järjestämässä toimenpiteessä
- 4) Uskon olevani opiskelemassa
- 5) Uskon olevani työtön
- 6) Uskon olevani jossain muualla
- 7) En osaa sanoa

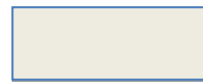
7. Voinko tapaamisen jälkeen vielä **palata** kysymään, miten tapaaminen sujui?

- 1) Kyllä
- 2) Ei

HAKIJAN HAASTATTELU: OSA 2

(Asiakaskäynnin jälkeen / 23.10.2015 MWJ)

9. Vastasiko saamasi palvelu omia **toiveitasi**?

- 1) Erittäin hyvin
- 2) Melko hyvin
- 3) Ei hyvin eikä huonosti
- 4) Melko huonosti
- 5) Erittäin huonosti

10. Miten paljon keskustelussa oltiin **kiinnostuneita sinun omista näkemyksistäsi**?

- 1) Hyvin paljon
- 2) Melko paljon
- 3) Jonkin verran
- 4) Eipä juuri
- 5) Ei ollenkaan
- 6) En esittänyt omia näkemyksiäni Miksi? _____
- 7) Minulla ei ollut näkemyksiä

11. Miten arvioisit, kuinka **virikailija** äskeisessä tapaamisessa **suhtautui**?

A) Kuinka joustava virikailija oli?	(vähän)	1	2	3	4	5 (paljon)
B) Kuinka tiukka ?	(vähän)	1	2	3	4	5 (paljon)
C) Kuinka kiireinen ?	(vähän)	1	2	3	4	5 (paljon)
D) Kuinka ymmärtäväinen ?	(vähän)	1	2	3	4	5 (paljon)

12a. Tarjottiinko sinulle **jotain konkreettista** (työpaikkaa, koulutuspaikkaa, kurssi, pajaa...?)

1) Työpaikkaa	1) Kyllä	2) Ei
2) Työkkärin tarjoamia toimenpiteitä	1) Kyllä	2) Ei
3) Koulutuspaikkaa	1) Kyllä	2) Ei
4) Jotain muuta, mitä? _____	1) Kyllä	2) Ei
5) Ei tarjottu mitään konkreettista	1) Kyllä	2) Ei

JOS TARJOTTIIN JOTAIN KONKREETTISTA

12b. Miten arvioit, **sopiiko** tarjous/ehdotus sinulle hyvin vai huonosti?

- 1) Erittäin hyvin
- 2) Melko hyvin
- 3) Ei hyvin eikä huonosti
- 4) Melko huonosti
- 5) Erittäin huonosti

12c. Koituuko sinulle **kielteisiä seurauksia**, ellet tartu tarjoukseen/ehdotukseen?

- 1) Ei
- 2) Kyllä, rahallista (tukien vähenemistä tai eväämistä/karenssia)
- 3) Kyllä, jotain muuta, mitä? _____
- 4) En tiedä

13a. Miten arvioit, oliko käyntisi kaiken kaikkiaan **onnistunut vai ei**?

- 1) Erittäin onnistunut
- 2) Melko onnistunut
- 3) Ei onnistunut muttei epäonnistunutkaan
- 4) Melko epäonnistunut
- 5) Erittäin epäonnistunut

13b) Miksi?

14a. Mikä oli tämän käynnin **paras anti**?

14du. Olisiko mielestäsi tämä käyntisi **toimistossa** voitu hoitaa yhtä hyvin

a) Puhelimitse	1 Kyllä	2 Ei
b) Netitse	1 Kyllä	2 Ei
c) EOS		

15du. Jos olisit saanut valita, millä tavalla olisit mieluiten asioinut toimiston kanssa?

1) Henkilökohtainen käynti	4. Samantekevää
2) Puhelimitse	5. EOS
3) Netitse	6. En lainkaan

Aivan ensimmäiseksi (kysymys 1du.) sinulta kysyttiin jos olet asioinut toimistossa aiemmin, jos vastasit kyllä, vastaa myös näihin kahteen kysymykseen (16du ja 16b):

16du. Onko sinua aiemmin toimiston kanssa asioidessasi omasta mielestäsi **kohdeltu erityisen reilusti tai epäreilusti?** Jos on, milloin ja kuinka?

- 1) Kyllä on 2) Ei ole

16b. Jos **KYLLÄ** [**Kohdeltu reilusti tai epäreilusti**]

Reilusti: _____

Epäreilusti: _____

17. Miten arvioit nyt käynnin jälkeen: kuinka aktiivisesti aiot seuraavan kahden viikon aikana **hakea palkkatöitä**/työkokeiluun/työpajaan/oppisopimukseen?

- 1) Erittäin aktiivisesti
- 2) Melko aktiivisesti
- 3) En kovinkaan aktiivisesti
- 4) En ollenkaan
- 5) En osaa sanoa

18. Entä kuinka aktiivisesti aiot seuraavan kahden viikon aikana **hakea koulutuspaikkaa** tai kurssille?

- 1) Erittäin aktiivisesti
- 2) Melko aktiivisesti
- 3) En kovinkaan aktiivisesti
- 4) En ollenkaan
- 5) En osaa sanoa

19. Entä mitä uskot tekeväsi **kolmen kuukauden kuluttua**?

- 1) Tiedän, että olen saanut paikan (työpaikka/opiskelu/kurssi/paja ym.)
- 2) Uskon olevani palkkatöissä ”vapailla markkinoilla”
- 3) Uskon olevani ”työkkärin” järjestämässä toimenpiteessä
- 4) Uskon olevani opiskelemassa
- 5) Uskon olevani työtön
- 6) Uskon olevani jossain muualla
- 7) En osaa sanoa

JOS edellisestä kysymyksestä kohdat 5-7:

19b. **Mitä** aiot tehdä?

LOPUKSI JOITAIN YLEISIÄ TAUSTAKYSYMYKSIÄ

• Sukupuoli:	1) Nainen
2) Mies |
|--------------|----------------------|

20. Minkä **ikäinen** olet? _____ vuotta

21. Mikä on **äidinkielesi**?

- 1) Suomi _____
- 2) Ruotsi _____
- 3) Muu. Mikä? _____

22. Mikä on **vanhempiesi äidinkieli**?

- 1) Äidin: _____
- 2) Isän: _____

23. Oletko **avo-/avioliitossa**? 1) Kyllä 2) Ei

24a. Onko sinulla **lapsia**? 1) Kyllä 2) Ei

24b. Asutko lapsesi/lastesi kanssa? 1) Kyllä 2) Ei

25a. Mikä on **koulutuksesi**?

1) Peruskoulu kesken	Kyllä	
2) Peruskoulu	Kyllä	Ei
3) Ammattikoulu	Kyllä	Ei
4) Lukio	Kyllä	Ei
5) Ammattikorkeakoulu	Kyllä	Ei
6) Kandin tutkinto yliopistosta	Kyllä	Ei
7) Maisterin tutkinto yliopistosta	Kyllä	Ei

25b. Mahdollisen **tutkinnon** vuosi _____ Mikä tutkinto?

26. Oletko koskaan **keskeyttänyt** jonkun koulutuksen?

- 1 Kyllä. Minkä/Mitä? _____
- 2 En _____

27. Oletko tällä hetkellä työtön, opiskelija tai jotain muuta? (Eli **työmarkkina-asema**)

Olen: _____

28. Miten pitkään olet kolmen viime vuoden aikana ollut **yhteensä työttömänä**?

1) alle 3 kk	4) 12 – 23 kk
2) 3 – 6 kk	5) 24 – 36 kk
3) 6 – 11 kk	

29. Oletko aikaisemmin **ollut töissä**?

Kuukausipalkalla	Kyllä	Ei
Tuntipalkalla	Kyllä	Ei
Pätkä- ja silpputöissä	Kyllä	Ei
”Työkkärin” tukityössä/harjoitteluissa	Kyllä	Ei
Työpajalla tai kurssilla	Kyllä	Ei
N.s. ”pimeissä töissä” (Ilman verokorttia)	Kyllä	Ei
Vapaa-ehtoistyössä	Kyllä	Ei

30. Kenen kanssa **asut**?

Vanhempieni luona	Kyllä	Ei
Oman perheen/Avio-/avopuolison kanssa	Kyllä	Ei
Ystävien kanssa	Kyllä	Ei
Yksin	Kyllä	Ei

31. Miten ansaitset **elantosi**/millä elät?

	Kyllä	Ei
Työttömyyskorvauksella	Kyllä	Ei
Toimeentulotuella	Kyllä	Ei
Vanhempieni tuella	Kyllä	Ei
Avio- tai avopuoliseni tuella	Kyllä	Ei
Ystäväni tai sukulaisteni tuella	Kyllä	Ei
Satunnaisilla ansioilla	Kyllä	Ei
Muulla tavalla	Kyllä	Ei

32. Miten **koet tulevasi toimeen**?

- 1) Erittäin hyvin
- 2) Melko hyvin
- 3) Asiallisesti
- 4) Melko huonosti
- 5) Erittäin huonosti

33. Oletko joutunut kolmen viime kuukauden aikana olemaan vähintään vuorokauden **syömättä** sen vuoksi, että rahat eivät ole riittäneet ruokaan?

- 1 Kyllä
- 2 En

34. Millainen on **terveydentilasi** verrattuna muihin ikäisiisi?

- 1) Hyvä
- 2) Melko hyvä
- 3) Keskitertainen
- 4) Melko huono
- 5) Huono

35. Oliko **lapsuudenkotisi**

- 1) Varakas
- 2) Hyvin toimeentuleva
- 3) Keskituloinen
- 4) Huonosti toimeentuleva
- 5) Köyhä

36. Ihan lopuksi pyytäisimme, että rengastaisit **ohaiselta liuskalta** sen vastausvaihtoehdon, joka parhaiten vastaa omaa näkemystäsi. (Ojennetaan erillinen liuska, ks. liite ohessa.)

Anna erillinen liuska!

Saako sinuun olla yhteydessä mahdollista **jatkohaastattelua** varten?

Ei

Kyllä

Puhelinnumero _____

Etunimi _____

KIITOS!

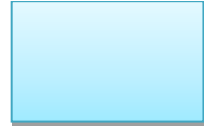
36. 1) Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu.
36. 2) Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa.
36. 3) Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisin työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri.
36. 4) Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaalipalkka
36. 5) Kukaan ei välitä paljoakaan siitä, mitä toiselle tapahtuu
36. 6) On parempi olla luottamatta kehenkään
36. 7) Useimmat ihmiset hankkivat ystäviä siksi, että näistä on todennäköisesti heille hyötyä
36. 8) Useimmat ihmiset eivät oikeastaan haluaisi nähdä vaivaa auttaakseen toisia

Vastausvaihtoehdot jokaisen kysymyksen perässä Likert-asteikon mukaisesti:

{1. Täysin samaa mieltä, 2. Melko samaa mieltä. 3. Ei samaa eikä eri mieltä, 4. Melko eri mieltä, 5. Täysin eri mieltä}

VIRKAILIJAN LOMAKE I

(Käynnin jälkeen) 23.10.2015- MW- J

1r. Onko äskeinen asiakas **asioinut toimistossa aiemmin?**

- 1) **Kyllä** a) Käymällä toimistolla b) Netissä c) Puhelimitse
2) **Ei**

2r. **Montako kertaa** asiakas on aikaisemmin käynyt **toimistossa**

- a) 0
b) 1-2
c) 3-4
d) yli 5

3. Kuuluuko hakija ns. **Nuorisotakuun** piiriin?

- Kyllä 1
Ei 2

5a*. Tiedätkö onko hakijalle laadittu **työllistymis- ja / tai aktivointisuunnitelma?**

	Kyllä	Ei	En osa sanoa
Työllistymissuunnitelma	1	2	3
Aktivointisuunnitelma	1	2	3

6. JOS äskeinen asiakas on **asioinut toimistossa aiemmin**, millaisista erilaisista **toimenpiteistä** hänen kanssaan on **aiemmin** sovittu?

	Kyllä	Ei
Työnhaku	1	2
Haku koulutukseen	1	2
Työkokeilu	1	2
Palkkatuki/Sanssikortti	1	2
AmmatINVALINTAOHJAUS	1	2
Muu työvoimatston tarjoama työllistymistoimenpide	1	2
Muu, mikä? _____	1	2

7. Millä tavalla hakija on kantanut **vastuunsa**?

Hyvin	1
Melko hyvin	2
Keskinkertaisesti	3
Melko huonosti	4
Erittäin huonosti	5
En osaa sanoa/ ei näy rekisteristä	6

8. Mistä syystä asiakas nyt tuli **toimistoon**? (Useampi vaihtoehto mahdollinen)

	Kyllä	Ei
A) Työnhaku : saadakse töitä tai siihen liittyviä neuvoja	1	2
B) Oppisopimus : saadakse apua oppisopimuspaikan löytämiseksi	1	2
C) Koulutus : Saadakse tietoa koulutusmahdollisuuksista	1	2
D) Työkkärin kurssit : saadakse tietoa työkkärin kurseista	1	2
E) Ammattivalinta : saadakse ammattivalintaohjausta	1	2
F) Henkistä tukea : Saadakse tukea ja ymmärrystä	1	2
G) Työllistämissuunnitelma : Suunnitelman laatimista varten	1	2
H) Toimeentulo : Saadakse leiman papereihin	1	2
I) Kutsuttu : Pyydetty toimistolle	1	2
K) Muu syy ; Mikä? _____	1	2

9a. Oliko sinulla **tarjota** hakijalle jotakin **konkreettista** (työpaikan haku, koulutusta...)

	Kyllä	Ei
Työpaikkaan haettavaksi	1	2
Koulutus/opiskelupaikkaa	1	2
Muuta neuvoa	1	2
Henkistä tukea	1	2
Muuta, mitä _____	1	2

9b. Onko hakija (esim. rahallisten seurausten uhalla) **velvollinen** ottamaan tarjouksen vastaan?

1 Kyllä on	3 On teoriassa mutta hakija ei tällä hetkellä
2 Ei ole	ole oikeutettu työttömyysturvaan. (Eli hän ei saa rahallista tukea työkkäriltä/Kelalta)

10. Oliko sinulla oman arviosi mukaan **aikaa pysähtyä kuuntelemaan** hakijan tilannetta?

1	Erittäin runsaasti
2	Paljon
3	Jonkin verran
4	Melko niukasti
5	Erittäin niukasti

11a. Oliko hakijalla **omia ajatuksia** tai suunnitelmia siitä, mihin hän jatkossa tähtää?

Kyllä 1 Millaisia? _____
Ei 2

11B-G. JOS **KYLLÄ**:

11b. Oliko hakijalla ajatuksia siitä, mikä olisi tämän suunnitelman **toteuttamiseksi järkevää**?

1 Kyllä (millaisia?) _____
2 Ei

11c. Onko hänellä suunnitelmaansa **liittyvää koulutusta, käytännön kokemusta tai harrastusta**?

	Kyllä	Ei
Koulutusta	1	2
Käytännön/työkokemusta	1	2
Harrastusta	1	2

11d. Oliko **tarjolla koulutusta tai työtä**, joka edesauttaisi hakijan oman suunnitelman toteuttamista?

	Kyllä	Ei
Koulutusta	1	2
Työtä	1	2

11e. Kuinka realistisena tätä suunnitelmaa pidät suhteessa **asiakkaan** omiin edellytyksiin?

Hyvinkin realistisena	1
Melko realistisena	2
Ei realistisena eikä epärealistisena	3
Melko epärealistisena	4
Täysin epärealistisena	5

11f. Kuinka realistisena tätä suunnitelmaa pidät suhteessa siihen, mitä juuri **nyt on tarjolla**?

Hyvinkin realistisena	1
Melko realistisena	2
Ei realistisena eikä epärealistisena	3
Melko epärealistisena	4
Täysin epärealistisena	5

14a. Olisiko mielestäsi tämä käynti toimistossa voitu **hoitaa yhtä hyvin**

	Kyllä	Ei
a) Puhelimitse	1	2
b) Netitse	1	2

14b. Mitä uskot hakijan tekevän kolmen kuukauden kuluttua/syksyllä?

1) Olevan palkkatöissä ”vapailta markkinoilla”	1
2) Olevan ’työkkärin’ järjestämässä toimenpiteessä	2
3) Olevan opiskelemassa	3
4) Olevan työtön	4
5) Tekevän jotain muuta	5

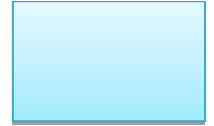
JOS edellisestä kysymyksestä kohdat 4-5:

14c. Mitä luulet tai arvioit hakijan **tekevän** kolmen kuukauden kuluttua/ syksyllä?

17. Tilaa lisäyksille/yleiskommenteille:

KIITOS!

VIRKAILIJAN LOMAKE II

(Käynnin jälkeen) 23.10.2015- MW- J

11g. Arviosi mukaan: Kuinka joustavasti päädyit tapaamisen aikana suhtautumaan hakijan omiin toiveisiin tai suunnitelmiin?

Erittäin joustavasti	1
Melko joustavasti	2
Keskinkertaisen joustavasti	3
En juurikaan joustavasti	4
En lainkaan joustavasti	5
Hakija ei selittänyt niitä	6

11h. Miksi suhduit hakijan toiveisiin/suunnitelmiin yllä mainitulla tavalla?

12a. Oliko asiakaskäynti näkemyksesi mukaan kokonaisuudessaan onnistunut vai ei?

Erittäin onnistunut	1
Melko onnistunut	2
Ei onnistunut mutta ei myöskään epäonnistunut	3
Melko epäonnistunut	4
Erittäin epäonnistunut	5

12b. Jos onnistunut tai epäonnistunut, mistä syystä?

13a. Miten arvoit hakijan tilannetta, voitko sinä virkailijana tehdä jotakin hakijalle laadittujen suunnitelmien toteutumiseksi - ja jos, mitä?

Kyllä
En

13a. Miten arvoit hakijan tilannetta, voitko sinä virkailijana tehdä jotakin hakijalle laadittujen suunnitelmien toteutumiseksi - ja jos, mitä? Vastaus, jos edelliseen kohtaan vastattu kyllä

13b. Onko sinulla arviosi mukaan aikaa myös toimia näin?

Kyllä
Ei

15. Miten tulkitset nuoren kokonaistilanteen työllistymisen kannalta, mikä on siinä vaikeinta?

16. Millaista tukea nuori oman arviosi mukaan kipeimmin tarvitsisi?
